

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

6x. A S.O.U.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1940: 8
JUSTITIEDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED FÖRSLAG TILL

LAG OM ÄNDRAD LYDELSE AV

8 KAP. STRAFFLAGEN M. M.

JÄMTE DÄRMED SAMMANHÄNGANDE FÖRFATTNINGAR

AVGIVET AV

INOM JUSTITIEDEPARTEMENTET

TILLKALLADE SAKKUNNIGA

S T O C K H O L M

1 9 4 0

Statens offentliga utredningar 1940

Kronologisk förteckning

1. Betänkande och förslag angående reglering av församlingsindelningen i Stockholm och revision av den för huvudstaden gällande lagen om församlingsstyrelse. Av T. Wohlin. Hæggeström. iv, 167 s. **E.**
2. Betänkande angående omorganisation av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse m. m. Beckman. 77 s. **Fö.**
3. Betänkande med förslag till åtgärder för befordrande av produktionen å enskilda skogar i vissa delar av Norrland. Marcus. 260 s. **Jo.**
4. Betänkande med förslag till lag om krigsskadeersättning. Norstedt. 84 s. **H.**
5. Promemoria med förslag till vissa åtgärder mot missbruk av tryckfriheten. Norstedt. 32 s. **Ju.**
6. Betänkande angående uppgörelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad rörande vissa markfrågor m. m. i Stockholm. Beckman. 154 s. 8 pl. **K.**
7. Betänkande med förslag till lag med vissa bestämmelser om livförsäkring vid krig m. m. Norstedt. 83 s. **H.**
8. Betänkande med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen m. m. jämte därmed sammanhängande författningar. Norstedt. 130 s. **Ju.**

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ekklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1940: 8
JUSTITIEDEPARTEMENTET

B E T Ä N K A N D E

MED FÖRSLAG TILL

LAG OM ÄNDRAD LYDELSE AV

8 KAP. STRAFFLAGEN M. M.

JÄMTE DÄRMED SAMMANHÄNGANDE FÖRFATTNINGAR

AVGIVET AV

INOM JUSTITIEDEPARTEMENTET

TILLKALLADE SAKKUNNIGA

STOCKHOLM 1940

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

400885

STATENS OFFENTLIGE BOKHJULP

1880

STATENS OFFENTLIGE BOKHJULP
BOKHJULPEN
BOKHJULPEN
BOKHJULPEN

BAG OM ANDRAG I BYGGERI

8 KAP. STATUTERNE M. M.

JÄMTE BÄNNE SAMMENSÆTTINGEN

STATENS OFFENTLIGE BOKHJULP
BOKHJULPEN
BOKHJULPEN

STATENS OFFENTLIGE BOKHJULP

STATENS OFFENTLIGE BOKHJULP

STATENS OFFENTLIGE BOKHJULP
BOKHJULPEN

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Skrivelse till chefen för justitiedepartementet	5
Författningsförslag.	
Förslag till ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen m. m.....	7
» » ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten	14
» » ändring i tryckfrihetsförordningen	15
» » lag med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.....	16
Inledning	18
Förslagets innebörd och omfattning i allmänhet	20
Motivering till de särskilda lagförslagen	29
<i>Förslaget till ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen m. m.</i>	29
A. Högförräderi (8 kap. 1 och 2 §§).....	29
B. Vissa brott mot rikets säkerhet (8 kap. 3—5 §§)	33
C. Krigsförräderibrotten (8 kap. 6 och 7 §§)	39
D. Spioneribrotten m. m. (8 kap. 8—14 §§).....	46
E. Undandragande från tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten (8 kap. 15 och 16 §§)	58
F. Diplomatskt landsförräderi m. m. (8 kap. 17—19 §§)	59
G. Vissa brott mot rikets inre säkerhet (8 kap. 20—22 §§).....	63
H. Förberedelse, försök, stämpling m. fl. allmänna bestämmelser rörande brott mot rikets säkerhet (8 kap. 23—30 §§).....	69
I. Övriga bestämmelser	88
<i>Förslaget till ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten</i>	89
<i>Förslaget till ändring i tryckfrihetsförordningen</i>	101
<i>Förslaget till lag med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.</i>	112
Bilaga.	
Redogörelse för mål om ansvar enligt 8 kap. strafflagen under tiden 1 januari 1914—1 april 1940.....	127

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet.

Enligt nådigt bemyndigande den 20 oktober 1939 har Herr Statsrådet den 21 i samma månad tillkallat professorn Ragnar Bergendal och revisionssekreteraren Olof Thulin att inom justitiedepartementet biträda med utredning rörande revision av gällande allmänna straffbestämmelser om spioneribrott och vad därmed sammanhänger.

Den 25 oktober 1939 har Herr Statsrådet förordnat assessorn i Göta hovrätt Samuel Åseskog att vara sekreterare åt de sakkunniga.

De sakkunniga ha haft överläggningar med representanter för försvarsstaben och polisväsendet.

Sedan de sakkunniga numera slutfört sitt arbete, få de härmed vördsamt överlämna betänkande med förslag till ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen m. m. jämte därmed sammanhängande författningar.

Stockholm den 10 april 1940.

RAGNAR BERGENDAL.

OLOF THULIN.

Sam. Åseskog.

Vår Herr Stånds och Öfverför Kungl. Justitiedepartementet.

Ehligt nämndt förordnande den 20 oktober 1858 för Herr Stånds den 21 i samma nämnd tilldelat professor August Bergdahl och revisors- sekreterare Olof Thulin till en i justitiedepartementet tillämnad och utred- ning rörande revision av källor till rikets statsbudget för åren 1858-1860 och vad därtill sammanhänger.

Den 25 oktober 1858 för Herr Stånds förordnande den 25 oktober 1858 förordnades att vara utredare till de nämnda.

De aktens beaktande har till följande utgått med utskottet för första- den och hölls på.

Sedan de aktens utskott utredt sitt ärende, så är därtill förordnadt överhans betänkande och förordnadt till betänkande av 8 kapitel i lagen om utskottet därtill sammanhänger de förordningarna.

Stockholm den 10 april 1860

RAGNAR BERGDAHL OLOF THULIN

Sin Hälsing

LAGFÖRSLAG

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen m. m.

Härigenom förordnas, att 8 kap. strafflagen skall erhålla följande ändrade lydelse samt att 9 kap. 7 § och 10 kap. 14 § samma lag¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

8 KAP.

Om förräderi och andra för rikets säkerhet menliga brott.

1 §.

Den som, i uppsåt att med våldsamma medel eller med hjälp av främmande makt lägga riket eller del därav under annan makt eller förena riket med annan makt eller lösrycka del av riket, gör gärning som innebär medverkan till uppsåtets fullbordande eller försök därtill, dömes för högförräderi till straffarbete på livstid. Var faran ringa, skall till straffarbete från och med sex till och med tio år dömas.

Söker någon eljest med lagstridiga medel nå sådant syfte som nu är sagt, dömes för det högförräderi till straffarbete från och med fyra till och med tio år eller på livstid.

2 §.

Den som söker beröva Konungen liv eller frihet, eller ock söker genom uppror eller eljest med våldsamma medel eller med hjälp av främmande makt medverka till att upphäva eller ändra någon av rikets grundlagar eller till att framtinga eller förhindra någon åtgärd i rikets inre eller yttre styrelse, dömes för högförräderi till straffarbete på livstid. Var faran ringa, skall till straffarbete från och med sex till och med tio år dömas.

3 §.

Svensk man, som utan Konungens tillstånd låter bruka sig såsom ombud för främmande makt i angelägenhet, som riket rör, eller inlåter sig i underhandling därom med främmande makt, dömes till fängelse.

Avsåg underhandlingen åtgärd av den främmande makten, varigenom rikets självbestämmningsrätt eller neutralitet kunde kränkas, dömes till straff-

¹ Senaste lydelse, se beträffande 9 kap. 7 § SFS 1921: 288 och beträffande 10 kap. 14 § SFS 1938: 251.

arbete från och med ett till och med sex år. Kom det till krig mellan riket och den främmande makten, må tiden för straffarbetet höjas till tio år eller ock till straffarbete på livstid dömas.

4 §.

Den som, genom att överträda bestämmelser givna till skydd för rikets neutralitet, eller genom angrepp med våldsamma medel å främmande makts styrelseskick, eller genom offentliga smädelser mot främmande makt eller dess regering eller offentligt skymfande av dess flagga eller vapen eller annat höghetstecken, eller genom ärekränkning eller annat brott mot främmande statsöverhuvud eller mot främmande makts sändebud här i riket, eller ock genom annan i lag eller författning förbjuden gärning, framkallar fara för krig eller repressalier eller andra för riket skadliga åtgärder från främmande makts sida eller för främmande makts inblandning i rikets angelägenheter, straffes, om han bort inse faran, med fängelse eller straffarbete i högst två år.

Brott, som nu är sagt, må ej utan Konungens lov åtalas av allmän åklagare.

5 §.

Värvar någon utan Konungens tillstånd folk i riket till främmande krigstjänst, dömes, där gärningen ej är belagd med strängare straff, till fängelse eller böter.

6 §.

Den som, vid krig eller då krig hotar riket, begår gärning, varigenom krigsmaktens ställning kan försämras, i ty

att han förhindrar eller försvårar användande av krigsfolk, förnödenheter, fästning, fabrik, väg, bro, fartyg eller annat av betydelse för krigföringen eller fördärvar eller till fienden förräder något sådant, eller

att han lämnar falska upplysningar till krigsmakten eller förleder krigsfolk till trolöshet, modlöshet eller uppror, eller

att han gör annat sådant förräderi,

dömes för krigsförräderi till straffarbete på livstid eller från och med sex till och med tio år.

Där svensk man, vid krig eller då krig hotar riket, medverkar till att åt fienden anskaffa krigsfolk eller understöd med penningar eller förnödenheter, så ock där utländsk man under förhållanden, som nyss sagts, inom riket eller å krigsskådeplats utom riket medverkar därtill, vare, om genom gärningen krigsmaktens ställning kan försämras, lag som i första stycket sägs.

7 §.

Begår någon av oaktsamhet gärning, som i 6 § sägs, straffes med fängelse; äro omständigheterna synnerligen försvårande, må till straffarbete i högst sex år dömas.

8 §.

Den som, vid krig eller då krig hotar riket, låter sig av fienden bruka att anskaffa upplysningar, vilkas meddelande till fienden kan skada rikets försvar eller folkförsörjningen i riket, dömes för krigsspioneri till straffarbete på livstid eller från och med sex till och med tio år.

Lag samma vare, där någon eljest för fienden röjer sådan hemlighet eller till honom med uppsåt att vilseleda lämnar falsk uppgift, vars meddelande kan medföra skada, som i första stycket avses; dock må, där faran var ringa, tiden för straffarbetet nedsättas till två år.

9 §.

Den som obehörigen sätter sig i besittning av eller låter anskaffa upplysning om något sakförhållande, som bör hållas hemligt för främmande makt av hänsyn till rikets vänskapliga förbindelser med sådan makt eller rikets försvar eller folkförsörjningen i riket vid krig och av krig föranledda utomordentliga förhållanden, dömes högst till straffarbete i två år. Lag samma vare, där någon obehörigen tager befattning med skrift, teckning eller annat föremål, som innefattar upplysning om sakförhållande, varom nu är sagt.

10 §.

Där någon obehörigen till annan lämnar sådan upplysning eller utlämnar sådant föremål, som i 9 § sägs, dömes till straffarbete i högst två år eller fängelse; var faran ringa, må till böter dömas.

Lag samma vare, där någon med uppsåt att vilseleda till annan lämnar falsk uppgift, vilken om den varit sann skulle varit att anse såsom hemlighet, varom i 9 § sägs, och vars meddelande till främmande makt kan skada riket.

Lika med att uppgift obehörigen lämnas till annan varde ansett, att den allmänt kungöres.

11 §.

Där någon förövar gärning, som i 9 eller 10 § sägs, för att gå främmande makt tillhanda, dömes för spioneri till straffarbete i högst sex år.

12 §.

Förövas gärning, som i 10 § första stycket avses, av oaktsamhet, dömes den skyldige till böter eller fängelse.

13 §.

Där brott, som i 10 § första stycket avses, förövas av någon, som på grund av allmän eller enskild tjänst eller avtal är särskilt betrodd med vad som uppenbarats, dömes till straffarbete i högst sex år. Är gärningen hänförlig till spioneri, som i 11 § avses, dömes till straffarbete från och med sex till och med tio år eller på livstid.

Förövas brott, som i 12 § avses, av den som nu är sagd, vare straffet fängelse eller straffarbete i högst fyra år eller, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, böter.

14 §.

Den som i syfte att gå främmande makt tillhanda anskaffar eller låter anskaffa uppgifter angående förhållanden, berörande riket eller annan makt, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets vänskapliga förbindelser med främmande makt eller rikets försvar eller folkförsörjningen i riket vid krig och av krig föranledda utomordentliga förhållanden, eller i syfte som nyss sagts tager befattning med sådana uppgifter, dömes, där han ej förskyllt strängare straff, för spioneri till fängelse eller straffarbete i högst två år.

Lag samma vare om den som inom riket eljest för främmande makts räkning bedriver hemlig underrättelseverksamhet i militärt eller politiskt syfte.

15 §.

Där någon genom stympning eller annorledes uppsåtligen gör sig oduglig till uppfyllande, under längre eller kortare tid, av den tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten som skolat av honom fullgöras, straffes med fängelse eller straffarbete i högst två år.

16 §.

Den som förleder eller hjälper krigsman till rymning eller till att genom föregivande av sjukdom eller genom annat svikligt förfarande söka undandraga sig tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten under längre eller kortare tid, dömes till fängelse eller straffarbete i högst två år eller, där brottet är ringa, till böter.

17 §.

Där någon, som i uppdrag fått att för riket med främmande makt något avhandla eller sluta eller att eljest bevaka rikets rätt hos främmande makt, uppsåtligen dess fördel emot riket främjar eller riket eljest skadar, dömes till straffarbete på livstid eller från och med sex till och med tio år.

Där han i avsikt att skada riket av främmande makt tager, låter åt sig utlova eller begär gåva eller förläning, dömes, ändå att skada därav ej kom, till straffarbete från och med två till och med tio år.

18 §.

Var som, med uppsåt att riket skada, förfalskar, undanhåller, förstörer eller fördärvar handling, som innebär bevis för rikets säkerhet eller rättigheter emot annan makt, varde dömd till straffarbete från och med sex till och med tio år eller på livstid. Där någon med sådant uppsåt falskeligen skriver handling, varåt gives sken av sådan innebörd som nyss sagts, vare lag samma.

Gör någon veterligen bruk av förfalskad eller falsk handling, som i första stycket sägs, varde ansedd som hade han förfalskningen själv gjort.

19 §.

Den som med kännedom om vikten av handling, som i 18 § omtalas, men utan uppsåt att riket skada den med vilja undanhåller, förstörer eller fördärvar, dömes till fängelse eller straffarbete i högst två år. Sker det av oaktsamhet, straffes med böter eller fängelse.

20 §.

Den som i uppsåt att föröva brott mot allmän säkerhet eller medborgerlig frihet samlar eller anför väpnat manskap eller kvarhåller det samlat eller förser manskap med vapen, ammunition eller annan dylik utrustning eller övar det i vapens bruk, dömes till straffarbete från och med sex till och med tio år.

Samlar någon eljest i sådant uppsåt förråd av vapen, ammunition eller annan dylik utrustning, dömes till straffarbete från och med ett till och med sex år.

21 §.

Den som uppsåtligen giver allmän spridning åt falska rykten eller lögnaktiga uttalanden, ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet, dömes till straffarbete i högst fyra år eller fängelse. Råder ej krig eller krigsfara, må, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, till böter dömas.

Gör någon under krig sådan gärning av oaktsamhet, dömes till fängelse eller böter.

22 §.

Mottager någon av främmande makt penningar eller annat för att här i riket genom utgivande eller spridning av skrifter eller annorledes söka påverka den allmänna meningen om rikets styrelseskick eller om åtgärder i dess inre eller yttre styrelse, straffes med fängelse.

Lag samma vare, där någon av främmande makts undersåte mottager penningar eller annat i ändamål som nyss sagts och det ej utan dröjsmål anmäler för Konungen eller den myndighet, Konungen därtill förordnat.

23 §.

Har någon gjort försök till brott som nedan sägs, och blev endast genom omständigheter, som voro av gärningsmannens vilja oberoende, brottets fullbordan förhindrad, varde dömd

om försöket avsåg brott, som i 6 §, 17 § första stycket eller 18 § sägs, till straffarbete från och med två till och med tio år;

om försöket avsåg brott, som i 11 § sägs, till fängelse eller till straffarbete i högst fyra år, dock att i det fall, som i 13 § första stycket andra punkten sägs, tiden för straffarbetet må höjas till tio år; samt

om försöket avsåg brott, som i 20 § sägs, till straffarbete i högst sex år.

24 §.

Har stämpling till högförräderi eller krigsförräderi blivit gjord, då skall, där straff ej är förskyllt för sådant förräderi eller försök därtill, anstiftare

av stämplingen dömas till straffarbete från och med två till och med tio år. Annan deltagare i sådan stämpling varde dömd till straffarbete från och med ett till och med sex år.

Lika med anstiftare av stämpling skall anses den som genom uppmaning eller annorledes sökt förmå annan till förräderi, varom ovan sägs, så ock den som i syfte att komma sådant förräderi åstad av främmande makt mottagit penningar eller annat understöd eller eljest trätt i förbindelse med sådan makt.

25 §.

Den som i annat fall än förut sagts träder i samverkan med andra eller i förbindelse med främmande makt för att förbereda, möjliggöra eller underlätta högförräderi eller krigsförräderi, vilket framdeles må varda av honom själv eller annan företaget, varde dömd till straffarbete i högst sex år. Var faran ringa, må deltagare i företaget, som ej varit anstiftare eller ledare därav, till fängelse dömas.

26 §.

Den som åtager sig att medverka vid spioneri eller som erbjuder sig därtill eller som i sådant syfte mottager penningar av eller på annat sätt träder i förbindelse med främmande makt, så ock den som söker förmå annan till gärning som nu sagts, dömes högst till straffarbete i två år. Var fråga om krigsspioneri, dömes till straffarbete från och med två till och med tio år.

27 §.

Den som, när brott, varom i 6 eller 8 § sägs, är å färde eller blivit förövat, hyser eller döljer gärningsmannen, dömes, där han ej för delaktighet i dennes brott förskyllt strängare straff, till straffarbete från och med två till och med sex år.

28 §.

Var som vet sådant brott, varom i någon av 1, 2, 6—14 eller 17—20 § sägs, å färde vara och det ej i tid upptäcker, dömes till fängelse eller till straffarbete i högst fyra år; om å brottet efter lag kan följa böter, må ock för underlåtenhet att det upptäcka till böter dömas. Har han ej de skäl, varmed han tilltror sig kunna den brottslige till gärningen binda; uppenbare då, utan att nämna personen, de omständigheter som honom kunniga äro, eller straffes som nyss är sagt. Ej skall någon av de i 3 kap. 11 § nämnda personer till straff efter denna paragraf fällas, där brotteis upptäckande icke utan angivelse till åtal kunnat ske.

29 §.

Där någon av främmande makt eller dess undersåte mottagit penningar eller annat på sätt i 17 § andra stycket, 22 §, 24 § andra stycket eller 26 § förmåles, så ock där i annat fall någon, som är förfallen till ansvar för brott,

varom i detta kapitel sägs, för brottet mottagit något av främmande makt eller dess undersåte, skall det mottagna eller dess värde vara till kronan förverkat.

Föremål som begagnats för utförande av brott, som avses i detta kapitel, eller som åstadkommits i samband med det brottsliga förfarandet må ock förklaras förverkat till kronan. Ändå att ägaren eller annan ej fälles till ansvar för brottet, må sådan egendom förklaras förverkad.

30 §.

Vad i 2 kap. 18 § stadgas om förlust av ämbete, tjänst eller annan allmän befattning och om obehörighet därtill skall ock gälla, där någon för brott, som avses i detta kapitel, dömes till fängelse.

9 KAP.

7 §.

Förgriper sig någon med våld emot riksstyrelse, som, i de fall grundlagen utsätter, i Konungens ställe regeringen förer, och sker brottet för att störa friheten i sådan styrelsens överläggningar eller beslut, eller att dess sammankomster hindra; dömes till straffarbete på livstid eller från och med sex till och med tio år: varder i det brott dråp å någon av styrelsens medlemmar förövat, såsom i 14 kap. 3 eller 4 § sägs; dömes dråparen till straffarbete på livstid. Innefattar gärningen förräderi; gälle vad därom i 8 kap. 2 § stadgat är.

10 KAP.

14 §.

Var som, muntligen inför menighet eller folksamling, eller i skrift, den han utspritt eller utsprida låtit, uppmanar till våld å person eller egendom eller till annat brott, varde dömd till böter eller fängelse. Avsåg uppmaningen brott, varå strängare straff än fängelse kan följa, eller voro eljest omständigheterna synnerligen försvårande, då må till straffarbete i högst fyra år dömas. Är den skyldige i följd av uppmaningen förfallen till straff för delaktighet i brott, som därå följt, gälle vad i 4 kap. stadgas.

Där någon — — — 1 mom. sägs.

Har någon — — — eller fängelse.

Vad i — — — åsyftade verkan.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som ersättes genom bestämmelse i denna lag, skall denna i stället tillämpas.

Förslag

till

Lag

om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten.

Härigenom förordnas, att 8, 29, 59, 127, 133, 134 och 150 §§ strafflagen för krigsmakten¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att i lagen skall införas en ny paragraf, betecknad 134 a §, av följande lydelse:

8 §.

Denna lag skall ock tillämpas å envar, ändå att han icke lyder därunder, därest han inom riket, å krigsskådeplats utom riket eller å område, som av krigsmakten ockuperats, begår brott, som sägs i 133, 134, 137, 138, 141, 143, 149, 166, 167, 182 eller 183 §.

Svensk man, som ej lyder under lagen, skall likväl vara underkastad straff efter densamma för brott, som avses i 134 a §.

29 §.

Officer eller — — — tid dömas.

Begår krigsman, som hör till det vid krigsmakten fast anställda manskap, brott, därför han dömes till straffarbete eller svårare straff eller jämlikt 8 kap. allmänna strafflagen till fängelse, skall han av vederbörande befälhavare skiljas från sin anställning vid krigsmakten; dock må, då tiden för ådömt straffarbete ej uppgår till sex månader eller till fängelse dömes och brottet ej är sådant, att den skyldiges medborgerliga anseende därigenom fläckas eller spilles, på befälhavaren bero att bibehålla honom vid berörda anställning.

Har officer — — — fullo undergången.

59 §.

Krigsman, som genom stympning eller annorledes uppsåtligen gör sig oduglig till uppfyllande under längre eller kortare tid av den tjänstgörings-skyldighet som skolat av honom fullgöras, straffes med fängelse eller straffarbete i högst två år.

Söker någon genom att föregiva sjukdom eller genom annat svikligt förfarande undandraga sig tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten under längre eller kortare tid dömes till fängelse eller straffarbete i högst två år eller, där brottet är ringa, till disciplinstraff.

127 §.

Begår någon brott, som omförmäles i 8 kap. allmänna strafflagen, då skall, där ej för den gärning ansvar är i denna lag särskilt utsatt, vid straffets bestämmande efter allmän lag brottet anses vara begånget under försvärande omständigheter.

¹ Senaste lydelse, se beträffande 29 § SFS 1936: 245, beträffande 127 § SFS 1939: 723 och beträffande 133 § SFS 1936: 329.

133 §.

Begår någon brott, som omförmäles i 8 kap. allmänna strafflagen, straffes, där ej för den gärning ansvar är i denna lag särskilt utsatt, efter allmän lag; dock må, där straffarbete antingen på livstid eller i tio år är utsatt såsom högsta straff för brottet, dömas i förra fallet till dödsstraff och i det senare till straffarbete på livstid. Förövas brottet av någon som lyder under strafflagen för krigsmakten, vare det vid straffets bestämmande ansett såsom försvärande omständighet.

134 §.

Gör någon sig skyldig till krigsspioneri, varom stadgas i 8 kap. 8 § allmänna strafflagen, miste livet eller dömes till straffarbete på livstid eller från och med sex till och med tio år; dock må i fall som i 2 mom. av nämnda paragraf sägs, där faran var ringa, tiden för straffarbetet nedsättas till två år.

Utländsk man, som tillhör krigförande fientlig avdelning och å krigsmaktens operationsområde gör sig skyldig till krigsspioneri, skall dömas till ansvar därför endast om han hemligen eller under falsk förevändning inhämtar eller söker inhämta upplysningar i avsikt att meddela dem åt fienden; dock må han ej fällas till straff för annat krigsspioneri än det, vari han gripes.

134 a §.

Den som vid krig bär vapen mot riket eller eljest gör tjänst vid fiendens krigsmakt miste livet eller dömes till straffarbete på livstid; äro omständigheterna synnerligen mildrande, må till straffarbete från och med sex till och med tio år dömas.

150 §.

Vet någon brott, som i 134 a, 135, 136, 137, 144 eller 149 § sägs, å färde vara och det ej i tid upptäcker; gälle vad för dylik underlåtenhet i fråga om förräderi i allmän lag stadgas.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

F ö r s l a g

till

ändring i tryckfrihetsförordningen.

3 §.

9:o. Smädelse mot främmande makt eller dess regering eller skymfande av dess flagga eller vapen eller annat höghetstecken, eller ärekränkning mot främmande statsöverhuvud eller mot främmande makts sändebud här i riket, om därigenom framkallas fara för krig eller repressalier eller andra för riket skadliga åtgärder från främmande makts sida eller för främmande

makts inblandning i rikets angelägenheter; förbrytelsen straffes efter allmän lag, och skriften konfiskeras. Kan genom någon skrift missförstånd med utländsk makt sig yppa, må, ändå att skriftens innehåll ej är sådant, som nyss sagts, Konungen genom beslut i statsrådet förordna, att skriften må utan rättegång konfiskeras. I avbidan på sådant beslut må chefen för justitiedepartementet förordna om skriftens beläggande med kvarstad. Sådan kvarstad skall gälla högst åtta dagar.

Falska rykten eller lögnaktiga uttalanden, ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet; brottet straffes efter allmän lag, och skriften konfiskeras.

10:o. Obehörigt kungörande i tryck av upplysning om något sakförhållande, som bör hållas hemligt för främmande makt av hänsyn till rikets vänskapliga förbindelser med sådan makt eller rikets försvar eller folkförsörjningen i riket vid krig eller av krig föranledda utomordentliga förhållanden; förbrytelsen straffes efter allmän lag, och skriften konfiskeras.

Kungörande i tryck, vid krig eller krigsfara, av sådana underrättelser, som enligt Konungens i statsrådet meddelade beslut icke få offentliggöras av hänsyn till rikets säkerhet eller förhållande till främmande makt eller för förekommande eller beivrande av brott, som röra rikets säkerhet. Den häremot bryter, straffes efter allmän lag, om gärningen är i den med straff belagd, men eljest med fängelse eller dagsböter, och skriften konfiskeras.

F ö r s l a g

till

L a g

med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Konungen eller enligt Konungens bemyndigande vederbörande militära befälhavare må utfärda förbud för obehöriga att beträda anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område som tillhör försvarsväsendet eller nyttjas av detsamma eller för dess räkning, eller att närvara vid krigsmaktens företag, övningar eller försök, eller att av eller inom sådana anläggningar, inrättningar, fartyg, luftfartyg eller områden eller av sådana företag, övningar eller försök taga fotografier eller göra avbildningar eller beskrivningar eller att inom sådana anläggningar, inrättningar, fartyg, luftfartyg eller områden innehava sprängämnen.

2 §.

Konungen eller enligt Konungens bemyndigande vederbörande länsstyrelse må utfärda förbud, som i 1 § avses, i fråga om anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område, som eljest är av betydelse för försvarsväsendet.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden må förbud på sätt i första stycket

sägs utfärdas jämväl i fråga om anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område, som är av betydelse för folkförsörjningen.

3 §.

Under förhållanden, varom i 2 § andra stycket sägs, må Konungen avdela särskilda säkerhetsområden, i fråga om vilka förbud, som i 2 § avses, enligt Konungens bemyndigande må i stället för av länsstyrelse utfärdas av vederbörande militära befälhavare. Såsom säkerhetsområde skall jämväl anses krigsskådeplats.

Konungen må ock under sådana förhållanden utfärda förbud mot att utan särskilt tillstånd taga fotografier eller göra avbildningar eller beskrivningar av militära trupper, krigsmateriel eller dylikt även i andra fall än i 1 och 2 §§ avses.

4 §.

Bryter någon mot förbud, varom i 1, 2 eller 3 § sägs, dömes till dagsböter eller fängelse.

Lag samma vare, där någon genom förklädnad eller genom att lämna oriktig uppgift om sina personliga förhållanden eller eljest svikligen berett sig tillträde till anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område eller tillfälle att närvara vid företag, övningar eller försök, som i 1 § sägs.

5 §.

Sjömätning eller lodning vid rikets kuster eller i därtill hörande skärgårdar, farleder eller hamnar må endast ske med tillstånd enligt vad av Konungen stadgas. Den som häremot bryter dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Vad sålunda är sagt äge dock ej tillämpning, om någon utför lodning, som erfordras för framförande eller säkerställande av fartyg, varå han befinner sig, eller om lodning i hamn verkställs på föranstaltande av vederbörande hamnmyndighet.

6 §.

Fotografier, avbildningar, beskrivningar eller mätningssuppgifter, tillkomna under förfarande, vilket enligt denna lag är förbjudet, jämte för fotografiernas tagande samt avbildningarnas, beskrivningarnas eller mätningarnas verkställande använda apparater och materiel ävensom sprängämnen, vilka någon innehaft i strid mot förbud som utfärdats enligt lagen, må förklaras förverkade till kronan. Ändå att ägaren eller annan ej fälles till ansvar för överträdelse av denna lag, må sådan egendom förklaras förverkad.

7 §.

Böter som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Genom lagen upphäves lagen den 9 maj 1913 (nr 48), innefattande vissa bestämmelser till skydd för hemligheter av betydelse för rikets försvar.

Inledning.

I 8 kap. *strafflagen* bestraffas förräderi och andra för rikets säkerhet menliga brott. Bland dessa brott märkas främst handlingar, som pläga hänföras till högförräderi, landsförräderi och spioneri. I kapitlet stadgas sålunda straff bl. a. för den som söker lägga riket under främmande makt eller med våldsamma medel upphäva eller ändra rikets grundlagar. Vidare bestraffas vissa handlingar, som under krig skada rikets försvarskraft; att någon, som fått uppdrag att underhandla eller träffa avgörande med främmande makt i ärende, som rör riket, uppsåtligen främjar denna makts fördel till förfång för riket; samt uppenbarande av militära eller andra hemligheter. Utom dessa brott bestraffar 8 kap. *strafflagen* vissa andra statsfarliga handlingar, såsom värvning eller uppståndande av krigsfolk i vissa fall, spridning av falska rykten eller lögnaktiga uttalanden, ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet m. m.

Medan bestämmelserna om förräderibrotten i stort sett varit gällande alltsedan tillkomsten av 1864 års strafflag, äro däremot de stadganden i kapitlet, som ha avseende å spioneri, till största delen tillkomna senare. Ursprungligen upptogs i kapitlet egentligen endast straff för vissa slag av militärt spioneri under krig. År 1913 infördes emellertid i kapitlet straffbestämmelser mot obehörigt uppenbarande eller utforskande även under fredstid av hemligheter som äro av betydelse för rikets försvar. I samband med sistnämnda lagändringar straffbelades även genom en särskild lag av den 9 maj 1913, innefattande vissa bestämmelser till skydd för hemligheter av betydelse för rikets försvar, en del åtgärder, vilka innebära fara för sådana hemligheters uppenbarande, såsom att någon genom att lämna oriktiga uppgifter om sina personliga förhållanden eller eljest svikligen bereder sig tillträde till vissa försvarsanläggningar m. m. Genom en lag den 26 juni 1936 tillades vidare i 8 kap. en bestämmelse om straff bland annat för systematiskt insamlande, i syfte att gå främmande makt tillhanda, av uppgifter, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar. Denna bestämmelse utvidgades ytterligare enligt en lag den 14 oktober 1939 till att avse bland annat även uppgifter som röra folkförsörjningen eller rikets vänskapliga förbindelser med främmande makt.

Till bestämmelserna i 8 kap. *strafflagen* ansluta sig vissa stadganden i

strafflagen för krigsmakten och tryckfrihetsförordningen. Genom dessa bestraffas vissa hithörande handlingar, om de begås av någon som lyder under strafflagen för krigsmakten eller å krigsskådeplats m. m. eller om de ske genom utspridning av tryckt skrift.

I sitt utlåtande över den proposition till 1939 års urtima riksdag, vilken föranledde antagandet av förenämnda lag den 14 oktober 1939, anförde andra särskilda utskottet, att utskottet vid behandlingen av propositionen uppmärksammat, att de i 8 kap. strafflagen upptagna bestämmelserna icke vore anpassade efter de nutida förhållandena. Utskottet föreslog därför, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam översyn av dessa bestämmelser. Denna hemställan bifölls av riksdagen.

Chefen för justitiedepartementet erhöll därefter den 20 oktober 1939 tillstånd att tillkalla *särskilda sakkunniga* för att inom departementet biträda med utredning rörande revision av gällande allmänna straffbestämmelser om spioneribrott och vad därmed sammanhängde. Till statsrådsprotokollet anförde därvid departementschefen bl. a.:

Jämte det riksdagen med viss jämkning antagit ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag till ändring i 8 kap. strafflagen m. m. har riksdagen i skrivelse den 12 oktober 1939, nr 20, anhållit att Kungl. Maj:t måtte så snart ske kan föranstalta om översyn av bestämmelserna i 8 kap. strafflagen samt för riksdagen framlägga det förslag, som därav kan föranledas.

I 8 kap. strafflagen behandlas vissa brott som rikta sig mot rikets inre eller yttre säkerhet, huvudsakligen förräderi- och spioneribrott. I detta sammanhang torde främst den senare brottsgruppen böra upptagas till behandling.

Bestämmelser om straff för spioneri infördes i strafflagen först år 1913, samtidigt som i en särskild lag stadgades straff för vissa åtgärder som, ehuru de icke innebära spioneri, likväl kunna medföra fara för uppenbarande av förhållanden av hemlig natur rörande rikets försvar. Strafflagens spioneribestämmelser ha efter år 1913 utökats genom lagändringar den 26 juni 1936 och den 14 oktober 1939. Genom de båda sistnämnda lagändringarna har framför allt åsyftats att straffbelägga sådana former av spioneri, vilka kännetecknas av att någon i främmande makts intresse anskaffar eller tager befattning med uppgifter, som icke i och för sig äro av hemlig natur.

Genom dessa lagändringar synas utgångspunkter ha vunnits för en översyn av samtliga gällande straffstadganden på detta område. Härvid böra komma i betraktande icke blott de i 8 kap. allmänna strafflagen upptagna rättsreglerna utan även de bestämmelser som ansluta sig därtill i andra lagar, främst strafflagen för krigsmakten, samt vidare de stadganden i tryckfrihetsförordningen, vilka det kan anses erforderligt att jämka till överensstämmelse med allmänna strafflagens spioneribestämmelser. Vid en sådan överarbetning bör givetvis beaktas, att lagstadgandena bliva så avvägda att de varaktigt kunna ingå i det svenska straffrättssystemet.

Den utredning som jag härmed förordar bör verkställas av särskilda sakkunniga samt bedrivs så, att förslag till erforderliga lagändringar kunna föreläggas 1940 års lagtima riksdag.

Av denna utredning beröres ej departementets arbete med att färdigställa förslag till sådan provisorisk lagstiftning på hithörande område, som kan komma att erfordras vid en eventuell skärpning av nu rådande krisförhållanden.

Förslagetets innebörd och omfattning i allmänhet.

De viktigaste av de brott mot rikets säkerhet, som straffbeläggas i 8 kap. strafflagen, pläga i det allmänna språkbruket innefattas i begreppen landsförräderi och spioneri. Dessa termer återfinnas emellertid ej i kapitlet. I utländska lagar indelas ofta förräderibrotten i högförräderi- och landsförräderibrott. Högförräderi är ett brott, vilket är riktat mot statens rättsliga grundvalar. Föremål för detsamma äro statens område och statsförfattningen, d. v. s. de rättsnormer genom vilka utövningen av den högsta statsmakten i staten är reglerad. Dessutom straffas som högförräderi vissa mot statsmaktens högsta representant och särskilt mot hans liv och frihet riktade angrepp. Landsförräderi är sådan handling som riktar sig mot statens maktställning i förhållande till andra stater. Angreppsobjektet för landsförräderi är rikets yttre ställning och säkerhet. Under landsförräderi inbegripas förrådande och utspionerande av statshemlighet, hjälp till fienden m. m. Till spioneribrott i egentlig mening äro att hänföra obehörigt uppenbarande av militära eller andra hemligheter för främmande makt. Härunder innefattas även närliggande förfaranden som kunna föranleda sådant uppenbarande, såsom annat obehörigt utforskande eller meddelande av hemligheter.

De statsfarliga gärningar, som 8 kap. avser att kriminalisera, ha på många handa sätt alltmera ändrat karaktär beroende särskilt på de nya formerna för krigföringen och för den inom landet mot statens inre eller yttre säkerhet riktade verksamheten.

Bestämmelserna i 1864 års strafflag om landsförräderi äro utformade med tanke på att avgörandet av ett krig huvudsakligen sker genom de rent militära maktmedlen å krigsskådeplatsen. Numera är emellertid ett sammanbrott på den inre fronten, i hemorten, ett lika eftersträvat mål. Det rent militära försvaret av riket är endast den ena sidan av dess försvarskraft. På denna influerar därjämte mycket annat, såsom samfärdsel, krigsmaterieltillverkning, livsmedelsproduktion, tillgång på råvaror o. s. v. Det moderna kriget plägar benämnas det *totala* kriget. Krigsmedlen ge nämligen möjlighet till anfall mot hela folket och krigsapparaten fordrar i själva verket stöd och medverkan av alla. Krigföringen avser ej minst att medelst angrepp på större samhällen eller viktigare produktionscentra samt avspärrning av det fientliga landet från tillförsel bryta folkets motståndskraft.

Till en början uppkommer frågan, när ett krig skall anses föreligga, särskilt om fientligheterna börja utan krigsförklaring. I utländska lagar utvidgas stundom begreppet krig till fientligheter över huvud eller varje mot staten riktat företag av främmande stridskrafter. Numera torde också få anses, att ett krig börjar, så snart fientligheter faktiskt öppnats genom utövande av avsiktligt krigsvåld.

Kriget skall enligt folkrätten föras under iakttagande av vissa lagar för kriget och krigsbruk. De folkrättsliga grunderna härför innefattas i år

1907 i Haag uppgjorda konventioner, av vilka en handlar om lagar och bruk i lantkrig samt vissa av de övriga angå olika förhållanden inom sjökriget. De flesta av dessa konventioner ha ratificerats av Sverige år 1909. I fråga om vården av sårade och sjuka samt rörande krigsfångar finnas därjämte konventioner uppgjorda i Genève år 1929 och ratificerade av Sverige år 1931.

Beträffande krigets innebörd från rättslig synpunkt tänker man sig enligt konventionerna, att kriget föres mellan stridskrafterna eller sammanfattningen av de till krigsmaktens olika grenar hörande personer. Dessa utgöras av alla krigsmän, s. k. kombattanter, samt till krigsmakten hörande civila personer, s. k. icke-kombattanter. Till kombattanter hänföres statens organiserade och uniformerade väpnade makt. Vidare höra hit frivilliga kårer, som stå under befäl av en person, som är ansvarig för sina underordnade, bära ett bestämt på avstånd igenkännligt utmärkande tecken, öppet bära sina vapen och vid sina operationer iakttaga krigets lagar och bruk. Slutligen hänföras hit deltagare i en allmän folkresning på ett av fienden ännu ej besatt område, när tiden icke tillåtit organisation i frivilliga kårer. Övriga krigförande betraktas såsom franktirörer. Icke-kombattanter äro sådana till krigsmakten eller frivilliga kårer hörande personer av eller mot vilka militära fientligheter icke få utövas. Av dessa åtnjuta vissa personer, såsom läkare och präster, ett särskilt skydd, i det de betraktas såsom personligt neutrala. Till sjöstridskrafterna hänföras, jämte uteslutande för krigsändamål byggda eller utrustade fartyg, alla av staten till krigsbruk inköpta, förhyrda eller rekvirerade fartyg, vare sig dessa brukas som egentliga örlogsfartyg eller som trängfartyg.

Stridskrafterna äga icke att mot varandra använda varje stridsmedel. Enligt Haagkonventionen är det förbjudet att genom förräderi döda eller såra till den fientliga nationen eller armén hörande personer. Sårade fiender få icke angripas, om de icke kunna försvara sig. Krigföring bakom fiendens linjer anses tillåten, om angriparna äro iförda uniformer och om de angripa militära mål. Däremot är förbjudet att anfälla eller bombardera städer, byar, bostäder eller byggnader som icke försvaras. Allmänt tillåtet är att använda krigslist (utspridande av falska underrättelser, mutande av fientliga spioner etc.) och de medel som erfordras för vinnande av upplysningar om fienden och om terrängen. Kunskapande inom område, som behärskas av fienden, är tillåtet, men som rättsstridigt anses spioneri, varmed förstås försök av civila eller föregivna civila personer att hemligen eller under falsk förevändning inom en krigförandes operationsområde inhämta upplysningar om denna parts ställning, styrka, operationer och planer i avsikt att meddela dessa upplysningar åt den andra parten; militära kunskapare i eget lands uniform, vilka framträda öppet å krigsoperationsområdet, äro däremot ej att anse såsom spioner. Såsom krigsfångar behandlas de som tillhöra fiendens stridskrafter samt även civila personer, vilka med vederbörligt tillstånd åtföljt fiendens stridskrafter såsom krigskorrespondenter, marketentare m. fl. Konventionen reglerar däremot ej behandlingen av

franktirörer. Även i övrigt överlämnas åtskilligt åt folkrättslig praxis. Folk-rätten har emellertid här som på många andra områden i det moderna kriget stundom föga mer än teoretiskt intresse.

Numera går krigföringen alltmera ut på, att hela folket infogas åtminstone i det passiva försvaret. Den civilmobilisering av kvinnor och av män, vilka ej militärmobiliseras, som på detta sätt sker, medför, att det juridiska begreppet civilbefolkning, som hittills spelat så stor roll i krigslagstiftningens utveckling, måste bliva svävande. Det torde dock vara nödvändigt att bibehålla distinktionen mellan stridskrafterna och civilbefolkningen, ty dess upphävande skulle föranleda ett fullständigt ohämmat krig mot den civila befolkningen. Å andra sidan kan man icke bortse från, att allt som skadar fienden direkt eller indirekt har ett militärt syfte. I viss mån måste därför det totala kriget tendera till att utplåna den gamla skillnaden mellan militärer och civila och göra folkrättens särskilda bestämmelser till skydd för civilbefolkningen osäkra. Till den i kriget, direkt eller indirekt, icke deltagande civilbefolkningen torde numera åtminstone i de små staterna i stort sett kunna räknas endast barn under 14 år, späda barns mödrar och vårdarinnor, åldringar, sjuka eller arbetsoförmögna. Det spörsmålet uppkommer då, vilka garantier den internationella rätten ger det civila försvarets frivilliga, som inte ha karaktären av militärt organiserade frivilliga grupper men äro militärstyrkornas outhärliga assistenter och på allt sätt söka hindra fiendens strävanden. Det är ej tillfredsställande folkrättsligt reglerat i vilken utsträckning sådana personer skola behandlas såsom tillhörande stridskrafterna. Vid lagstiftningens utformning bör emellertid hänsyn tagas till dessa förhållanden.

Såsom av direktiven framgår ha de sakkunniga vid den åt dem uppdragna översynen av 8 kap. strafflagen haft att ägna särskild uppmärksamhet åt bestämmelserna om de brott, som pläga betecknas såsom *spioneri*.

Underrättelseverksamhet om motståndarens militära och ekonomiska förhållanden räknas till de viktigaste förberedelserna för krig. Sådan underrättelseverksamhet förekommer i stor omfattning redan under fredstid men ökas naturligen under krigsförberedelser och vid krig. Vid krig utföres spioneriet under hänsynslösare former; straffen och motåtgärderna bli då skärpta. Detta iakttages även av strafflagen. Sålunda stadgas bl. a. i 8 kap. 11 § straffarbete på livstid för den som under krigstid låter bruka sig såsom spejare av fienden, och enligt strafflagen för krigsmakten kan straffet skärpas till dödsstraff.

Spioneriet omfattar i följd av krigets förändrade karaktär numera icke endast rent militära förhållanden, såsom truppernas utrustning, fästningsanläggningar eller dylikt. I det totala krigets dagar måste man ha uppgifter om politiska rörelser, folkstämningar inom landet, om industri och handel, kommunikationsmedel, anläggningar för landets kraftförsörjning, gas- och vattenverk, om vissa landområdets geografiska förhållanden, särskilt sådana, vilka kunna förutses bliva av betydelse för militära operationer, om försök

att bryta blockader, förestående varutransporter och deras bestämmelseorter m. m. Numera torde handelsspioneriet ofta ha väl så stor betydelse som det militära spioneriet. För att kriget skall nå ett snabbt avgörande måste de önskade uppgifterna till stor del införskaffas redan i fredstid. Svårigheterna för en underrättelseverksamhet i ett land bliva under krig så stora, att verksamheten sannolikt sker mest intensivt strax före ett krigsutbrott. Underrättelseverksamheten bedrivs till väsentlig del genom utnyttjande av ett stort antal agenter, vilka lämna var och en till synes obetydliga uppgifter angående förhållanden inom landet. Ofta utövar en sådan agent en annan sysselsättning, under vars skydd han inhämtar de uppgifter, som blivit honom anvisade att efterforska. En skicklig agent kan uträtta en hel del med hjälp av det som till synes verkar oskyldigt och med hjälp av upplysningar om saker som i och för sig icke alls äro av hemlig natur. Uppgifterna bearbetas och sammanställas sedermera centralt.

Det är att märka att de olika staternas spioneriverksamhet i betydande mån sträcker sig just till neutrala länder antingen genom att verksamheten avser dessa länder eller genom att den därifrån riktar sig mot någon utländsk makt. Jämväl sistnämnda verksamhet är i många fall ägnad att äventyra ett neutralt lands relationer till främmande makt. Det är därför av nöden, att även dylik för landet med avseende å dess förhållande till främmande makt skadlig verksamhet stävjas genom straffbestämmelser.

Dessa ändrade former av spioneri ha såsom förut nämnts föranlett vissa tillägg till 8 kap. strafflagen åren 1936 och 1939.

Det möter emellertid stora svårigheter att effektivt bekämpa spioneriet. Det bedrivs i mångskiftande former, särskilt av utlänningar som vistas här, och berör snart sagt alla områden av samhällslivet. Så länge man tillåter ett främmande lands medborgare att röra sig fritt i riket torde det vara omöjligt att på ett verkligt effektivt sätt hindra all spioneriverksamhet där från sådant lands sida. De nu i strafflagen upptagna bestämmelserna till förebyggande av underrättelseverksamhet, som är till men för rikets försvar eller säkerhet, giva tillsammans stora möjligheter att straffbelägga sådan verksamhet. Efter de upprepade ändringar och utvidgningar av straffbestämmelserna som vidtagits ha de sakkunniga icke heller funnit av behovet påkallat att vad angår föremålet för olovligt kunskapande i någon större utsträckning straffbelägga sådana arter av spioneri, som icke redan äro straffbara. Uppgiften har i stället närmast varit att med utgångspunkt från 1939 års lagändring, vilken sökt beakta det behov av skydd för andra förhållanden än rent militära som följer av det nutida krigets totala karaktär, åstadkomma likformighet och enhetlighet vid bestämmandet av spioneriets olika former. I stället för att såsom nu straffbelägga endast vissa spionerihandlingar torde böra eftersträvas att göra lagbestämmelserna allmänt tillämpliga å sådana handlingar som kunna skada rikets säkerhet. Härigenom kan även uppnås en i viss mån förenklad avfattning av straffbuden. Vidare har det funnits erforderligt att, vid sidan av uppsåtliga spionerihandlingar i egentlig mening, till bestraffning upptaga vissa andra handlings-

former, som ansluta sig till dem, såsom visst meddelande av obehöriga upplysningar som sker av oaktsamhet samt vissa former av förberedande och understödjande verksamhet i fråga om spioneri. Utom den betydelse ett dylikt utvidgat straffskydd i och för sig äger, synes detta vara nödigt för att en farlig kunskaparverksamhet icke skall behöva lämnas helt obehövrad, så länge det icke är möjligt att leda i bevis att den inneburit ett fullbordat eller försökt uppsåtligt spioneri i ett särskilt fall.

Ytterligare ha förhållandena syntes kräva möjlighet till strängare bestraffning i vissa fall. För detta ändamål ha höjningar föreslagits av vissa straffsatsers. Därjämte ha i enahanda syfte *dels* bestämmelsen om det strängt bestraffade egentliga krigsspioneriet (hittillsvarande 11 §) i viss mån utvidgats, i synnerhet till att omfatta jämväl handlingar under tiden närmast före ett befarat krigsutbrott, *dels* bestraffning enligt strafflagen för krigsmakten med dess strängare straffbestämmelser i stället för enligt allmänna strafflagen föreslagits i något ökad omfattning.

I samband med nyssberörda ändring av 11 § har det funnits påkallat att giva en närmare bestämning av krigsspioneriets innebörd, med beaktande av de förändringar av dess beskaffenhet som visat sig föranledas av krigföringens ändrade karaktär. Härvid har det för vinnande av större klarhet funnits ändamålsenligt att såsom spioneri bestraffa vissa handlingar, som enligt lagens nuvarande lydelse äro hänförliga till militärt landsförräderi.

Sistnämnda brott har även i övrigt ansetts icke kunna lämnas oförändrat. Lagens bestämning därav, som är starkt detaljerad och kasuistisk, uppvisar åtskilliga luckor, beroende på att brottsbeskrivningen tillkommit innan krigföringen utvecklats till sin nuvarande totala omfattning. Vid sidan av en moderniserad och något vidgad beskrivning av de brottsliga handlingarna har det ansetts nödigt att genomföra en utvidgning även på det sätt, att utlänningar i större omfattning bestraffas för hithörande handlingar. Dessa kunna därefter endast i mindre bokstavig betydelse betecknas såsom förräderi, liksom fallet redan tidigare varit med det s. k. högförräderiet. Förräderi förutsätter nämligen i sitt begrepp en trohetsplikt till riket. Det har även ansetts nödigt att såsom militärt landsförräderi straffbelägga gärningar som äga rum kort före ett befarat krigsutbrott; detta föranledes väsentligen av de materiella krigsmedlens ökade betydelse och möjligheten till ödesdigra angreppshandlingar mot dem redan innan egentliga krigsoperationer komma till utförande. Jämväl i fråga om det militära landsförräderiet har i viss utsträckning en skärpning av maximistrafen möjliggjorts genom att överföra en del av brottsområdet till strafflagen för krigsmakten, utöver den mycket betydande grupp av hithörande gärningar, som redan är underkastad bestraffning enligt sistnämnda lag. Enligt 8 § av denna lag skall den bl. a. tillämpas å envar, som å krigsskådeplats begår vissa statsfientliga brott. En överföring till strafflagen för krigsmakten har framför allt betingats av den ökade betydelse i vilken den s. k. hemorten (utanför egentlig krigsskådeplats) erhållit för det militära försvaret och den

vidgade omfattning i vilken enstaka krigsoperationer, t. ex. av fientligt flygvapen måste antagas förekomma utanför krigsskådeplats. Även på detta brottsområde hava vissa tidigare förberedelser än sådana som för närvarande äro straffbelagda ansetts böra göras till föremål för straffbestämmelser.

Det hittillsvarande straffbudet beträffande svensk man, som bär vapen emot riket, har ansetts böra helt överföras till strafflagen för krigsmakten.

Av det anförda framgår, att bestämmelserna i 8 kap. om spioneri och om militärt landsförräderi ansetts kräva en fämligen fullständig överarbetning. Förslaget har emellertid ej kunnat stanna därvid. De nämnda brottsarterna ha nämligen nära beröring med åtskilliga andra brott som omhandlas i 8 kap.

Vissa former av s. k. diplomatiskt landsförräderi, nämligen trolöst eller eljest obehörigt yppande av diplomatiska hemligheter (nuvarande 17 §), hava synts, både för att undvika onödig vidlyftighet och för att de skola erhålla en fullt sakenlig behandling, böra upptagas till reglering gemensamt med det omedelbart mot försvaret (nuvarande 18 §) riktade spioneriet.

Åtskilliga fall av förberedelser till förrådiska handlingar eller till spioneri torde förekomma i den verksamhet, som utövas av statsfientliga sammanslutningar. I samband med de brottsformer, som främst beröras av förslaget, har det därför synts naturligt att uppmärksamma även vissa andra yttringar av sådan verksamhet.

Högförrådisk verksamhet drabbas av straff om brottet fullbordats eller det kommit till försök. På ett tidigare stadium än försökets drabbas sådan verksamhet som regel icke av straff; någon allmän bestämmelse om straff för förberedelse till högförräderi finnes icke. Vissa särskilda fall av sådan förberedelse straffbeläggas emellertid i de olika paragraferna i 8 kap. Bland annat stadgas straff i 2 § för stämpling till förräderi utan att förräderiet kommit till försök och i 3 § för uppmaning eller försök att annorledes förläda till förräderi, när ingen straffbar verkan därav följt; en förutsättning är, att handlingen skett muntligen inför menighet eller annan folksamling eller i skrift, egen eller annans, som i sådan avsikt utspritts. Bestämmelsen i 8 kap. 3 § är ett specialfall med skärpt straff av 10 kap. 14 §, som innehåller allmänna bestämmelser om offentlig uppmaning och annat dylikt förlädande till brott. Nämnda bestämmelser i 8 och 10 kap. strafflagen äro icke tillämpliga om brottet sker genom tryckt skrift men då följer straff enligt 3 § 7 mom. tryckfrihetsförordningen.

Vid 1932 års riksdag påyrkades i motioner utarbetande av bestämmelse om ett allmänt straffbeläggande av handlingar, som innefattade förberedelse till högförräderibrott, och om ett inskridande mot andra former av statsfientlig verksamhet, som innebure fara för att högförräderibrott skedde. Vid utarbetandet borde hänsyn tagas till frågan om åtgärder mot organisationer som fullföljde mot Sveriges stats- och samhällsordning riktade syften. Första lagutskottet som tillstyrkte motionerna fann att en utvidgning av bestämmelserna vore påkallad och att man därvid icke minst borde taga i sikte åtskillig verksamhet, som visserligen icke skulle kunna falla under ett all-

mänt straffbud för förberedelse till högförräderi men som innebure en fara för att dylika brott i en framtid skulle komma till utförande. Därvid borde bl. a. tänkas på den agitationsverksamhet, som på detta område bedreves. Önskvärt vore med hänsyn härtill att möjlighet förefunnes att inskrida även mot mera förtäckta former av propaganda i revolutionärt syfte. Härvid framstode såsom ett önskemål att kunna inskrida mot den fara för staten som själva förekomsten av statsfientliga organisationer kunde innebära. Utskottets hemställan avlogs av riksdagen, men frågan upptogs ånyo i motioner vid 1933 års riksdag, som i skrivelse till Kungl. Maj:t anhöll om en förutsättningslös utredning angående åtgärder mot sådan av sammanslutningar eller enskilda bedriven verksamhet, som syftade till att med våld eller eljest på olaglig väg omstörta eller förändra Sveriges stats- och rättsordning. En kommitté tillsattes, som avgav betänkande den 11 januari 1935. Kommitténs huvudförslag utgjordes av en lag enligt vilken en sammanslutning skulle kunna upplösas av domstol om dess verksamhet vore av på visst sätt angiven statsfientlig natur. Vidare föreslogos vissa skärpningar av strafflagens bestämmelser om agitation och spioneri m. m. Någon utvidgning av bestämmelserna om straff för förberedelser till högförräderi föreslogs däremot icke. I propositionen till 1936 års riksdag om åtgärder mot statsfientlig verksamhet upptogs icke kommitténs förslag om upplösning av sammanslutningar, men föreslogos vissa skärpningar i straffbuden om landsskadlig agitation och spioneri m. m. I motioner yrkades bl. a. utvidgade straffbestämmelser för förberedelse till högförräderi. Propositionen i ämnet bifölls, varemot motionerna avlogs.

De sakkunniga ha i detta hänseende särskilt uppmärksammat sådan förberedelse till högförräderi, som sker genom olovlig förbindelse med främmande makt och mottagande av understöd från sådan makt för politisk agitation här i landet. Det har ytterligare, beträffande bestämningen av högförräderiets begrepp, ansetts böra beaktas, att inre omstörtningar numera allmänt synas åvägbringas med hjälp av främmande makt; härav föranledes bl. a. att såsom högförräderi bör bestraffas icke blott självständigt genomförande av en omstörtning eller försök därtill utan även medverkan i ett sådant företag. Ehuru förslaget sålunda straffbelägger vissa yttringar av de statsfientliga sammanslutningarnas verksamhet, har en kriminalisation av själva deltagandet såsom medlem i en sådan sammanslutning ansetts falla utanför ramen av den åt de sakkunniga uppdragna översynen av 8 kap. strafflagen, bl. a. därför att en sådan kriminalisation sannolikt måste bygga på vissa överväganden av aktuella politiska situationer, som icke lämpligen böra verkställas av de allmänna domstolarna. I synnerhet måste ett egentligt förbud eller en upplösningsåtgärd mot en sammanslutning, vilken åtgärd möjligen bör uppställas såsom förutsättning för att medlemskap skall vara brottsligt, kräva ett för ändamålet särskilt inrättat förfarande, som icke kan erhålla sin reglering genom den allmänna strafflagen. Bestämmelser härom böra icke ha sin plats i allmänna strafflagen utan i en provisorisk lag.

En särskild fråga i detta sammanhang gäller i vad mån innehavare av

statstjänster eller allmänna förtroendeuppdrag böra förbjudas eller förhindras deltaga i mot staten riktad brottslig verksamhet. Den som enligt strafflagen fälles till straffarbete skall enligt gällande lagstiftning (2 kap. 18 § strafflagen) ådömas förlust av allmänna befattningar och förtroendeuppdrag. De sakkunniga föreslå en utvidgning av möjligheten att vid brott mot 8 kap. strafflagen döma till dylik förlust.

Straffbestämmelserna angående sådana åtgärder av enskilda, som sätta rikets fred eller neutralitet eller eljest självbestämningsrätt i fara, ha vidare syntts erfordra en viss modernisering. I samband härmed ha bestämmelserna om angrepp mot utländska statsöverhuvud o. dyl., vilka gärningar, såvitt de falla inom ramen för 8 kap. strafflagen, äro straffbelagda just ur den nyss berörda synpunkten, syntts kunna erhålla en förenklad avfattning.

Slutligen har i kapitlet ansetts böra införas en bestämmelse om konfiskation av föremål som använts för utförande av brott, som där är straffbelagt, samt av ersättning som uppburits från främmande makt m. m.

De ändringar, som enligt det föregående ansetts påkallade i 8 kap. strafflagen, äro icke alla av mera djupt ingripande natur. De beröra emellertid kapitlets lydelse i dess flesta delar. Vid sådant förhållande ha de sakkunniga funnit hinder ej möta mot att söka genomföra en ändrad och mera överskådlig uppställning av kapitlet i dess helhet. Detta har i och för sig befunnits önskvärt, enär kapitlet genom de partiella ändringar som vid upprepade tillfällen genomförts kommit att bliva ganska oöverskådligt och därigenom delvis i hög grad svårtillgängligt. Därvid har i stort sett följts den dispositionen att först upptages brott mot rikets yttre och inre säkerhet i nämnd ordning samt slutligen för kapitlet gemensamma bestämmelser om försök, stämpling, förverkande m. m.

Beträffande *strafflagen för krigsmakten* har ovan anförts, att vissa jämkningar i dess tillämpningsområde föreslås. I övrigt äro de ändringar i denna lag, som upptagits i förslaget, väsentligen av formell natur och föranledda av ändringar i motsvarande delar av allmänna strafflagen eller överflyttning av straffbud därifrån till strafflagen för krigsmakten.

I fråga om *tryckfrihetsförordningen* föranledas av de nya bestämmelserna vissa ändringar i 3 §, i ändamål att ernå överensstämmelse mellan denna paragraf och 8 kap. strafflagen, samt ökat skydd mot publicering av hemligheter rörande rikets förhållande till främmande makt, försvar eller folkförsörjning m. m. I detta sammanhang må erinras om, att längre gående åtgärder vid krig eller överhängande krigsfara i hithörande hänseende genom censur o. dyl. nyligen föreslagits av särskilda inom departementet tillkallade sakkunniga.

Till ledning vid utarbetandet av sitt förslag till ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen ha de sakkunniga haft det av professor Thyrén år 1931 avlämnade utkastet till strafflag, speciella delen X, Förräderibrotten. Detta utkast vilar emellertid i vissa delar på den äldre uppfattningen om krigföringen

och har därför ej i allo kunnat godtagas. I det följande lämnas upplysningar om Thyréns förslag och motiven därtill.

På ett område av den internationella natur, varom här är fråga, är naturligen den *utländska* lagstiftningen av stort intresse. De sakkunniga ha tagit del av denna lagstiftning. Det måste dock uppmärksammas, att man kanske mer än på andra områden av strafflagstiftning här icke enbart av lagbestämmelserna kan erhålla en riktig föreställning om det verkligen rådande rättstillståndet i respektive länder. Lagarnas tillämpning spelar en dominerande roll. De sakkunniga ha ej ansett erforderligt att i sitt betänkande intaga någon sammanhängande redogörelse för den utländska lagstiftningen i ämnet. I det följande lämnas emellertid, där så är av särskilt intresse, vissa upplysningar härom.

Enbart med straffhot kan man naturligen ej komma till rätta med de företeelser som avses i 8 kap., utan av största betydelse är därjämte, att polis-, militär- och åklagaremyndigheterna erhålla erforderliga *tvångsmedel* till sitt förfogande för brottens förebyggande och beivrande. Ett led härutinnan äro de åren 1939 och 1940 utfärdade särskilda tvångsmedelslagarna. Vidare har utlänningskontrollen under senaste tiden effektiviserats, bland annat genom införande av rätt att omhändertaga utlänningar i förläggning. Lagstiftningen om allmänna handlingars offentlighet tjänar också syftet att hindra att statshemligheter komma till obehörigas kännedom.

Genom lagen den 9 maj 1913 innefattande vissa bestämmelser till skydd för hemligheter av betydelse för rikets försvar ha vissa förehavanden som kunna anses innebära fara för sådana hemligheters uppenbarande straffbelagts. Denna lag torde jämväl vara i behov av omarbetning och utvidgning med hänsyn till nutida förhållanden. Att märka är att man under ett krig i detta syfte måste tänka sig betydande inskränkningar i medborgarnas rörelse- och handlingsfrihet. Lagstiftningsåtgärder härom torde delvis böra vara av tillfällig natur och ej upptagas i en permanent lag. Då 8 kap. strafflagen reglerar även statsfientlig verksamhet under krig ha emellertid sådana förhållanden ansetts i viss utsträckning böra beaktas i 1913 års lag i den mån erfarenheten visat att sådana bestämmelser erfordras.

Under de för vårt land fredliga tider som rått alltsedan tillkomsten av 1864 års strafflag ha stadgandena i 8 kap. strafflagen endast i tämligen ringa utsträckning vunnit *tillämpning*. De sakkunniga ha härutinnan låtit verkställa en utredning, avseende tiden från och med år 1914. Av denna framgår, att under åren 1914—1938 endast 17 personer slutligen dömts till ansvar för brott, som avses i 8 kap. strafflagen, samt att därefter intill den 1 april 1940 ett tiotal fall förekommit, då 21 a eller 21 b § i nämnda kapitel vunnit tillämpning. Under sistnämnda tid har 28 § tillämpats i ett antal tryckfrihetsmål.

Motivering till de särskilda lagförslagen.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen m. m.

A. Högförräderi (8 kap. 1 och 2 §§).

Gällande bestämmelser om högförräderi äro upptagna i 8 kap. 1—3 §§. I 1 § stadgas straff för den som, i uppsåt att lägga riket under främmande makt, eller från riket söndra en därtill hörande del eller besittning, eller att med våldsamma medel upphäva eller ändra någon av rikets grundlagar, eller att Konungen liv eller frihet beröva eller honom från tronen uttränga, eller att tronföljare eller annan prins, som till tronen arvinge är, livet beröva eller någon av dem från tronföljden utestänga, gör uppror eller annan gärning, som innefattar uppsåtets fullbordan eller försök därtill. Under det att straffbart försök till brott i regel brukar hänföras under en mildare straffskala än det fullbordade brottet, gäller sålunda i fråga om högförräderibrott, att försöket bestraffas lika med det fullbordade brottet. I förarbetena till 1864 års strafflag åberopades såsom stöd härför bland annat nödvändigheten av att genom svåra straff avskräcka från själva försöken, enär dessa, om de åsyftade påföljderna vunnos, i de flesta fall skulle bliva strafflösa. Straffskyddet mot högförrädiska handlingar är emellertid även i andra avseenden utvidgat utöver vad som i allmänhet gäller för brott. Vid sidan av de allmänstraffrättsliga reglerna om straff för deltagande i stämpling till brott, vilka för sin tillämpning kräva, att brottet skall hava fortskridit till fullbordan eller till straffbart försök, stadgas sålunda i 2 § straff för den som deltagit i stämpling till förräderi som i 1 § är sagt, även om förräderiet icke kommit till försök. Vidare äro i 3 § meddelade särskilda straffbestämmelser för den som muntligen inför menighet eller annan folksamling eller i skrift, som han utspritt eller utsprida låtit, uppmanat eller annorledes sökt förleda till sådant förräderi, ändå att ingen straffbar verkan därav följt. Dessa bestämmelser innehålla väsentligt strängare strafföreskrifter än det allmänna stadgandet i 10 kap. 14 § strafflagen om straff för den som offentligen uppmanar eller söker förleda till brott.

I detta sammanhang är jämväl att uppmärksamma stadgandet i § 110 regeringsformen, att därest någon enskild man eller någon kår, militär eller civil, eller ock någon menighet av vad namn den vara må antingen av egen drift eller med anledning av befallning skulle försöka att våldföra riksdagen, dess kamrar eller utskott eller någon enskild riksdagsman eller stö-

ra friheten i deras överläggningar och beslut, sådan gärning skall anses som förräderi.

Strafflagens bestämmelser om högförräderi ha såsom förut nämnts i huvudsak kvarstått oförändrade alltsedan strafflagens tillkomst. I modernare utländska lagar har åt motsvarande bestämmelser däremot givits en mera vidsträckt innebörd. Härom må nämnas följande.

I den *danska* strafflagen av år 1930 finnes icke begreppet förräderi. De brottsliga handlingar, vilka motsvara högförräderiet äro straffbelagda i 12 kap., vilket handlar om förbrytelser mot statens självständighet och säkerhet, och i 13 kap., vilket behandlar förbrytelser mot statsförfattningen och de högsta statsmyndigheterna. I 12 kap. bestraffas den som företager en handling, vilken avser att med användande av våld eller hot om våld bringa den danska staten eller någon del därav under främmande välde eller löstrycka någon del av staten. I 13 kap. stadgas straff för den som för att förändra statsförfattningen framkallar eller leder uppror eller deltagar däri eller i övrigt företager någon handling, vilken avser att på författningsstridigt sätt ändra statsförfattningen, samt för den som företager någon handling, vilken avser att beröva Konungen eller den som vid tillfället utövar regeringen livet. Vidare innehåller kapitlet bestämmelser om straff för den som angriper riksdagens säkerhet eller frihet eller giver eller åtlyder någon befallning i sådant syfte samt för den som på dylikt sätt förgriper sig mot Konungen eller den som vid tillfället utövar regeringen eller ministrarna, riksrätten eller högsta domstolen.

Enligt *norska* strafflagen (1902) straffas för brott mot statens självständighet och säkerhet den som rättsstridigt söker åstadkomma eller medverka till att riket eller någon del därav bringas under främmande herravälde eller underordnas annan stat eller att någon del av riket löstryckes. I det kapitel av lagen, som handlar om förbrytelser mot Norges statsförfattning och statsöverbud, finnas bestämmelser om straff för den som söker åstadkomma eller medverka till att statsförfattningen ändras med olagliga medel samt för den som åstadkommer eller medverkar till att Konungen, regenten, statsrådet, stortinget eller någon av dess avdelningar eller högsta domstolen eller riksrätten genom våld eller hot hindras i den fria utövningen av sin myndighet, eller till att Konungen eller regenten berövas livet eller att mot dem övas våld eller annan misshandel.

Enligt *schweiziska* strafflagen av år 1937 förstås med högförräderi en handling, vilken är inriktad på att med våld ändra edsförbundets eller någon kantons författning eller avsätta de författningensliga statsmyndigheterna eller sätta dem ur stånd att utöva sina befogenheter eller avskilja schweiziskt område från edsförbundet eller ett område från någon kanton.

Den *tyska* strafflagens hithörande bestämmelser, enligt år 1934 verkställd ändring, bestraffa för högförräderi den som företager sig att med våld eller hot om våld helt eller delvis införliva riket med en främmande stat eller att löstrycka någon del från riket eller ock att ändra författningen. Som högförräderi anses även om någon berövar rikspräsidenten eller rikskanslern eller annan medlem av riksregeringen dennes författningensliga myndighet eller med våld eller hot om våld eller med ett brott tvingar eller hindrar dem att utöva sina författningensliga befogenheter överhuvud taget eller på ett visst sätt. Även försök är straffbart. Bestämmelserna i strafflagen kompletteras med särskild lagstiftning mot statsfientlig verksamhet.

I sitt utkast rörande förräderibrotten har Thyren indelat dessa brott i två avdelningar, avseende den ena brott mot rikets yttre säkerhet och den andra

brott mot rikets inre säkerhet. I sistnämnda avdelning ha jämväl upptagits de s. k. majestätsbrotten och därmed besläktade, i 9 kap. strafflagen nu upptagna brott. Till brott mot rikets yttre säkerhet hänföres enligt utkastet, att någon, i uppsåt att genom våldsamma medel lägga riket eller del därav under annan stat eller förena riket med annan stat eller lösrycka del av riket, gör gärning, som innefattar brottets fullbordan eller försök därtill, eller eljest söker att genom lagstridiga medel åstadkomma sådant förräderi. Såsom brott mot rikets inre säkerhet upptages att någon genom våldsamma medel söker upphäva eller ändra rikets grundlagar. Detta brott kan däremot icke begås med annat lagstridigt medel än våld. I detta avseende intager utkastet sålunda samma ståndpunkt som gällande rätt. I motiven anför Thyrén, att rent sakligt betraktat kunde väl statens författning synas kräva straffskydd även gentemot angrepp med andra lagstridiga medel än våldsamma, men att beskaffenheten av de politiska partiernas stridsmedel syntes göra det mest tillrådligt att här inskränka rekvisitet till den gällande svenska lagens. Försåvitt mutor, ärekränkning o. s. v. komme till användning, kunde dessa gärningar självständigt bestraffas. Vidare hänföres i utkastet till brott mot rikets inre säkerhet, att någon söker beröva Konungen eller regent, som lagligen är satt i Konungens ställe, liv eller frihet eller tvinga honom att företaga eller underlåta en regeringshandling eller ock söker uttränga Konungen från tronen eller beröva tronföljaren liv eller frihet eller utestänga honom från tronföljden.

Såsom i det föregående blivit anført har beträffande bestämningen av högförräderits begrepp ansetts böra beaktas, att inre omstörtningar i nutiden allmännast synas åvägbringas med hjälp av främmande makt och att såsom högförräderi bör bestraffas icke blott självständigt genomförande av en omstörtning eller försök därtill utan även medverkan i ett sådant företag. Då högförräderiet i regel för sitt utförande förutsätter, att ett flertal personer deltaga i detsamma, får den enskildes handling i stort sett karakteren av sådan medverkan. Till dessa förhållanden har hänsyn tagits vid stadgandenas utformning, som skett på grundval av Thyréns förslag.

Strafflagens beskrivning av högförräderibrottet lider av en viss oklarhet. Detta förhållande sammanhänger delvis därmed, att de högförrädiska handlingarna sammanförts till ett gemensamt stadgande, oaktat att de icke äro fullt överensstämmande vare sig i fråga om angreppsmedlen eller angreppsobjekten. För att åstadkomma större överskådlighet ha de sakkunniga i förslaget uppdelat straffbestämmelserna på två stadganden, 1 och 2 §§. Uppdelningen är gjord så, att 1 § behandlar brott, som rikta sig mot statens överhöghet över territoriet, under det att 2 § avser att bereda skydd för statsmaktens högste representant och statsförfattningen. I 1 § av förslaget har som en särskild grupp ansetts böra avskiljas det fall, att gärningen ej skett med våldsamma medel. I första stycket av paragrafen upptages sålunda straff för den som, i uppsåt att med våldsamma medel eller med hjälp av främmande makt lägga riket eller del därav under annan makt eller förena riket med annan makt eller lösrycka del av riket, gör gärning som inne-

bär medverkan till uppsåtets fullbordan eller försök därtill. I andra stycket stadgas straff för det fall, att brottet eljest begås med lagstridiga medel. Härmed avses sådana gärningar som exempelvis att man mutar ämbetsman.

I 2 § stadgas straff för den som söker beröva Konungen liv eller frihet eller ock söker genom uppror eller eljest med våldsamma medel eller med hjälp av främmande makt medverka till att upphäva eller ändra någon av rikets grundlagar eller till att framtvunga eller förhindra någon åtgärd i rikets inre eller yttre styrelse. I anslutning till gällande rätt uppställes här i fråga om brott som gälla statsförfattningen eller rikets styrelse krav på att gärningen skall ha skett med begagnande av våld.

Med hjälp av främmande makt kan brottet ske på det sätt, att någon med högförrådiskt uppsåt förmår eller söker förmå en främmande makt att med krig anfalla eller hota riket. Därvid är att märka, att i 5 § av 8 kap. strafflagen straffbelägges gärning som består i att svensk man genom uppmaning eller eljest uppsåtligen förmått främmande makt att med krig anfalla riket. Denna bestämmelse ha de sakkunniga icke upptagit i sitt förslag. Den ersättes i vad avser högförräderibrotten av de nu föreslagna bestämmelserna samt i övrigt av de bestämmelser som föreslås rörande landsförräderibrotten. Härtill återkomma de sakkunniga i det följande.

Initiativet till brottet kan även ha utgått från den främmande makten, och brottet består då i en medverkan i en av denna makt igångsatt aktion mot riket, förutsatt att denna medverkan är av kausal betydelse. En utländsk makts ingripande mot riket kan emellertid tänkas äga rum annorledes än i form av en väpnad konflikt. Även genom vidtagandet av ekonomiska tvångsåtgärder av olika slag, såsom avbrytande av handelsförbindelserna, kan en främmande makt utöva påtryckning rörande rikets styrelse. Uppenbart är, att för att gärningen skall anses som högförräderi måste förutsättas, att den hjälp främmande makt lämnar är av mera påtaglig art. Det räcker sålunda ej med ett mindre penningunderstöd till att driva agitation e. dyl. För sådana handlingar föreslås emellertid straff i 22 § av förslaget.

Med åtgärd i rikets styrelse förstås i förslaget, i överensstämmelse med Thyréns förslag, åtgärd av Kungl. Maj:t. Den som söker ingripa med våld mot riksdagen eller störa friheten i dess överläggningar och beslut gör sig med hänsyn till det ovanberörda stadgandet i regeringsformen skyldig till högförräderi.

De sakkunniga ha ansett lämpligt, att i lagtexten för dessa brott införa benämningen högförräderi.

I motsats till gällande lag upptager förslaget icke bland förräderibrotten angrepp mot tronföljarens eller annan tronarvinges liv. Anledningen härtill är den, att dessa personer icke på samma sätt som Konungen kunna anses vara bärare av statsmakten. Ett angrepp mot deras liv behöver därför icke hava den karaktär av en mot själva staten riktad handling, som är utmärkande för högförräderiet. Tillräckliga straff för sådana brott torde vara stadgade i 9 kap. strafflagen. Ej heller har förslaget särskilt upptagit det fall, att brottet avser att uttränga Konungen från tronen eller tronföljare

eller annan till tronen arvsberättigad prins från tronföljden. Ett sådant brott förutsätter nämligen i själva verket ett upphävande eller en ändring av grundlagarna, varför det i allt fall är straffbelagt genom 2 § av förslaget.

Straffet för förräderi enligt 1 § av 8 kap. är straffarbete på livstid eller, om faran var ringa, från och med sex till och med tio år. Denna straffskala synes i huvudsak kunna bibehållas. Emellertid torde den vara alltför sträng för de fall som avses i 1 § andra stycket av förslaget. Det förhållandet, att gärningsmannen icke haft uppsåt att begagna våld eller främmande makts hjälp, kommer tydligen att göra brottet i och för sig mindre höggradigt i sin farlighet. På grund härav föreslås, att straffet för brott som omförmäles i nämnda stadgande skall utgöra straffarbete från och med fyra till och med tio år eller på livstid.

De i 2 och 3 §§ av 8 kap. upptagna straffbestämmelserna för stämpling ävensom offentlig uppmaning till högförräderi beröras närmare i motivering-
en till 24 och 25 §§ av de sakkunnigas förslag.

B. Vissa brott mot rikets säkerhet (8 kap. 3—5 §§).

I 3—5 §§ av de sakkunnigas förslag upptagas vissa brott, som innefatta landsförräderi eller fara därför eller för rikets säkerhet i övrigt i yttre avseende. De egentliga landsförräderibrotten, understödjande av fienden och spioneri, behandlas i de därefter följande paragraferna. Det må här till en början påpekas, att någon fast gräns mellan högförräderi och landsförräderi ej går att draga. Ett högförräderibrott som sker med främmande makts medverkan innefattar oftast även landsförräderi. Därvid bör emellertid landsförräderibrottet anses såsom subsidiärt i förhållande till högförräderibrottet. Det främsta kännetecknet på landsförräderibrott är, att de rikta sig mot rikets säkerhet i förhållande till främmande makt.

De bestämmelser i gällande lag som helt eller delvis skola ersättas av 3—5 §§ i sakkunnigförslaget äro 5, 7, 24, 25 samt 27—29 §§. Dessa innehålla i huvudsak följande. I 5 § bestraffas svensk man, som genom uppmaning eller eljest uppsåtligen förmått främmande makt att med krig anfälla riket eller makt, som är med detta i krig förbunden. Enligt 7 § är även försök att begå sådant brott belagt med straff. I 24 § stadgas straff för svensk man, som utan Konungens tillstånd låter bruka sig såsom sändebud från främmande makt i angelägenhet, som riket rör, m. m. I 25 § stadgas straff för den som utan Konungens tillstånd värvar folk i riket till främmande krigstjänst och för den som genom sådan värvning eller genom annan gärning, som i lag eller annan av Konungen utfärdad författning är förbjuden, satt riket i fara för krig eller repressalier eller annan åtgärd från främmande makts sida av för riket menlig art. Stadgandena i 27—29 §§ innehålla bestämmelser om straff och åtal för vissa brott, våld eller annan misshandel eller smädelse, begångna mot främmande stats regent eller här ackrediterade sändebud.

Vid behandlingen av högförräderibrotten ha de sakkunniga framhållit, att ett dylikt brott kan begås därigenom att någon förmår eller söker förmå en främmande makt att med krig anfälla riket. Förutsättningen härför är, att gärningsmannen handlat med högförrädiskt uppsåt. I regel torde sådant uppsåt ha förelegat hos den, som velat framkalla ett krig mot riket. Har uppsåtet icke gått ut på att angripa statterritoriets integritet eller statsförfattningen, lärer gärningsmannens handlande i allt fall ha haft karaktären av ett försök att framtvinga eller förhindra en åtgärd i rikets styrelse. Ett uppsåtligt framkallande av krig mot riket torde sålunda oftast bliva att bedöma som högförräderi; detta gäller även framkallande av krig mot en med riket i krig förbunden makt. I den mån så ej är fallet torde en sådan handling i varje fall vara att anse som landsförräderi enligt de bestämmelser härom som förslaget innehåller. Det må även understrykas, att det knappast är tänkbart att, såsom 5 § synes förutsätta, en enskild person skulle kunna föranleda en främmande makt att anfälla riket. Av anförda skäl ha de sakkunniga icke i sitt förslag upptagit de nuvarande bestämmelserna i 5 och 7 §§ om straff för den som uppsåtligen förmår en främmande makt att med krig anfälla riket eller dess bundsförvant i krig eller som gör försök därtill.

De stadganden i övrigt, varom här är fråga, synas i åtskilliga avseenden böra göras till föremål för omarbetning och modernisering. De flesta av dessa stadganden ha till syfte att förebygga handlingar, vilka kunna framkalla krig eller andra för riket skadliga åtgärder från annan makts sida. De sakkunniga ha i sitt förslag verkställt en omgruppering av stadgandena. Beträffande de särskilda lagrummen må nämnas följande.

3 §.

Detta stadgande avser att i vissa fall bestraffa den som obehörigen inblandar sig i rikets utrikespolitiska angelägenheter.

Förslagets 3 § första stycket motsvarar det i 8 kap. 24 § strafflagen upptagna stadgandet om straff för svensk man, som utan Konungens tillstånd låter bruka sig såsom sändebud från främmande makt i angelägenhet, som riket rör, eller inlåter sig i underhandling därom med främmande makt eller dess sändebud. Uttrycket sändebud har ansetts böra utbytas mot ombud. Därmed avses någon som är verksam för den främmande maktens regering.

En motsvarande bestämmelse upptages i Thyréns förslag, vilket därjämte innehåller ett allmänt straffstadgande för svensk man som söker förmå främmande stat till åtgärd, varigenom svenska regeringens eller riksdagens handlingsfrihet skulle kränkas eller, under pågående krig, Sveriges neutralitet bringas i fara, eller som eljest är delaktig i sådan åtgärd av främmande stat.

De sakkunniga anse, att syftet med denna bestämmelse bör tillgodoses genom ett särskilt straffstadgande för det fall att den som obehörigen låter sig bruka såsom ombud för främmande makt med underhandlingen avsåg åtgärd av den främmande makten, varigenom rikets självbestämningsrätt eller

neutralitet kunde kränkas. Föreskrift härom har upptagits i 3 § andra stycket av förslaget.

Åtgärd som kan kränka rikets självbestämningsrätt behöver ej vara en åtgärd som angriper rikets suveränitet men skall vara ägnad att rubba dess frihet eller faktiska oberoende. Den främmande makten kan exempelvis söka öva påtryckning på regeringen i syfte att denna skall i sin allmänna politik följa den främmande maktens önskemål. Bestämmelsen avser sådana fall då den främmande makten obehörigen vill befatta sig med rikets inre eller yttre angelägenheter på ett sådant sätt, att rikets rätt att självt besluta därom kan kränkas. Även mot neutralitetskränkningar är straffskydd härvid påkallat. En neutralitetskränkning av allvarligare beskaffenhet kan ju under vissa förhållanden vara att jämställa med en fientlig aktion mot riket och innebär i varje fall alltid ett angrepp på rikets suveränitet. Har gärningsmannen genom sitt handlande medverkat till att riket kommit i krig, blir brottet uppenbarligen synnerligen försvårande och straffet bör då skärpas.

För stadgandets tillämpning erfordras, att gärningsmannens uppsåt avsett att förmå främmande makt till åtgärd, varigenom rikets självbestämningsrätt eller neutralitet kunde kränkas. Däremot kräves icke, att denna effekt inträffat. Skulle följden å andra sidan ha blivit den, att krig kommit till stånd, bör det strängare straffet inträda, oavsett om det ingått i gärningsmannens uppsåt att framkalla krig eller icke.

Vad straffet angår ha de sakkunniga icke vidtagit någon ändring i straffskalan för det brott, som avhandlas i 3 § första stycket. Straffet är sålunda i likhet med vad nu är fallet fängelse. För det brott, som avses i 3 § andra stycket, föreslås, att straffet skall utgöra straffarbete från och med ett till och med sex år, samt att, därest krig kom till stånd mellan riket och den främmande makten, straffet skall kunna höjas till straffarbete i tio år eller på livstid.

4 §.

Denna bestämmelse, som har motsvarighet i 8 kap. 25 § andra stycket samt 27—29 §§ strafflagen, avser det fall att någon, på annat sätt än genom att inblanda sig i utrikespolitiken, genom att företaga vissa handlingar utsatt riket för fara från främmande makt.

Stadgandet i 25 § andra stycket tillkom år 1904. Däri stadgades då fängelsestraff för den som genom åtgärd, vilken i lag eller annan av Konungen utfärdad författning är förbjuden, satt riket i fara för krig eller repressalier, oaktat han bort kunna inse faran. I motiven till stadgandet framhölls, att medan i 5, 7 och 12 §§ gävos bestämmelser om straff för den som i förräddligt uppsåt försatte riket i krig eller krigsfara, sådana bestämmelser saknades med avseende å den som utan dylikt uppsåt genom sitt handlande satte riket i fara för krig eller repressalier eller bragte riket i krig. Stadgandet avsåg att fylla denna lucka i lagen. Sin nuvarande lydelse erhöll stadgandet år 1916, varvid även kriminaliserades det fall att handlingen inneburit fara

för annan åtgärd från främmande makts sida av för riket menlig art än krig eller repressalier. Härvid avsågs införande av repressiva föreskrifter från statsmaktens sida i större utsträckning, än de tidigare bestämmelserna medgävo, mot handlingar på det ekonomiska området, vilka stodo i strid mot neutralitetens grundsatser eller eljest kunde befaras leda till åtgärder från främmande makts sida av för riket menlig art.

I motiven till lagändringen anmärktes, att enligt stadgandets dittillsvarande lydelse detsamma avsåge överträdelser av lag eller författning, vilka antingen icke vore i den särskilda författningen belagda med straff eller ock vore belagda med straff ur annan synpunkt än faran för rikets förhållande till främmande makt, t. ex. överträdelser av exportförbud. Sådana överträdelser vore enligt lagrummets dåvarande lydelse endast straffbara, om åtgärden satt riket i fara för krig eller repressalier. Emellertid kunde, utan att den främmande maktens motåtgärder finge karaktären av repressalier i folkrättslig mening, överträdelserna leda till åtgärder från den främmande stats sida, vilka kunde vara för riket mer eller mindre menliga. Så hade exempelvis fall förekommit, då överträdelse av exportförbud, som Kungl. Maj:t utfärdat, för riket medfört beklagliga verkningar, vilka ingalunda kunde betecknas såsom repressalier.

Stadgandena i 27—29 §§ innehålla bestämmelser om vissa brott, begångna mot främmande stats regent eller här ackrediterade sändebud. Enligt 27 § gäller sålunda, att den som förgriper sig med våld eller annan misshandel å främmande stats regent, medan han här i riket vistas, eller å sådan stats sändebud här i riket, skall ådömas väsentligt strängare straff än som i allmänhet äro gällande för vålds- eller misshandelsbrotten. I 28 § stadgas likartad straffskärpning om någon talar eller skriver smädligen emot sådan person, som nyss nämnts, eller förgriper sig emot honom med hotelse eller annan missfirmlig gärning. Stadgandet i 29 § innehåller bestämmelser i fråga om åtal av de brott, som avses i 27 och 28 §§.

Thyréns utkast innehåller i dessa delar ett stadgande om straff för den som genom att överträda bestämmelser, givna till skydd för rikets neutralitet, eller genom angrepp med våldsamma medel å främmande makts författning, eller genom offentliga smädelser mot främmande makt eller dess regering eller offentligt skymfande av dess flagga eller vapen eller annat höghetstecken, eller genom ärekränkning eller annat brott mot främmande statsöverbud eller mot främmande makts sändebud här i riket, eller ock genom annan mot folkrätten stridande eller i lag eller författning förbjuden gärning, framkallar fara för krig eller repressalier eller andra för riket skadliga åtgärder från främmande makts sida eller för främmande makts inblandning i rikets angelägenheter. Förutsättning för straff är, att gärningsmannen insett faran. I motiven för detta stadgande anföres bland annat:

I detta stadgande har utkastet sammanfört fall, som, genom att innehålla en utmaning mot främmande makt, kunna antagas skapa en fara för Sverige från den främmande maktens sida. Härvid komma framför allt i betraktande dels s. k. brott mot främmande stat dels brytande mot rikets neutralitet under krig mellan andra stater.

Vad beträffar 'brott mot främmande stat', kunna de uppfattas på två

olika sätt. Antingen så, att lagstiftaren skyddar den främmande staten, dess författning, högsta organ etc. för dess egen skull och sålunda uppställer straffbestämmelser analoga med de till den egna statens skydd uppställda. Eller ock så, att han straffar angrepp på den främmande staten endast ur den synpunkt, att de kunna egga den främmande staten till krig eller annan för riket menlig åtgärd. Båda dessa ståndpunkter förekomma i gällande lagar mycket utpräglade (även finnas lagar, som intaga en mera svävande mellanställning). Utkastet har bestämt ställt sig på den senare ståndpunkten och bygger kriminalisationen endast på gärningens menliga verkan för Sverige. Det utgår således därifrån att staten icke har intresse av att genom straffskydd i sin mån befästa en viss författning i ett visst främmande land, icke heller att omgärda dess organ med särskilt straffskydd för deras egen skull — men att dylik gärning dock måste särskilt straffas såsom menlig för riket, då den företages på rikets område eller av dess undersåtar. Därav följer bland annat, att den av lagarna ofta upptagna frågan om reciprocitet kan lämnas alldeles åsido, enär faran för den egna staten är därav oberoende. I överensstämmelse med denna ståndpunkt står vidare, att utkastet uttryckligen medtager angrepp med våldsamma medel å främmande stats författning; offentliga smädelser mot främmande stat eller dess regering samt offentligt skymfande av dess 'höghetstecken' (flagga, vapen etc.); brott öfverhuvud (icke endast misshandel eller ärekränkning) mot dess sändebud här i riket, likasom mot dess öfverhuvud (vare sig han befinner sig i Sverige eller icke).

Vad angår neutralitetsskydd, har utkastet använt blankettlagens form och sålunda förutsatt, att bestämmelser in casu äro givna till skydd för rikets neutralitet. I själva verket kan det tagas för givet, att dylika bestämmelser utfärdas vid krigsutbrott mellan andra stater, då det ju är av stor vikt, att rikets undersåtar hava exakt kännedom om vad som, i fråga om handel etc., är tillåtet eller förbjudet, och denna gränslinje, efter växlande åskådning och omständigheter, kan bliva att uppdraga ganska olika.

Bortsett från 'brott mot främmande stat' och överträdelse av särskilda neutralitetsföreskrifter, kan även eljest förekomma, att viss gärning framkallar fara för fientligheter mot riket. De romanska lagarna straffa allmänt, efter den franska lagens föredöme, var och en, som genom en icke av regeringen auktoriserad handling framkallar fara för krig eller repressalier. Vår gällande lag går icke längre än att straffa sådan gärning, såvitt den 'i lag eller av Konungen utfärdad författning är förbjuden'. Utkastet har icke ansett tillrådligt att överskrida denna gräns i annan mån än att därjämte medtagits en mot folkrätten stridande handling.

Med avseende å dansk och norsk rätt må nämnas, att i *danska* strafflagen stadgas straff för den som genom offentliga uttalanden tillskyndar eller framkallar en uppenbar fara för fientliga åtgärder mot den danska staten eller för främmande makts inblandning i densamma angelägenheter. Enligt ett annat stadgande straffas den som medverkar till neutralitetskränkningar mot den danska staten från en främmande makts sida. Straff stadgas även för den som offentligen skymfar en främmande nation, en främmande stat, dess flagga eller annat erkänt nationalitetsmärke. Den danska rätten har slutligen i fråga om förbrytelser mot kroppslig integritet eller mot den personliga friheten ävensom i fråga om ärekränkningens brotten skärpta straffbestämmelser för det fall, att dylika brott begås mot utländska statsöfverhuvuden eller sändebud. I *norska* strafflagen stadgas straff för den som

överträder någon föreskrift, som Konungen utfärdat till upprätthållande av rikets neutralitet under krig mellan främmande makter, eller som medverkar därtill. Straff drabbar därjämte den som offentligen skymfar en främmande stats flagga eller riksvapen eller som medverkar därtill. Vidare innehåller lagen skärpta straffbestämmelser för förgripelser mot utländska statsöverhuvudens eller sändebuds liv, ära eller frihet.

De sakkunnigas förslag i denna del upptages i 4 §. Det ansluter sig i stort sett till Thyréns förslag. Dock har ej medtagits det fall att brottet begås genom annan mot folkrätten stridande gärning. Ett sådant stadgande synes alltför obestämt. Folkrättens regler äro till innehåll och efterlevnad till stor del osäkra.

Straffbestämmelsen bör sålunda avse den som, genom att överträda bestämmelser givna till skydd för rikets neutralitet, eller genom angrepp med våldsamma medel å främmande makts styrelseskick, eller genom offentliga smädelser mot främmande makt eller dess regering eller offentligt skymfande av dess flagga eller vapen eller annat höghetstecken, eller genom ärekränkning eller annat brott mot främmande statsöverhuvud eller mot främmande makts sändebud här i riket, eller ock genom annan i lag eller författning förbjuden gärning, framkallar fara för krig eller repressalier eller andra för riket skadliga åtgärder från främmande makts sida eller för främmande makts inblandning i rikets angelägenheter. Förutsättningen för straff bör vara att gärningsmannen insett faran. Bestämmelsen påkallar en motsvarande ändring av 3 § 9 mom. tryckfrihetsförordningen.

Enligt 25 § andra stycket av 8 kap. strafflagen är normalstraffet fängelse. Till böter kan dock dömas, därest gärningen icke medförde fara för krig eller repressalier och omständigheterna voro synnerligen mildrande. Kom det till krig, skall kunna dömas till straffarbete i högst två år. Enligt de sakkunnigas mening bör emellertid bötesstraff icke förekomma i fråga om de brott, som här avses. Att för tillämpningen av den strängare straffskalan kräva, att det kom till krig, torde ej vara påkallat. De åtgärder, som en främmande makt kan komma att vidtaga mot riket, kunna vara av allvarlig karaktär, även om krig ej tillgripes. På grund härav föreslås, att straffet skall utgöra fängelse eller straffarbete i högst två år. Att märka är, att 4 § omfattar även sådana brott mot utländska statsöverhuvuden eller sändebud, som nu behandlas i 27 och 28 §§, samt att straffskalorna i dessa båda paragrafer avvika från den föreslagna straffskalan i 4 §. Emellertid föreligger den skillnaden, att 4 § bestraffar dessa brott allenast därest de framkallat fara för förvecklingar med främmande makt och allenast ur denna synpunkt, medan stadgandena i 27 och 28 §§ däremot gälla för själva brotten såsom sådana, oberoende av om någon fara för riket uppkommit i det speciella fallet. På grund härav bliva brotten, såvitt de falla under 4 § i förslaget, ur bestraffningssynpunkt att jämställa med övriga handlingar, som kunna framkalla sådan fara, som angives i paragrafen. Såsom misshandels- eller ärekränkingsbrott bliva de att bedöma enligt de allmänna straffbestämmelserna för dylika brott i konkurrens med förevarande lagrum.

Enligt den nuvarande 29 § må sådana förgripelser mot utländska statsöverhuvuden eller sändebud, varom i 27 och 28 § nämnts, där ej dråp skett, icke åtalas av allmän åklagare utan att Konungen givit lov därtill. Grunden till denna inskränkning i allmän åklagares åtalsbefogenhet är uppenbarligen, att brotten ha en nära beröring med rikets politiska förhållanden till andra makter. Enahanda skäl synas tala för att inskränka åtalsbefogenheten ifråga om samtliga de handlingar, som bestraffas enligt 4 § i förslaget. På grund härav föreslå de sakkunniga, att brott, som avses i denna paragraf, icke må utan Konungens tillstånd åtalas av allmän åklagare.

I detta sammanhang torde böra anmärkas, att de sakkunniga övervägt att även beträffande andra brott i kapitlet införa begränsning i allmän åklagares åtalsrätt. Vissa skäl kunde tala härför, när brotten äro av utrikespolitisk art. Med hänsyn till den pågående utredningen om processreformen ha de sakkunniga emellertid ej i vidare mån än nyss angivits ansett sig i detta hänseende böra avvika från vad gällande lag stadgar.

5 §.

I 5 § av förslaget upptages det nuvarande stadgandet i 25 § första stycket av 8 kap. strafflagen om straff för den som utan Konungens tillstånd värvar folk i riket till främmande krigstjänst — utan annan saklig ändring, än att straffskalans maximum föreslagits skola höjas från fängelse i sex månader till fängelse i två år.

C. *Krigsförräderibrotten (8 kap. 6 och 7 §§).*

I 8 kap. 4, 6 och 9 §§ strafflagen finnas huvudstadgandena om det militära landsförräderiet. Detta utgöres av sådana handlingar, vilka innefatta ett skadande av rikets försvarskrafter eller ett främjande på annat sätt av fiendens krigföring. I 4 § stadgas straff för svensk man, som bär vapen emot riket eller mot någon med detta i krig förbunden makt. Enligt 6 § straffbelägges svensk man, som 1) till främmande makt förräder krigsfolk eller andra invånare i riket, eller land, stad, fästning, pass eller annan försvars-post, tyghus, magasin, vapen- eller proviantförråd, fartyg, krigskassa eller annat dylikt, som tillhör riket eller makt, som med detta i krig förbunden är, eller något sådant i förrädlig avsikt förstör eller fördärvar, eller 2) förleder rikets eller med detta förbunden makts krigsfolk att till fienden övergå eller till uppror eller annan trolöshet, eller 3) i förrädlig avsikt hindrar användandet av rikets eller med detta förbunden makts krigsfolk emot fienden. Straffet är enligt 4 och 6 §§ straffarbete på livstid. I 9 § stadgas straff för svensk man, som i krigstid understöder fienden med krigsförnödenheter eller livsmedel, eller för honom uppenbarar krigsmaktens ställning eller rörelser eller något rådslag eller beslut därom, eller genom teckning eller annorledes meddelar honom underrättelse om försvarsverk, hamn, farled eller väg, eller bedrager krigsmakten med underrättelse, den han vet falsk vara, eller i förrädlig avsikt hyser eller döljer fiendens spejare eller krigsfolk, eller åt

fienden värvar eller anskaffar sådant folk eller på annat dylikt sätt honom tillhandagår. Straffet för detta brott är straffarbete på livstid eller från och med sex till och med tio år.

De brott, som avses i 4 och 9 §§, kunna begås endast i krigstid. Vad 6 § angår är däremot föremål för delade meningar, huruvida förhandenvaron av krigstillstånd är förutsättning för straffbarhet beträffande de handlingar, för vilka detta ej följer omedelbart av lagens ord, eller om dylika handlingar äro straffbara, redan då de begås under överhängande fara för ett omedelbart krigsutbrott.

Även försök till brott mot stadgandena i 6 och 9 §§ är belagt med straff (7 och 10 §§). Vidare bestraffas enligt 8 § stämpling och offentlig uppmaning till brott, som avses i 6 §. I 12 § stadgas, att utländsk man, som begår brott av ifrågavarande slag, medan han vistas i riket eller är anställd i dess tjänst, skall därför straffas lika med svensk man. Uttrycket 'vistas i riket' torde icke innefatta krav på någon längre tids vistelse inom riket. Straffbarhet föreligger alltså så snart en utlänning vid brottets förövande uppehåller sig i riket. I dylika fall bestraffas brottet även om det är att anse som begånget utomlands. Vistas utlänningen däremot vid handlingens företagande utanför riket, kan han enligt stadgandet straffas allenast därest han är anställd i rikets tjänst.

Dessa den allmänna strafflagens bestämmelser kompletteras i åtskilliga avseenden av stadganden i strafflagen för krigsmakten. I 133 § av de s. k. krigsartiklarna i denna lag, vilka träda i tillämpning i krigstid eller eljest under tid, då rikets krigsmakt är mobiliserad, upptagas särskilda straffbestämmelser rörande förevarande brott, innefattande bl. a. att dödsstraff ingår i straffskalan för det fullbordade brottet. Underkastade krigsartiklarna äro i första hand krigsmän och de som jämte dem lyda under strafflagen för krigsmakten. Enligt 8 § av lagen gäller emellertid, att krigsartiklarna skola tillämpas jämväl å envar, ändå att han icke lyder under lagen, därest han begår ifrågavarande brott i mobiliserad fästning, å krigsskådeplats inom eller utom riket eller å område som av krigsmakten ockuperats. Till följd härav blir den allmänna strafflagens tillämplighetsområde här väsentligt inskränkt. Under krigstid kommer allmänna strafflagen i själva verket endast att vara direkt tillämplig å brott, förövat inom riket å hemort eller utom riket utanför krigsskådeplats eller ockuperat område av annan än den som i allmänhet lyder under strafflagen för krigsmakten. Det må redan nu nämnas, att de sakkunniga föreslå en ytterligare utvidgning av tillämpningsområdet för 133 §.

Stadgandet i 8 § strafflagen för krigsmakten gäller även för utlänningar. Detta medför en utvidgning av bestraffningsrätten över utlänningar i förhållande till de regler härutinnan, för vilka redogörelse nyss lämnats. I krigstid kommer nämligen på grund av stadgandet varje utlänning, som utom riket å krigsskådeplats eller ockuperat område begår brott, varom här är fråga, att bliva underkastad krigsartiklarnas straffbestämmelser, oavsett om han är anställd i rikets tjänst eller icke.

Frågan om utlännings straffbarhet överhuvudtaget för handlingar av ifrågavarande beskaffenhet måste emellertid bedömas jämväl efter folkrättens regler. I åtskilliga avseenden medföra dessa regler inskränkningar i bestraffningsrätten, i synnerhet i förhållande till undersåtar i ett fientligt land. Varken den allmänna strafflagen eller strafflagen för krigsmakten innehåller något stadgande härom. Att hänsyn här bör tagas till folkrättens skrivna eller oskrivna regler är emellertid uppenbart.

Stadgandet i 4 § om straff för den som bär vapen mot riket anse de sakkunniga, såsom förut nämnts, böra överflyttas till strafflagen för krigsmakten. I fråga om detta brott hänvisas till det följande.

Skillnaden mellan de båda stadgandena i 6 och 9 §§ brukar angivas vara den, att till 6 § ha hänförts de jämförelsevis svårare formerna av brottet eller i stort sett sådana handlingar, som omedelbart angripa riket eller dess bundsförvant, under det att enligt 9 § bestraffas sådana handlingar, som innefatta ett tillhandagående av fienden och som mera indirekt skada riket. En sådan uppdelning av de brottsliga handlingarna är numera icke i överensstämmelse med straffskyddsbehovet. Ett understödjande av fienden med krigsförnödenheter, vilken gärning nu faller under det lindrigare straffbudet, torde kunna innebära ett lika stort men för riket som vissa av de handlingar vilka angivas i 6 §. Å andra sidan kunna fall enligt 6 § vara av den lindrigare art, att möjlighet bör förefinnas för deras bestraffning enligt den lägre straffskalan i 9 §.

Brottsbeskrivningen i 6 och 9 §§ är vidare, såsom i den allmänna motiveringen framhållits, alltför detaljerad och kasuistisk. Särskilt gäller detta 6 § med dess noggranna uppräknings av de särskilda brottsobjekten.

I utländsk rätt är brottsbeskrivningen understundom helt generellt avfattad. Enligt *tysk* rätt straffas sålunda den som lämnar en fientlig makt bistånd eller tillfogar krigsmakten någon nackdel. I de *danska* och *norska* strafflagarna stadgas straff för den som lämnar fienden bistånd i råd eller dåd eller försvagar rikets stridskraft. De *danska* och *norska* militära strafflagarna innehålla emellertid stadganden med utförlig brottsbeskrivning, nära motsvarande lydelsen av den *svenska* strafflagens bestämmelser. Enligt *schweizisk* rätt, där brottet behandlas allenast i den militära strafflagen, stadgas straff för den som omedelbart eller medelbart stör eller sätter i fara den *schweiziska* härens företag. Bland handlingar som omedelbart hava denna verkan omnämnes särskilt, att någon skadar eller förstör kommunikations- eller underrättelsemedel, anläggningar eller föremål, som äro av betydelse för hären, eller att någon hindrar eller stör driften vid någon inrättning, som tillgodoser härens behov. Såsom handlingar, vilka medelbart verka skadande i angivna avseenden, nämner lagen särskilt, att någon stör den allmänna ordningen eller hindrar eller stör verksamhet, som är av vikt för det allmänna eller krigsförvaltningen. Enligt ett annat lagbud bestraffas den som till fienden överlämnar föremål som tjäna landets försvar eller som tillhandagår fienden med tjänstbarheter eller leveranser eller som

medverkar till eller tecknar på ett krigslån åt en med Schweiz i krig befintlig stat.

En brist i gällande rätt är slutligen, att denna ej i samma utsträckning stadgar straff för krigsförrädisk gärning, om den företages inför ett hotande krig som om den företages efter det krig utbrutit.

Även här gå utländska strafflagar längre. Enligt tysk rätt gäller motsvarande straffbud, om den brottsliga handlingen förövas under ett krig mot riket eller med avseende å ett hotande krig. I dansk rätt är tillämpningen knuten till krig eller 'truende Udsigt' därtill, och enligt norsk rätt bestraffas den som begår brottet under ett krig, vari Norge deltagar, eller med ett sådant krig för ögonen.

För att råda bot på de brister, som enligt vad nu anförts vidlåda de gällande bestämmelserna, har Thyrén i sitt utkast föreslagit, att straff skall drabba svensk man, som under pågående krig eller då krig synes nära förestående i uppsåt att skada Sverige eller gagna dess fiende 1) för Sveriges krigsmakt förhindrar eller försvårar användande av krigsmanskap, krigsförnödenheter, fästningar, pass, vägar, broar, fartyg eller annat av betydelse för krigföringen eller förstör, fördärvar eller till fienden förråder något sådant, eller 2) åt fienden eljest anskaffar krigsmanskap eller pennningar eller andra krigsförnödenheter eller befriar fientliga krigsfångar, eller 3) lämnar fienden upplysningar, som röra krigföringen, eller åt honom tjänstgör såsom spejare eller anskaffar spejare eller lämnar hans spejare understöd eller åt svensk krigsmakt lämnar falska upplysningar eller vägrar eller underlåter att lämna upplysningar, dem han är skyldig att lämna, eller 4) förleder svenskt krigsmanskap till trolöshet, modlöshet eller uppror, eller 5) gör annan gärning, varigenom svenska krigsmaktens ställning kan försämrans eller fiendens ställning kan förbättras. I motiven anföres bland annat, att utkastet i motsats till de nuvarande bestämmelserna använde en generalklausul (gärning, varigenom svenska krigsmaktens ställning kunde försämrans eller fiendens ställning kunde förbättras). Genom denna klausul i förening med det subjektiva rekvisitet (i uppsåt att skada Sverige eller gagna dess fiende) syntes vara tydligt uttalat, att handlingen skulle vara av verklig betydelse för krigföringen. Emellertid vore det tillrådligt att därjämte uppräknas en del typiska exempel på sådant förräderi. — Thyrén föreslår särskilt straff för kontraktsbrott i fråga om prestationer av militär betydelse.

De sakkunniga ha i 6 § av förslaget sammanfört de hittillsvarande bestämmelserna om krigsförräderi, fränsett spioneribrotten. Såsom en generell huvudbestämning för krigsförräderibrott har stadgats att det kan försämrans krigsmaktens ställning. Därunder ingå indirekt handlingar, som kunna förbättra fiendens ställning. Handlingarna böra vara av verklig betydelse för krigföringen, d. v. s. minska rikets militära hjälpmedel eller deras effektivitet eller underlätta fiendens krigsåtgärder. Enär en exemplifiering åt bestämmelsen ger en viss stadga, har en sådan upptagits inom denna generella ram. Det föreslagna stadgandet avser den som begår gärning, var-

igenom krigsmaktens ställning kan försämrans, i ty att han förhindrar eller försvårar användande av krigsfolk, förnödenheter, fästning, fabrik, väg, bro, fartyg eller annat av betydelse för krigföringen eller fördärvar eller till fienden förråder något sådant, eller att han lämnar falska upplysningar till krigsmakten eller förleder krigsfolk till trolöshet, modlöshet eller uppror, eller att han gör annat sådant förräderi. Straff stadgas även för den som inom riket eller å krigsskådeplats utom riket medverkar till att åt fienden anskaffa krigsfolk eller understöd med penningar eller förnödenheter samt för svensk man, som eljest utom riket medverkar till sådan gärning, allt under förutsättning att genom gärningen krigsmaktens ställning kan försämrans. Uppenbart är, att exempelvis ett anskaffande av krigsfolk åt fienden måste omfatta krigsfolk till så stort antal, att gärningen kan medföra en dylik verkan. Det räcker, att handlingen kunnat medföra skada för krigsmaktens ställning å en viss ort eller i en viss situation. Det kräves ej, att handlingen verkligen medfört skada för riket. Straff bör följa, så snart fara förelegat, att sådan skada kunnat inträffa.

I stadgandet ha icke upptagits sådana handlingar, som ha ett närmare samband med spioneribrotten. Dessa handlingar straffbeläggas nämligen i andra lagrum av de sakkunnigas förslag. Den som lämnar fienden militära upplysningar kommer exempelvis att bestraffas enligt stadgandet i 8 § av förslaget och den som hyser eller döljer en fientlig spejare i allmänhet enligt 27 §.

Bland exemplen i lagtexten har ej ansetts böra medtagas den av Thyren upptagna gärning som består i befriande av fientliga krigsfångar. Detta blir emellertid straffbart även enligt de sakkunnigas förslag, därest gärningen kan medföra att krigsmaktens ställning försämrans. Under samma förutsättning bör enligt stadgandet arbete i fiendens krigsindustri kunna bliva föremål för bestraffning. Verksamheten måste emellertid vara av mera kvalificerad art. En driftig företagare, som ställer sina krafter till förfogande för ledning av en viktig krigsindustriell rörelse hos fienden, bör kunna drabbas av straffbestämmelsen. Även ingenjörer eller andra experter, som selsätts i sådana företag, böra kunna bestraffas, om deras verksamhet kunnat ha den påföljd, som stadgandet kräver. Också den som tillverkar eller levererar förnödenheter till rikets krigsmakt kan falla under ifrågavarande straffbestämmelse, därest den tillverkade eller levererade produkten varit behäftad med fel samt detta förhållande kunnat medföra sådan påföljd. Vissa sabotagehandlingar kunna uppenbarligen bliva straffbelagda enligt stadgandet. Thyren föreslår såsom nämnts särskilt straff för kontraktsbrott i fråga om prestationer till staten av militär betydelse. En sådan gärning kan utgöra förräderibrott om den uppfyller betingelserna härför men i övrigt torde straff för densamma ej böra stadgas i strafflagen.

Lagrummet bör i dess helhet göras tillämpligt icke blott vid krig utan även då krig hotar riket. Härmed avses tidpunkten strax före ett befarat krigsutbrott. Uppenbarligen får den utvidgade straffbestämmelsen sin största betydelse, därest krig verkligen utbryter. Att så sker är emellertid intet vill-

kor för straffbarheten. Man kan t. ex. tänka sig, att någon i fiendens intresse förstör en befästningsanläggning av sådan betydelse, att riket ej vill taga riskerna för ett krig. Med 'fienden' avses i stadgandet jämväl den makt, från vilken fara för krig hotar riket.

I motsats till Thyréns utkast uppställs i förslaget icke fordran på något kvalificerat uppsåt hos gärningsmannen. Subjektivt kräves enligt de sakkunnigas förslag endast, att den brottsliga handlingen är uppsåtlig. Uppsåtet skall omfatta, att gärningsmannen handlat med insikt om att gärningen kunnat medföra den verkan, som angives i lagbudet. Eventuellt uppsåt är sålunda tillräckligt, t. ex. om den i lagrummet angivna effekten åstadkommes genom att ett leveransavtal icke fullgöres. Uppsåt att skada riket fordras icke. Även om gärningsmannen varit av den uppfattningen, att hans handling skulle befrämja rikets bästa — han har exempelvis genom förrådandet av en viktig försvarspost velat förkorta ett enligt hans mening för riket hopplöst krig — bör han drabbas av straff.

Såsom tidigare antytts föreslå de sakkunniga i fråga om detta brott en viss utvidgning av nuvarande regler i avseende å bestraffningsrätten över utläningar. Grunden härtill är den, att dessa regler äro av alltför formell natur för att kunna tillgodose det behov av straffskydd, som gör sig gällande i det moderna kriget. Att såsom nu är fallet i fråga om utlänningsstraffbarhet för brott som begåtts utom riket kräva antingen att han är anställd i rikets tjänst eller att brottet begås å krigsskådeplats eller ockuperat område är sålunda understundom icke förenligt med detta straffskyddsbehov. En utläning, som exempelvis begår sabotage mot ett svenskt krigsfartyg eller annat fartyg, som befinner sig utanför rikets territorialvatten å plats som icke är att anse som sjökrigsskådeplats, bör sålunda kunna bestraffas för krigsförräderi, även om han icke är anställd i rikets tjänst. Liknande synpunkter kunna anläggas även i fråga om andra handlingar, som bestraffas enligt 6 § av förslaget, såsom förstörande av krigsförnödenheter, förrådande till fienden av sådana, lämnande av falska upplysningar till krigsmakten m. m. På grund härav har stadgandet i första stycket givits generell tillämplighet även å utläningar. Med avseende å sådana handlingar som bestå i att åt fienden anskaffa krigsfolk eller understöd med penningar eller förnödenheter skall enligt andra stycket utländsk man straffas endast om brottet begås inom riket eller å krigsskådesplats utom riket. Bestraffningsrätten för krigsförräderibrott inskränkes i åtskilliga viktiga avseenden av folkrättsliga regler. Straff bör sålunda ej drabba undersåte i stat som för krig med Sverige, i varje fall icke för sådana handlingar som han företager i samband med krigföringen eller på grund av befattning inom den fientliga staten, vilken gör hans handling ur folkrättslig synpunkt berättigad. Beträffande neutrala personer gäller enligt Haagkonventionen av år 1907 om neutrala makters och personers rättigheter och plikter i ett lantkrig, att neutral person icke skall anses företaga en handling till fördel för en krigförande därigenom att han fullgör leveranser eller lämnar lån åt

endera av de krigförande, förutsatt att leverantören eller långgivaren icke bebor vare sig område som tillhör motparten eller område besatt av denna samt att leveransen ej heller leder sitt ursprung från sådant område. Med hänsyn till de principer, som varit vägledande för dessa bestämmelser, synes ej heller en allmän bestraffningsregel för utlänningar i avseende å handlingar, vilka bestå i en medverkan att åt fienden anskaffa krigsfolk eller understöd med penningar eller förnödenheter, kunna upprätthållas. Det torde sålunda i regel vara folkrättsligt tillåtet att insamla penningar för att bistå ett annat land. Folkrättens regler på dessa områden äro emellertid som tidigare påpekats osäkra. Det får i sista hand bli beroende på prövning i de särskilda fallen vad i det moderna kriget är tillåtet eller icke i dessa hänseenden.

Det må här erinras, att beträffande gärningar som förövas utomlands av utländsk man, åtal enligt 1 kap. 2 § strafflagen skall äga rum allenast, därest Konungen därom förordnar. Under krig beslutar enligt 13 § strafflagen för krigsmakten högste befälhavaren i regel om åtal i dessa fall. Dessa föreskrifter torde erbjuda tillräcklig garanti för att brotten ej bliva föremål för bestraffning i andra än särskilt anmärkningsvärda fall och att tillbörlig hänsyn tages till folkrättens skrivna eller oskrivna regler.

Enligt Thyréns utkast kan brottet begås — förutom mot riket — jämväl emot en med riket i krig eller för krigsfall förbunden makt. Efter erinran om att av de nuvarande 6 och 9 §§ allenast den förra omnämner handlingar, begångna mot en allierad makt, anför Thyrén i motiven, att skäl icke ansetts föreligga att beträffande brottsobjektet göra skillnad mellan olika fall. Till följd härav hade utkastet inom hela institutet utsträckt rekvisitet till att gälla även förräderi mot allierad makt. Då utkastet vidgat rekvisitet till gärning, företagen då krig syntes nära förestående, hade jämte makt, som vore med riket förbunden i krig, medtagits även sådan som vore för krigsfall så förbunden.

De sakkunniga ha icke ansett erforderligt att särskilt angiva, att brottet även kan begås genom handlingar, som i första hand rikta sig mot en med riket i krig förbunden makt. Att så är förhållandet torde nämligen vara uppenbart under förutsättning, att handlingen är av den beskaffenhet att den kan skada den svenska krigsmaktens ställning. Handlingar, som före ett krigsutbrott företagits mot en med riket allierad makt, torde emellertid endast i rena undantagsfall kunna komma att uppfylla rekvisiten för krigsförräderi.

Thyrén har i sitt utkast straffbelagt ifrågavarande gärningar jämväl därest de begås av oaktsamhet. I överensstämmelse härmed ha även de sakkunniga liksom vid flera andra brott, som avses i 8 kap., i förslaget upptagit ett stadgande om straff för den som av oaktsamhet begår gärning som i 6 § sägs. Bestämmelsen härom finnes i 7 § av förslaget.

I fråga om straffet föreslå de sakkunniga för det uppsåtliga brottet i 6 § samma straffskala, som gäller enligt den nuvarande 9 §, eller straff-

arbete på livstid eller från och med sex till och med tio år. För oaktsamhetsbrottet i 7 § föreslås fängelse eller, om omständigheterna äro synnerligen försvårande, straffarbete i högst sex år.

Straff för försök, stämpling och annan förberedelse till krigsförräderi ha upptagits i 23—25 §§ av förslaget.

D. Spioneribrotten m. m. (8 kap. 8—14 §§).

Under landsförräderibrotten äro såsom förut antytts även att hänföra förrådande och utspionerande av statshemligheter. Bestämmelserna härom avse nämligen främst att tjäna som skydd för rikets utrikespolitiska ställning. Bland krigsförräderibrotten i 8 kap. 9 § strafflagen upptages sålunda straff för svensk man som i krigstid för fienden uppenbarar krigsmaktens ställning eller rörelser eller något rådslag eller beslut därom eller genom teckning eller annorledes meddelar fienden underrättelse om försvarsverk, hamn, farled eller väg eller i förrädlig avsikt hyser eller döljer fiendens spejare. I 10 § straffas försök till sådant brott och i 11 § stadgas straff för den som i krigstid låter sig såsom spejare brukas av fienden. Dessa bestämmelser funnos redan i 1864 års strafflag. Samma var i huvudsak fallet med den nuvarande bestämmelsen i 17 § rörande diplomatiska hemligheter. Detta lagrum stadgar straff för den som uppenbarar hemliga underhandlingar, rådslag eller slut i ärende, därå rikets säkerhet eller rätt emot främmande makt ligger, eller handling, som i sådant ärende bort hållas hemlig, ävensom för den som i uppsåt att göra skada utger eller kungör sådana hemligheter och handlingar, vilka kommit till hans kunskap, oaktat han vet att de böra hållas hemliga. I övrigt ha hithörande bestämmelser tillkommit genom tillägg till och ändringar i kapitlet. År 1913 tillades stadgandena i 18—21 §§. I 18 § stadgas straff för den som för obehörig eller för främmande makt uppenbarar sådana handlingar, avbildningar eller andra föremål eller sådana sakförhållanden, vilkas uppenbarande för främmande makt kan skada rikets försvar och som han vet böra hemliga hållas. Försök till brott enligt 17 och 18 §§ bestraffas i 19 §. I 20 § stadgas straff för utforskande av hemligheter. Stadgandet avser den som med vetskap därom att föremål eller sakförhållande, varom i 17 eller 18 § förmäles, bör hållas hemligt, obehörigen sätter sig i besittning därav. År 1936 tillades stadgandet i 21 a §, vilket efter ändring år 1939 stadgar straff för den som i syfte att gå främmande makt tillhanda anskaffar eller låter anskaffa uppgifter angående förhållanden, berörande riket eller annan makt, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt, eller i syfte som nyss sagts tager befattning med sådana uppgifter. Vidare tillkom år 1939 21 b §, däri straff stadgas för den som åtager sig att gå främmande makt tillhanda genom förfarande, som i 18, 20 eller 21 a § anges, eller söker förmå annan därtill. Härutöver är i 1913 års lag om skydd för försvarshemligheter straff stadgat för den som utan vederbörligt tillstånd avbildar eller beskriver någon

för rikets fasta försvar avsedd anläggning m. m., om genom uppenbarandet av utbildningen eller beskrivningen kan uppkomma skada för försvaret.

Vissa motsvarigheter till dessa stadganden finnas i strafflagen för krigsmakten 127, 133 och 134 §§ samt i tryckfrihetsförordningen 3 § 10 mom. Syftet med bestämmelserna i strafflagen för krigsmakten är, att ifrågavarande brott skola komma under krigsdomstols bedömande och att brotten i vissa fall skola betraktas såsom begångna under försvärande omständigheter, varvid i svårare fall dödsstraff skall kunna följa. Bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen erfordras för det fall, att gärningen begås genom utgivning av tryckt skrift.

I Thyréns utkast straffbelägges bland de militära landsförräderibrotten lämnande av upplysningar och spejarverksamhet åt fienden. I övrigt stadgas straff för den som låter hemlighet, därå rikets säkerhet eller dess rättigheter eller intressen gentemot annan stat bero, komma till främmande stats kännedom under sådana omständigheter, att fara kan uppstå för riket, och för den som i annat fall låter sådana handlingar, utbildningar eller andra föremål eller sådana åtgärder eller sakförhållanden, som röra rikets försvar och som han vet böra hemliga hållas, komma till främmande stats kännedom. Straffskärpning inträder, om gärningsmannen var betrodd att veta eller vårda hemligheten. Lägre straff stadgas för den som eljest låter hemlighet komma till obehörigs kännedom, samt om brottet skedde utan uppsåt att göra skada eller faran var ringa. Straff stadgas även om uppenbarandet skedde av oaktsamhet. Utkastet innehåller tillika straffbestämmelser för den vilken obehörigen förskaffar sig kännedom om hemlighet, som nyss sagts.

Stadgandena om spioneri ha under senaste tid i ett stort antal länder blivit föremål för revision i skärpande riktning. Erfarenheter ha ådagalagt, att de tidigare stadgandena ej längre motsvarat tidens krav. Särskilt har därvid hänsyn tagits till att spioneri numera avser även anskaffande av upplysningar av politisk och ekonomisk art. Beträffande innehållet i de utländska bestämmelserna skola vissa upplysningar lämnas i det följande.

En huvuduppgift för de sakkunniga har såsom förut framhållits varit att komplettera och modernisera stadgandena om spioneri och därmed sammanhängande brott efter tidslägets krav med särskild hänsyn till den moderna krigföringen.

Vissa av strafflagens spioneribestämmelser kvarstå i huvudsak orubbade sedan den tid då strafflagen tillkom och bära en ålderdomlig prägel. De brottsliga förfaranden som här åsyftas framträda under alltmera skiftande former. 1913 års lagstiftning var endast ett provisorium i avbidan på en fullständig omarbetning av kapitlet. 1936 och 1939 års ändringar ha utgjort en påbyggnad på 1913 års lagstiftning. Med hänsyn härtill torde en ganska genomgripande omarbetning av hithörande bestämmelser vara erforderlig. Denna revision har vidtagits på grundval av de ändringar i kapitlet som vidtagits år 1939.

Före år 1913 funnos såsom nämnts bestämmelser om uppenbarande och utforskande av militära hemligheter endast för krigstid. Genom 1913 års lagstiftning bibehölls skillnaden mellan krigs- och fredsspioneri. Man ansåg, att en vida högre straffskala borde tillämpas, då svensk man under krigstid förrådde viktigare militära hemligheter till fienden eller då han under krigstid låte bruka sig såsom spejare av fienden än i övriga fall av uppenbarande och utforskande av militära hemligheter.

Thyrén har i sitt förslag bibehållit denna uppdelning. Lagrådet ifrågasatte vid granskning av de 1913 framlagda förslagen, att 11 § av 8 kap. skulle ersättas med generella stadganden, enligt vilka med straff skulle beläggas utforskande av militära hemligheter och försök till dylikt utforskande, med skärpning av straffet, då utforskandet skett under omständigheter, som anges i paragrafen i dess nuvarande lydelse, men detta uppslag vann ej bifall.

Statsförbrytelser böra naturligen i allmänhet principiellt bedömas strängare vid krig eller krigsfara än eljest. Å andra sidan kan spioneri vara ytterst farligt även när det bedrivs i fredstid. En lösning är givetvis att stadga en allmän straffskärpningsgrund för hithörande brott vid krig eller hot om krig. De sakkunniga ha emellertid icke ansett det vara tillrådligt att i systematiskt avseende här avvika från gällande rätt. Under spioneribrotten i vidsträckt mening inbegripas även förfaranden, som ej äro av särdeles allvarlig art, men som måste kriminaliseras för att skydda riket. Det skulle strida mot det allmänna rättsmedvetandet att i sådana fall tillämpa alltför stränga straff. Det strängare bedömandet bör vara förbehållet mera kvalificerade brott.

Straffmätningen bör emellertid för alla hithörande brott skärpas, om verksamheten avser att informera en fientlig makt. Med fientlig makt bör likställas dess agent. Även formellt svenska medborgare, som gå annan stats ärenden, äro att anse som dess agenter.

Gällande lag upptager, såsom nämnts, straff för uppenbarande av diplomatiska hemligheter i 17 § och för uppenbarande av militära hemligheter i 18 §. Vidare straffbelägges i 21 a § under vissa förutsättningar även anskaffande av upplysningar om folkförsörjningen eller underrättelseverksamhet som kan skada rikets vänskapliga förbindelser med främmande makt. Denna uppdelning har sin förklaring i att lagbestämmelserna efter hand påbyggts från att göra endast vissa förfaranden straffbara till att alltmera utsträcka det straffbara området. Allt som på detta område kan skada rikets säkerhet bör emellertid i princip vara straffbelagt. De sakkunniga anse med hänsyn härtill, att bestämmelserna böra samarbetas och brotten såvitt möjligt gemensamt regleras.

De moderna utländska bestämmelserna på hithörande område kunna härvid tjäna som förebild. Så t. ex. har i *finska* strafflagen hösten 1939 införts en bestämmelse om straff för den som för att bereda nytta åt främmande stat eller för att skada Finland yppar vad för landets yttre säkerhet eller för skyddande av dess rätt eller av dess fördel i ekonomiskt eller annat avse-

ende bör hållas hemligt för främmande stat eller i nämnd avsikt förskaffar sig uppgift om sådan omständighet. I den särskilda med anledning av kriget i *England* utfärdade 'Emergency Powers [Defence] Act' stadgas straff för den som meddelar eller anskaffar uppgifter om vissa angivna militära förhållanden samt över huvud rörande något, som direkt eller indirekt kan vara till nytta för fienden. Desutom straffbelägges i de flesta länder spioneriverksamhet som sådan inom landets område även utan hänsyn till objektet.

De sakkunniga anse, att straffbestämmelserna i denna del i första hand böra avse uppenbarande eller utforskande av sakförhållanden eller föremål, vilka i statens intresse böra hållas hemliga för främmande makt, d. v. s. statshemligheter i vidsträckt mening. Därjämte bör straff stadgas för verksamhet i syfte att för främmande makts räkning anskaffa även andra uppgifter, detta med hänsyn till risken att de, sammanställda, kunna giva upplysningar om hemliga förhållanden. Även förberedelser till sådan under rättelsetjänst böra bestraffas.

I terminologiskt hänseende har synts böra införas benämningen spioneri eller krigsspioneri för förfarande, som sker för främmande makts räkning. Brott som består endast i obehörigt utforskande utan syfte att bistå främmande makt bör däremot ej benämnas spioneri. Detta brott kan ju vara av tämligen lindrig art.

Straffskärpning bör äga rum för det fall att någon meddelar statshemlighet till obehörig eller till främmande makt och i sådant fall en ytterligare skärpning om gärningsmannen är betrodd att veta hemligheten.

I första hand böra uppsåtliga brott beivras. Med hänsyn till brottens farlighet bör man dock, såsom redan förut framhållits, ej stanna därvid. Även det oaktsamma uppenbarandet av statshemligheter belägges i utlandet i allmänhet med straff. Så är exempelvis fallet i dansk, norsk och schweizisk rätt. I andra länder, såsom Finland, Frankrike och Tyskland, straffas i detta fall tjänstemän eller de som äro betrodda att vårda hemligheter. Även hos oss torde tjänstemän i sådant fall dömas till ansvar, nämligen enligt 25 kap. 17 § strafflagen eller 130 § strafflagen för krigsmakten.

Thyrén föreslår i sitt utkast straff för oaktsamt uppenbarande av hemlighet. I motiven anför Thyrén, att dylik oaktsamhet torde ha största betydelsen i fråga om den som var betrodd att veta hemligheter, om hans ställning medför krav på särskild aktsamhet. Men då det i bevisningsavseende ofta kunde bliva svårt att avgöra, om uppsåt eller oaktsamhet föreläge, syntes subsidiärt en allmän bestämmelse om oaktsamhet böra införas.

De sakkunniga ansluta sig härtill och föreslå straff för den som oaktsamt uppenbarar statshemligheter för obehörig. För straff för utforskande bör däremot fordras uppsåtlig handling. Under oaktsamhet är att inbegripa en i och för sig uppsåtlig gärning, när man ej inser faran, eller att uppenbarandet sker t. ex. genom att ett konvolut ej varit förseglat, eller att någon insamlar uppgifter och ej vet att de äro hemliga men bort inse detta.

Enligt tyska strafflagen är det straffbart att förråda föremål, fakta och underrättelser, vilka man vet äro falska, förfalskade eller osanna och som i

händelse de varit äkta varit att anse som statshemligheter, om man ej be-tecknar dem såsom falska. Meddelande av sådana uppgifter har visat sig väl så ödesdigert för ett lands utrikespolitiska läge som meddelande av sanna uppgifter. Även de sakkunniga anse, att straff bör följa för medde-lande såsom sann av förfalskad statshemlighet, om dess meddelande till främmande makt kan skada riket. Straff för oaktsamhet torde ej vara nö-digt i detta fall.

I utländska lagar straffbeläggas stundom förbindelser med främmande makt eller dess agenter i spionerisyfte. I gällande lag straffas sådant brott i 21 b §. De sakkunniga föreslå en viss utvidgning härav. Härtill återkom-ma de sakkunniga vid 26 § av förslaget.

I strafflagen för krigsmakten och tryckfrihetsförordningen föreslås sär-skilda bestämmelser rörande straff för dessa brott. Härom hänvisas till det följande.

Efter att sålunda hava redogjort för huvudgrunderna av de sakkunnigas förslag i denna del, övergå de sakkunniga till de särskilda stadgandena.

8 §.

I denna paragraf upptagas bestämmelserna om krigsspioneri, avsedda att ersätta de äldre bestämmelserna därom i 9, 10 och 11 §§ av 8 kap. Det ålder-domliga uttrycket spejare i 11 § bör naturligen ej bibehållas. Det har för öv-rigt redan i motsvarande stadgande, 134 §, i strafflagen för krigsmakten er-satts med uttrycket spion. I motiven till nämnda lag uttalades, att uttrycket spion använts, då det enligt dåtida språkbruk bättre än uttrycket spejare an-gåve vad som här åsyftades. Motsvarande ändring ansågs böra göras i 11 §. — Med spion torde avses var och en som är verksam för att utforska militärt betydelsefulla omständigheter, vilkas döljande är av vikt för Sveriges krig-föring, i avsikt att meddela dem till fienden. Däremot behöver spioneriet ej stå i samband med krigsörelserna.

De sakkunniga anse, att för krigsspioneri bör straffas den som låter sig bruka av fienden att anskaffa upplysningar, vilkas meddelande till fienden kan skada rikets försvar eller folkförsörjningen i riket. Att särskilt under-stryka att därvid är fråga om hemlighet synes ej erforderligt. Begreppet folkförsörjning bör ej få tolkas alltför vidsträckt. I förevarande samman-hang följer utan särskilt stadgande, att fråga endast är om folkförsörjningen med hänsyn till den kritiska situationen. För straffbarhet bör vara tillräckligt att spioneriverksamhet utövats för fiendens räkning. Där-jämte bör för krigsspioneri straffas den som röjer statshemlighet för fienden. Därmed bör även likställas, att någon i uppsåt att vilseleda till fienden läm-nar falsk uppgift, vars meddelande kan medföra skada för riket.

Bestämmelsen synes böra vinna tillämpning ej endast vid krig utan även då krig hotar riket. Förövas gärningen inom riket under krig eller då rikets krigsmakt är mobiliserad, blir enligt de sakkunnigas förslag strafflagen för krigsmakten tillämplig. Stadgandet i 8 § kommer fördenskull att få tillämp-ning i en hotfull situation, innan krig utbrutit eller mobilisering skett.

Folkrättsliga hänsyn föranleda en begränsning av utlännings straffbarhet för verksamhet av ifrågavarande beskaffenhet. Härtill återkomma de sakkunniga i samband med behandlingen av 134 § strafflagen för krigsmakten. I förevarande lagrum synes ej erforderligt att stadga, att dess tillämplighet begränsas av de enligt folkrätten gällande undantagen.

Vad angår straffet stadgas nu i 11 § straffarbete på livstid samt i 9 § sådant straff eller straffarbete i sex—tio år. De sakkunniga anse att — med hänsyn till den betydande utvidgning av tillämpningsområdet för detta lagrum som sker bland annat genom folkförsörjningens införande i objektet för handlingen — man måste övergå till en mera vid straffskala. Straffet bör, när fråga är om spioneriverksamhet, vara straffarbete på livstid eller från och med sex till och med tio år. För den som för fienden röjer enstaka hemlighet eller till honom lämnar falsk uppgift, vars meddelande kan medföra skada av angiven art, bör straffet, om faran var ringa, kunna nedsättas till straffarbete i två år.

Dessa straffskalor närma sig vad som föreslås för spioneribrott i övrigt. Det är uppenbarligen en fördel, att straffskalorna på detta sätt gripa över i varandra. Ett alltför högt minimum skulle omöjliggöra en önskvärd differentiering mellan svårare och lindrigare fall.

Något särskilt straff för försök till brott som här avses torde ej erfordras.

9—12 §§.

Dessa paragrafer avse straff för utforskande och uppenbarande av stats-hemligheter, när fråga ej är om krigsspioneri.

Vad först angår objektet för brotten utgöres detta, enligt gällande bestämmelser, i 17 § av diplomatiska hemligheter, i 18 § av militära hemligheter och i 21 a § bl. a. även av förhållanden som röra folkförsörjningen. Gärningen beskrives i 17 § såsom uppenbarande, utgivande eller kungörande, i 18 § såsom uppenbarande och i 20 § såsom besittningstagande. Stadgandet i 21 a § avser den som anskaffar eller låter anskaffa uppgifter men ej den, som redan innehar ifrågavarande uppgifter. Dessa kunna till exempel röra hans egen verksamhet. Vidare straffas den som tager befattning med sådana uppgifter.

Objekt för brott enligt förevarande paragrafer äro endast hemligheter, som en främmande makt icke är invigd i och icke heller bör få veta. Enligt 18 § skola hemligheternas uppenbarande för främmande makt kunna skada rikets försvar. I 1913 års proposition anförde departementschefen om begreppet hemligheter, att endast sådana fall borde komma under lagen, då fråga vore om hemligheter, som verkligen kunde upprätthållas emot främmande makt. Orden 'för främmande makt' hade inskjutits för att förekomma den missuppfattningen, att paragrafen skulle kunna bringas till tillämpning i syfte att hindra, att försvaret rörande förhållanden komme till allmän kännedom och underkastades offentlig diskussion i andra fall än då något borde hållas hemligt av hänsyn till främmande makt. I propositionen utta-

lades ytterligare, att till sådant, som borde hållas hemligt, hörde de beslut, handlingar och åtgärder som berörde krigsmaktens mobilisering samt upplysningar om kommunikationsleder och terrängförhållanden av strategisk betydelse ävensom angående militära förråd, krigsmaterielen, uppfinningar av vikt för försvaret m. m. dylikt.

Stadgandet i 21 a § avsåg i sin ursprungliga lydelse endast försvaret. De utvidgningar som skedde år 1939 motiverades med att på grund av den totala karaktär, som utmärkte den nutida krigsföringen och som gjorde att denna på ett helt annat sätt än tidigare ingrepe i civilbefolkningens liv, det syntes befogat att även insamlandet av uppgifter rörande vissa förhållanden inom näringslivet straffbelades. Såsom exempel i sistnämnda hänseende angåvos uppgifter angående lager av förnödenheter av olika slag, angående industrianläggningars tillverkningsförmåga och tillverkningsresultat samt tillgång och behov av råvaror ävensom angående skördeuppgifter av betydelse för bedömandet av näringsförhållandena inom landet. Under vissa utomordentliga förhållanden kunde det även vara angeläget att förhindra, att uppgifter insamlades och överbragtes till obehörig rörande handelsfartyg och deras laster, avlastare och lastemottagare, avgångs- och destinationsorter, avgångs- och ankomsttider. Det bör här anmärkas, att ett specialfall av sådan underrättelseverksamhet straffbelägges i den provisoriska lagen den 30 december 1939 angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m. Enligt denna lag må förordnande av Kungl. Maj:t meddelas, att utfästelse, som innebär inskränkning i friheten att till riket införa eller ur riket utföra eller inom riket förfoga över varor eller att fortskaffa eller eljest befordra varor till eller från riket eller inom riket, skall, där inskränkningen är eller kan antagas vara av beskaffenhet att tjäna främmande makts intresse, icke vara gällande med mindre tillstånd till utfästelsen lämnats. Straff stadgas för den, som under tid, då sådant förordnande är gällande, genom att lämna underrättelse om egen eller annans verksamhet eller främja inhämtande av sådan underrättelse medverkar till övervakning rörande sådan in- eller utförsel eller förfogande över eller befordran av sådana varor, där övervakningen utövas av främmande makt eller gärningsmannen insett eller bort kunna inse, att den är av beskaffenhet att tjäna främmande makts intresse.

Även uppgifter som man själv i sin verksamhet erhållit kännedom om böra inbegripas under skyddet. Detta har särskild betydelse i fråga om uppgifter som röra folkförsörjningen. Det läser emellertid ej var möjligt att på folkförsörjningens område uppställa samma krav på sekretess som i fråga om militära förhållanden. Beträffande samhällets civila funktioner är sekretess överhuvud endast i mindre utsträckning möjlig att praktiskt genomföra. Det bör vidare beaktas, att under ett tidigare skede av en kris sekretess i ett visst avseende kan vara behövlig, medan i ett senare skede sekretess i annat avseende blir särskilt påkallad.

På samtliga hithörande områden blir emellertid frågan om vad som bör hållas hemligt beroende av den särskilda situationens beskaffenhet. Då begreppet hemlighet sålunda överhuvud är relativt, anse sig de sakkunniga i

enkelhetens intresse kunna föreslå, att bestämmelserna om straff för utforskande och uppenbarande av diplomatiska och militära hemligheter även få avse hemligheter, som röra folkförsörjningen.

Uppenbart är att den begränsningen måste göras, att endast uppenbarande av uppgifter som äro av betydelse för folkförsörjningen vid krig eller av krig föranledda utomordentliga förhållanden kriminaliseras. De sakkunniga anse detta böra komma till uttryck i lagtexten.

Hur långt tystnadsplikten skall sträcka sig blir naturligen i sista hand beroende på tidsläget. I den år 1938 fastställda soldatinstruktionen för infanteriet stadgas, att den tystnadsplikt, som åligger soldaten, bl. a. innebure, att de fientliga agenternas verksamhet skulle försvåras. Det vore därför, med undantag för tjänstemeddelanden, förbjudet att i brev, telegram på brevkort o. s. v. eller muntligen beröra förhållanden, vilka vore att anse såsom krigsunderrättelser. Krigsunderrättelser vore meddelanden, som direkt avhandlade operationerna, t. ex. förbandens storlek, utrustning, förflyttningar, uppehållsorter, strider, tillstånd, förplägnad, befästningar och vägarbeten samt vidare även meddelanden, som indirekt kunde giva upplysning, t. ex. namn på chefer, meddelanden om rekvisitioner, inkallelse och hemförlovning av värnpliktiga, industrianläggningars tillverkning samt skörde-resultat. Det torde vara uppenbart att uppgifter i sistnämnda båda hänseenden icke annat än under särskilda förhållanden kunna anses såsom hemligheter.

Sakförhållanden, som av en var tydligen kunna iakttagas utan några särskilda anordningar och icke uteslutande äro av militär betydelse, äro icke hemligheter. Såsom hemlighet kan ej betraktas vad som är allmänt känt, även om myndigheterna försett det med hemligstämpel. Har en hemlighet utlämnats för publicering av offentlig myndighet upphör den att vara hemlighet i lagens mening.

För att brott av ifrågavarande art skola straffas fordras enligt gällande lag vetenskap om att fråga är om hemlighet. Enligt 18 § fordras vidare vetenskap om att uppenbarandet kan skada riket.

I det av generalstabschefen uppgjorda förslag, som låg till grund för stadgandet i 18 §, föreslogs i detta hänseende, att gärningsmannen skulle ha sig bekant, att uppenbarandet kunde medföra skada för rikets försvar. Departementschefen anförde i propositionen till 1913 års riksdag, att det syntes lämpligare att förutsätta vetenskap därom att de föremål och sakförhållanden varom här vore fråga borde hemlighållas än att på sätt i förslaget skett upptaga vetenskap om att ett uppenbarande kunde medföra skada för rikets försvar såsom förutsättning för straffets ådömande. Genom den ändrade avfattningen syntes det nämligen bliva kraftigare betonat, att gärningsmannen för att kunna till ansvar fällas måste ha beaktat ifrågavarande föremåls eller sakförhållandes hemliga natur.

I 21 a § fordras syfte att gå främmande makt tillhanda, vilket väl torde innebära visshet om att handlingen kan skada riket. Härunder ingå emellertid förfaranden som ej avse hemliga uppgifter.

Thyréns förslag innebär härutinnan fordran på vetenskap om att förhål-

landena böra hållas hemliga. I motiven anföres härom, att det torde möta betänkligheter att direkt i rekvisitet införa skadligheten för försvaret och därmed för straffbarhet förutsätta, att gärningsmannen kunde visas ha insett denna skadlighet. Det syntes vara nog, att han visste, att sakförhållandet bort hållas hemligt.

Den ståndpunkt som Thyrén företräder torde vara den i utländsk rätt i allmänhet tillämpade. De sakkunnigas förslag ansluter sig även därtill, varvid emellertid bör framhållas, att insikt om ett förhållandes hemliga natur ej behöver förutsätta insikt om att dess yppande kan skada riket.

I fråga om utforskande av hemligheter fordras enligt 20 § av gällande lag i princip vetskap därom att föremålet eller sakförhållandet bort hållas hemligt. Detta krav anse de sakkunniga böra upprätthållas.

De sakkunniga anse, att straffbestämmelserna böra utformas så, att det grundläggande stadgandet avser det obehöriga besittningstagandet med straffskärpning för obehörigt uppenbarande.

Med hänsyn till det anförda upptager förslaget i 9 § straff för den som obehörigen satt sig i besittning av eller låtit anskaffa upplysning om något sakförhållande, som bör hållas hemligt för främmande makt av hänsyn till rikets vänskapliga förbindelser med sådan makt eller rikets försvar eller folkförsörjningen i riket vid krig och av krig föranledda utomordentliga förhållanden, samt vidare straff för den som tager befattning med skrift, teckning eller annat föremål, som innefattar upplysning om sakförhållande, varom nu är sagt.

I 10 § stadgas straff för den som obehörigen till annan lämnar sådan upplysning eller utlämnar sådant föremål, som i 9 § sägs. I lagrummet straffbelägges även, att någon med uppsåt att vilseleda till annan lämnar falsk uppgift, vilken om den varit sann skulle varit att anse såsom hemlighet, varom i 9 § sägs. Stadgande härom har upptagits i 10 § andra stycket. Lika med att uppgift obehörigen lämnas till annan bör anses, att den allmänt kungöres.

I 11 § stadgas straff, om gärning, som i 9 eller 10 § sägs, förövats för att gå främmande makt tillhanda, och i 12 § om gärning, som i 10 § första stycket sägs, begåtts av oaktsamhet.

Vad angår straffen för ifrågavarande brott äro dessa för närvarande bestämda på följande sätt. I 17 § är straffet straffarbete på livstid eller från och med åtta till och med tio år. Strafflindring kan inträda, om brottet skedde utan uppsåt att göra skada och faran var ringa. Vidare stadgas straff enligt en lägre straffskala, om sådana hemligheter eller handlingar, som avses i denna paragraf, kommit till annan persons kunskap eller i hans hand och han utger eller kungör dem i uppsåt att göra skada, oaktat han vet att de böra hållas hemliga. Straffet i 18 § är straffarbete i högst fyra år eller, om faran var ringa eller omständigheterna eljest synnerligen mildrande, fängelse eller böter. Uppenbarades hemligheten för främmande makt eller eljest under sådana förhållanden, att synnerlig fara för rikets säkerhet därav uppkom, skall kunna dömas till straffarbete i två—sex år. Straffet för obehörigt

besittningstagande i 20 § är straffarbete i högst två år eller fängelse. Framgår det av omständigheterna, att gärningsmannen ej haft för avsikt att uppenbara hemligheten för någon obehörig eller äro omständigheterna eljest synnerligen mildrande, kan dömas till böter och skedde brottet i avsikt att uppenbara hemligheten för främmande makt skall dömas till straffarbete i ett—fyra år. I 21 a § är straffet fängelse eller straffarbete i högst två år eller vid synnerligen försvårande omständigheter straffarbete i högst fyra år.

Bestämmelsen i 20 §, att det skall framgå att den tilltalade ej haft för avsikt att uppenbara hemligheten för någon obehörig, för att böteslatituden skall kunna bliva tillämplig vid obehörigt utforskande, torde få anses väl rigorös. De sakkunniga anse lämpligt att för hithörande brott stadga tämligen vida straffskalor och lämna domstolarna friare prövningsrätt än nu är fallet. Straffet föreslås sålunda i 9 § till högst straffarbete i två år och i 10 § till straffarbete i högst två år eller fängelse eller om faran var ringa böter. Med uttrycket 'faran var ringa' förstås i detta sammanhang, att hemligheten i och för sig var av underordnad betydelse för riket och att utsikten för att den skulle komma till främmande makts kännedom var ringa.

Spioneristadgandet i 11 § upptager straffarbete i högst sex år och slutligen oaktsamhetsstadgandet i 12 § böter eller fängelse.

Försök till brott, som avses i 11 §, straffbelägges i 23 §.

13 §.

I 17 § av gällande lag stadgas såsom nämnts skärpt straff för den som är betrodd att veta diplomatiska hemligheter men utan lov uppenbart, utgivit eller kungjort dem.

Thyréns förslag innehåller bestämmelser om straffskärpning för den som är betrodd att veta eller vårda hemligheten. I motiven anför Thyrén, att i vår lag såväl som i flera andra förekomme, att, beträffande brottssubjektet, det fall utbrötes, att gärningsmannen varit betrodd att veta hemligheten, vilket icke nödvändigt förutsatte, att han innehaft statstjänst. Den svenska lagen hade emellertid icke konsekvent genomfört denna synpunkt, utan blott beaktat den vid det svårare förräderiet av den egentliga statshemligheten (8 kap. 17 §). För denna olikhet syntes knappast tillräckliga skäl föreligga, då denna omständighet kunde anses lika kvalificerande i det ena fallet som i det andra.

Av särskild betydelse är, att oaktsamhet bestraffas i dessa fall. Därvid bör man dock ej gå alltför långt i kravet på tjänstemännens aktsamhet. Det må nämnas att enligt en i finska strafflagen hösten 1939 införd bestämmelse stadgas, att om tjänsteman genom vårdslöshet, försummelse eller oaktsamhet föranlett uppenbarande av sådan i tjänsten till hans vetenskap kommen omständighet som för Finlands yttre säkerhet eller för skyddande av dess rätt eller av dess fördel i ekonomiskt eller annat avseende bör hemlighållas, han skall straffas med fängelse eller böter.

De sakkunniga föreslå en allmän straffskärpning för uppenbarandebrott, som begåtts av den som på grund av allmän eller enskild tjänst eller avtal är särskilt betrodd med vad som uppenbarats. För brott enligt 10 § första stycket bör straffet vara straffarbete i högst sex år och enligt 11 § från och med sex till och med tio år eller på livstid. Vid oaktsamhetsbrott bör straffet vara fängelse eller straffarbete i högst fyra år; äro omständigheterna synnerligen mildrande bör dock kunna dömas till böter.

14 §.

I denna paragraf upptagas bestämmelser om straff för anskaffande av vissa uppgifter, som icke äro hemliga eller som icke angå rikets förhållanden, ävensom för viss underrättelseverksamhet som icke hunnit leda till att uppgifter anskaffats. Stadgandet har närmast motsvarighet i 21 a § av gällande lag.

I 21 a § avses bl. a. att straffbelägga spioneriverksamhet som bedrives här i riket för främmande makts räkning men ej berör riket. I motiveringen till paragrafen framhölls sålunda, att erfarenheten visat, att ett land kunde vara operationsområde för utländska spioneri- eller underrättelseorganisationer, vilkas verksamhet icke avsåge det land där organisationen arbetade utan ett annat land. Svensk lag innehölle för det dåvarande icke något mot dylik verksamhet riktat straffbud. Ur allmän ordningssynpunkt ävensom med hänsyn till förhållandet till främmande makter, med vilka Sverige upprätthölle vänskapliga förbindelser, torde en dylik verksamhet inom svenskt område anses icke önskvärd. Med hänsyn härtill stadgas i 21 a § straff för anskaffande av uppgifter angående förhållanden, berörande riket eller annan makt, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets vänskapliga förbindelser med sådan makt.

I främmande länder har man härvid ofta gått längre och direkt förbjudit all spioneriverksamhet inom riket för utländsk makts räkning. Härom må nämnas följande.

Den *finska* strafflagen stadgar enligt en hösten 1939 vidtagen ändring straff för den som i avsikt att bereda nytta åt eller skada främmande stat företager sådan anskaffning av upplysningar, som kan utgöra en fara för Finlands förhållande till främmande stat. I *danska* strafflagen straffas den som företar något, varigenom utländskt underrättelseväsen blir i stånd eller förhjälpes till att omedelbart eller medelbart verka inom danskt område. I den *schweiziska* strafflagen stadgas straff för den som till förmån för myndighet, parti eller liknande organisation i främmande land till nackdel för Schweiz eller dess medborgare eller invånare bedriver underrättelsetjänst som avser politisk verksamhet av personer eller politiska föreningar. Vidare stadgas straff för den som bedriver militär underrättelseverksamhet för en främmande stats räkning till nackdel för Schweiz och för den som på schweiziskt område till förmån för en främmande stat och till nackdel för en annan främmande stat bedriver militär underrättelseverksamhet. Slutligen må nämnas, att i *Belgien* den 31 december 1939 utfärdats en lag, däri stadgas straff för den som upprättar eller åtager sig en underrättelsetjänst av militär art på belgiskt territorium för främmande makters räkning, den som utövar

någon verksamhet i en dylik underrättelsetjänst, särskilt genom att för den samma rekrytera medarbetare eller agenter, eller genom att uppsåtligen lämna eller meddela till sådan person föremål, planer, skriftliga handlingar eller underrättelser, som icke offentliggjorts för allmänheten, rörande den militära organisation eller de anordningar för försvaret som en främmande makt vidtagit, om det rådande tillståndet beträffande underhåll, vapen och ammunition inom dess lant-, sjö- eller flygstridskrafter eller om den materiel som där användes, eller genom att befordra sådana föremål, planer, skrifter, handlingar eller underrättelser till en annan utländsk makt eller till en person som handlar i sådan makts intresse.

Det må anmärkas att den spioneriverksamhet, som upptäckts hos oss under senaste tid, delvis avsett verksamhet, som ej direkt angått svenska förhållanden. Utomlands har man också dylika erfarenheter, bl. a. har i neutrala länder bedrivits väderlekstjänst åt stridsflygare. Uppenbart är, att sådan verksamhet är ägnad att äventyra ett neutralt lands relationer till främmande makt.

Genom att bestämmelserna i 8—13 §§ av förslaget även avse folkförsörjningen torde visserligen en del av de handlingar, som nu bestraffas enligt 21 a §, komma att ingå under nämnda stadganden i förslaget. Bestämmelsen i 21 a § bör dock bibehållas bl. a. för förfarande, som ej avser uppenbarande eller utforskande av hemligheter. Lagrummet synes böra formuleras så, att det otvetydigt framgår, att medverkan i militär eller politisk spioneriverksamhet för främmande makts räkning å svenskt område är straffbar, även om den ej berör Sverige.

Med hänsyn till det anförda föreslå de sakkunniga att i förevarande paragraf i ett första stycke stadgas straff för den som i syfte att gå främmande makt tillhanda anskaffar eller låter anskaffa uppgifter angående förhållanden, berörande riket eller annan makt, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets vänskapliga förbindelser med sådan makt eller rikets försvar eller folkförsörjningen i riket vid krig och av krig föranledda utomordentliga förhållanden, eller i syfte som nyss sagts tager befattning med sådana uppgifter.

I ett andra stycke stadgas straff för den som inom riket eljest för främmande makts räkning bedriver hemlig underrättelseverksamhet i militärt eller politiskt syfte.

Straffet är i nuvarande 21 a § fängelse eller straffarbete i högst två år eller vid synnerligen försvårande omständigheter straffarbete i högst fyra år. De sakkunniga anse det tillräckligt med ett högsta straff av straffarbete i två år. I alla svårare fall komma brotten sannolikt att ingå under 8—13 §§ av förslaget.

Det må här anmärkas, att straff för förberedelse till spioneri bl. a. genom åtagande eller erbjudande att utföra sådan verksamhet stadgas i 26 § av förslaget.

E. Undandragande från tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten (8 kap. 15 och 16 §§.)

Sådana för staten menliga brott, som bestå i tredska eller försumlighet vid fullgörande av militärtjänst eller undanhållande från att fullgöra sådan tjänst, äro föremål för ingående behandling i strafflagen för krigsmakten. I 8 kap. 26 § strafflagen äro givna bestämmelser, vilka tjäna att fullständiga detta straffskydd. I 26 § första stycket stadgas straff för den som i uppsåt att undandraga sig sin värnplikt genom stympning eller annorledes gjort sig oduglig till uppfyllande under längre eller kortare tid av den krigstjänstskyldighet, som eljest skolat av honom fullgöras. Enligt strafflagen för krigsmakten, 59 och 61 §§, bestraffas detta brott i alla de fall då det förövas av värnpliktig, jämväl sådan som icke befinner sig i tjänstgöring. På grund härav blir stadgandet i första stycket av 26 § tillämpligt endast där brottet begås av någon innan han ännu är värnpliktig, eller alltså före ingången av det kalenderår, under vilket han fyller 20 år.

De i 3 kap. allmänna strafflagen givna reglerna om straff för delaktighet skola enligt 33 § strafflagen för krigsmakten äga motsvarande tillämpning jämväl å delaktighet i brott enligt sistnämnda lag. Lyder den delaktige själv under denna lag, skall han alltså erhålla straff, utmätt jämlikt 3 kap. allmänna strafflagen på grundval av det lagrum i strafflagen för krigsmakten, som erhåller tillämpning å gärningsmannen. Lyder däremot den delaktige icke under sistnämnda lag, kan han endast straffas enligt allmänna strafflagen och för hans straffbarhet kräves alltså, att gärningsmannens brott är sådant, att straff för detsamma jämväl är stadgat i strafflagen (t. ex. förräderi, olovligt tillgrepp). I övriga fall, beträffande rent militära förbrytelser, skall en civil delaktig gå fri från straff. Detta gäller t. ex. om någon förleder en värnpliktig krigsman till olydnad eller ohörsamhet mot förman. Stadgandet i 26 § andra stycket utgör ett undantag från denna regel om straffrihet. Straff stadgas sålunda för den som förleder eller hjälper krigsman till rymning.

I de sakkunnigas förslag meddelas bestämmelser om det brott, som avses i 26 § första stycket, i 15 §, medan 16 § innehåller stadgande om straff för delaktighet i krigsmans rymningsbrott. De sakkunniga föreslå, att genom tillägg till 59 § strafflagen för krigsmakten straff stadgas även för den som genom att föregiva sjukdom eller genom annat svikligt förfarande söker undandraga sig tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten. Beträffande delaktighet bör motsvarande utvidgning ske i allmänna strafflagen. Då bestämmelserna äro av störst intresse i fråga om personer, som lyda under strafflagen för krigsmakten, ha de sakkunniga behandlat ifrågavarande spörsmål i motiveringen till förslaget till ändring i denna lag och få hänvisa till vad som där anföres.

De sakkunniga ha vidtagit en del jämkningar i straffsatserna för dessa brott. Straffet för självstympning är nu enligt 26 § första stycket strafflagen fängelse eller straffarbete i högst sex månader och enligt 59 § strafflagen för krigsmakten fängelse eller straffarbete i högst två år. Tillräckliga skäl för

en sådan olikhet torde icke förefinnas. Även om brottet skall bedömas enligt allmänna strafflagen, bör det kunna ådraga gärningsmannen samma straff som kunnat ifrågakomma enligt strafflagen för krigsmakten. Straffskalan i 15 § av förslaget upptager på grund härav fängelse eller straffarbete i högst två år. Den som förleder eller hjälper krigsman till rymning straffas enligt gällande lag, om det sker i krigstid, med fängelse i högst sex månader eller straffarbete i högst två år, och, om det sker i fredstid, med böter eller fängelse i högst sex månader. Denna skillnad i bestraffningshänseende finna de sakkunniga icke heller vara befogad. Sålunda torde brottet, om det förövas inför ett hotande krig, kunna medföra lika allvarliga vådor ur det allmännas synpunkt som om det begåtts i krigstid. Möjlighet bör därför förefinnas att på ett lämpligare sätt än enligt nuvarande regler är fallet kunna avväga straffet efter brottets svårhetsgrad i och för sig. Uppenbarligen kan brottet dock särskilt under fredliga förhållanden vara att anse som lindrigt. I ringare fall bör bötesstraff kunna ifrågakomma. Samma synpunkter göra sig gällande i fråga om den som förleder eller hjälper krigsman till att genom föregivande av sjukdom eller genom annat svikligt förfarande söka undandraga sig tjänstgöringsskyldighet. På grund av vad sålunda anförts har i 16 § av förslaget straffskalan bestämts till fängelse eller straffarbete i högst två år eller, där brottet är ringa, böter.

F. Diplomatskt landsförräderi m. m. (8 kap. 17—19 §§).

Dessa paragrafer ha motsvarighet i 15 och 22 §§ av 8 kap. strafflagen. De äro i huvudsak att hänföra till s. k. diplomatskt landsförräderi.

17 §.

I 15 § första stycket av gällande lag stadgas straff för den, som uppdrag fått att i ärende, som riket rör, med främmande makt något avhandla eller sluta, om han uppsåtligen främjar dess fördel emot riket eller eljest skadar riket. Tager han i sådan avsikt gåva eller förläning av den främmande makten, följer straff även om skada ej sker. I 15 § andra stycket stadgas straff för det fall, att annan än den som i första stycket sägs, tager gåva eller förläning av främmande makt för att dess fördel emot riket främja eller riket eljest skada. Enligt 16 § skall vad den som förbrutit sig mot 15 § av främmande makt mottagit vara till kronan förverkat.

Enligt Thyréns utkast stadgas i detta hänseende straff för den, som fått i uppdrag att föra underhandling med främmande stat eller att hos främmande stat bevaka rikets intressen, men missbrukar detta förtroende till skada för riket, samt om han i sådant uppsåt tager gåva eller förläning av främmande stat. Tillika stadgas straff för annan som mottager gåva eller förläning av främmande stat för att främja dess fördel mot riket eller eljest skada riket.

I motiven anför Thyrén att rekvisitet för hithörande brott icke borde bestämmas enbart såsom skadande av rikets intresse, enär det vore tänkbart, att underhandlaren, ehuru han fullkomligt insåge sin åtgärds skadlig-

het för riket, dock jämlikt sin instruktion vore skyldig att handla som han gjorde. Rekvisitet kunde emellertid icke heller bestämmas såsom skadande genom avvikelser från instruktion eller dylikt, ty underhandlaren kunde under omständigheter vara skyldig att, på grund av ändrat sakläge, begära nya instruktioner. Det borde sålunda komma an på, huruvida han genom den skadliga handlingen uppsåtligt brustit i sin mandatplikt, ådagalagt trolöshet, vare sig genom att bryta mot instruktionerna eller underlåta att förskaffa sig nya, då därtill varit skäl och det varit honom möjligt. Utkastet hade därför karakteriserat handlingen såsom missbruk av förtroendeställning till skada för riket.

Grundtanken i det nuvarande stadgandet i 15 § andra stycket torde vara att bereda skydd för riket mot mutande, som riktar sig mot annan än den som i ett eller annat avseende företräder riket. Att det här är fråga om jämförelsevis svåra fall torde framgå av den stränga straffskalan. På grund av sin allmänna avfattning har stadgandet emellertid fått ett alltför vidsträckt tillämplighetsområde. Såsom av den i bilagan till betänkandet intagna redogörelsen framgår, har stadgandet sålunda i vissa fall fått tillämpning å spioneribrott, om gärningsmannen uppburit ersättning av främmande makt. Detta förhållande har bland annat föranlett därtill, att brotten bestraffats strängare än som påkallats av deras natur i och för sig. Enär vid spioneribrotten gottgörelse i en eller annan form i regel torde utgå, medför stadgandet, därest det bibehålles i oförändrad form, att de allmänna straffskalorna för dessa brott skulle kunna förryckas. Ifrågavarande stadgande har icke erhållit någon direkt motsvarighet i förslaget. Däremot ha de sakkunniga i 24 och 26 §§ infört bestämmelser om straff för den som i och för högförräderi eller krigsförräderi eller för att medverka vid spioneri emottager penningar av främmande makt. Genom dessa bestämmelser torde det straffskyddsbehov, som i förevarande avseende gör sig gällande, bliva tillgodosett i erforderlig mån. I detta sammanhang bör även uppmärksammas stadgandet i 22 § av de sakkunnigas förslag om straff för mottagande av ekonomiskt understöd från främmande makt i vissa andra fall.

Vad angår det brott, som upptages i nuvarande 15 § första stycket, ha de sakkunniga icke funnit någon ändring däri påkallad för att såsom Thyréns förslag åsyftar bestraffa underhandlare för avvikelser från instruktion e. dyl. Straff enligt gällande bestämmelser torde följa även för det fall, att gärningsmannen — oaktat nya instruktioner betingats av ett förändrat sakläge — handlat i enlighet med tidigare meddelade föreskrifter och med insikt om att detta skulle skada rikets intresse. Emellertid ha de sakkunniga vidtagit ett par mindre jämkningar i stadgandet i anslutning till Thyréns förslag. Stadgandet, som i förslaget upptages i 17 §, har uppdelats i två stycken. Det första avser det fall att underhandlaren skadat riket. Det överensstämmer med 15 § första stycket första punkten av 8 kap. Andra stycket avser det fall att underhandlare i avsikt att skada riket tagit gåva etc. utan att skada uppkommit. Enligt gällande stadgande i 15 § första stycket andra punkten förutsättes för straff, att gåvan eller förläningen emottagits. Straffbarheten synes emellertid böra något utvidgas. Redan den som låter åt sig utlova en

dylik förmån eller begär en viss gottgörelse av den främmande makten måste anses ha missbrukat det honom lämnade förtroendet i sådan grad, att straff bör följa. På grund härav föreslås, att vederbörande skall ådraga sig bestraffning — förutom i det fall att han i avsikt att skada riket emottager gåva eller förläning av främmande makt — jämväl om han i sådan avsikt låter åt sig utlova eller begär sådan förmån av främmande makt.

Straffet i 15 § första stycket första punkten av gällande lag är straffarbete på livstid eller från och med åtta till och med tio år. Minimistraffet torde vara väl högt och bör i likhet med vad som gäller för krigsförrädet utgöra sex år. För brott mot första stycket andra punkten i 15 § är straffet straffarbete från och med sex till och med tio år. Även i fråga om detta brott finna de sakkunniga minimistraffet vara för strängt, i synnerhet sedan nu vissa lindrigare gärningsformer inbegripits i det svårare brottsliga förfarandet. På grund härav föreslås en reducering av minimistraffet till straffarbete i två år.

Försök till brott mot stadgandet i 17 § första stycket bestraffas i 23 §. I fråga om förverkande av egendom hänvisas till 29 § av förslaget.

18 och 19 §§.

Jämlikt 22 § första stycket av 8 kap. straffas den som, i uppsåt att skada riket, förfalskar, undanhåller, förstörer eller fördärvar handling, som innefattar bevis för rikets säkerhet eller rättigheter emot annan stat. I andra stycket av paragrafen finnas bestämmelser om straff för den som utan dylikt uppsåt men med kännedom om vikten av handling, som nyss sagts, den med vilja undanhåller, förstörer eller fördärvar.

Det straffskydd för statliga bevismedel, som sålunda gäller enligt 22 § första stycket, föreslås i Thyréns utkast i vissa avseenden utvidgat. Enligt utkastet bestraffas sålunda den som förfalskar, förstör, fördärvar, undanskaffar eller undanhåller föremål, som är av vikt såsom bevismedel för rikets säkerhet, rättigheter eller intressen gentemot främmande makt. Vidare stadgas straff för den som falskeligen i uppsåt att skada riket framställer föremål som, om det vore äkta, skulle vara av den betydelse som nyss nämnts, eller som, i uppsåt att riket skada, gör bruk av dylikt föremål, som av annan förfalskats eller falskeligen framställts.

I motiven framhåller Thyrén, att i moderna lagar understundom uppställs det parallellfall till förfalskning av statshandling, att någon i förrädligt uppsåt falskeligen framställde ett skenbart bevismedel, som, om det vore äkta, skulle åtnjuta straffskydd såsom statshandling. En sådan produkt skulle måhända mindre ofta kunna tänkas använd såsom bevis för någon viss statens rättighet eller skyldighet men kunde väl tänkas på annat sätt bliva skadlig för statens intresse, t. ex. om någon åberopade ett föregivet brev från en regeringsledamot rörande regeringens avsikter mot en främmande stat. Bruket av falskt eller förfalskat bevismedel borde uppenbarligen kriminaliseras lika med förfalskningen. Såsom form av den brottsliga handlingen syntes, jämte undanhållandet, även undanskaffandet böra nämnas; det förra åsyftade närmast en pliktstridig underlåtenhet att framlägga bevismedlet, det se-

nare en förflyttning av detsamma. Jämte handling syntes även böra medtagas icke blott andra dokument utan överhuvud taget alla föremål, som in casu skulle kunna ha sådan betydelse för staten som avsåges i stadgandet. Däremot kunde tydligen icke här inblandas andra bevismedel än materiella föremål.

Vad först angår frågan om utvidgandet av dessa straffbestämmelser till att gälla jämväl andra föremål än handlingar, anse de sakkunniga en dylik utvidgning icke vara erforderlig. De bevismedel, som det här gäller, torde nämligen kunna förutsättas vara upprättade i skriftlig form.

Ej heller torde skäl föreligga att utvidga straffskyddet till att helt allmänt gälla bevismedel som kunna vara av vikt för rikets intressen gentemot en främmande makt. De intressen, varom det här är fråga, torde på sätt nu gäller böra begränsas till att avse rikets säkerhet eller rättigheter gentemot främmande makt. Straff har emellertid ansetts böra stadgas jämväl för det fall, att någon i uppsåt att skada riket falskeligen skriver en sådan handling, varom fråga är, och giver den sken av att vara äkta.

För att ett förfalskningsbrott i den bemärkelse, det här gäller, skall föreligga erfordras icke, att gärningsmannen gjort bruk av den falska handlingen. Brottet är fullbordat i och med att en handling falskeligen förändrats eller framställts. Detta vidsträckta straffskydd är betingat av den vikt, som ifrågavarande handlingar äga. Emellertid uppkommer den allvarligaste samhällsfaran till följd av en dylik förfalskning uppenbarligen först i och med att handlingen begagnas. För det fall att gärningsmannen själv gör bruk av handlingen, erfordras intet särskilt straffbud. I likhet med Thyrén anse de sakkunniga emellertid, att annan person, som med vetskap om förfalskningen begagnar sig av handlingen, bör bestraffas.

Om de nu berörda brotten upptagas bestämmelser i 18 § av förslaget.

De nuvarande bestämmelserna i 22 § andra stycket om straff för den, som utan uppsåt att skada riket undanhåller, förstörer eller fördärvar en statshandling, avse allenast det fall, att brottet sker uppsåtligen. I sitt utkast har Thyrén emellertid föreslagit straff för dylika gärningar jämväl därest de begås av oaktsamhet. De sakkunniga anse likaledes, att straff bör följa, om någon genom oaktsamhet vållar, att en sådan handling undanhålles, förstöres eller fördärvas. Stadgande om detta brott har upptagits i 19 § av förslaget.

Straffskalan i 22 § första stycket gällande lag för förfalskning m. m. av statshandlingar upptager straffarbete från och med åtta till och med tio år eller på livstid. Jämväl i vad angår de här ifrågavarande brotten torde minimistraffet böra nedsättas till vad i allmänhet gäller vid de svårare brotten enligt förslaget, eller straffarbete i sex år. För undanhållande m. m. av en statshandling på sätt i 22 § andra stycket gällande lag sägs är straffet nu fängelse eller straffarbete i högst två år. I dessa straffbestämmelser föreslås de sakkunniga ingen ändring. För oaktsamhetsbrottet bör straffet utgöra böter eller fängelse.

Försök till brott, som avses i 18 §, bestraffas i 23 §.

G. Vissa brott mot rikets inre säkerhet (8 kap. 20—22 §§).

De i 20—22 §§ av förslaget upptagna bestämmelserna ha motsvarighet i 13 och 14 §§ av gällande lag.

20 §.

I 13 § av gällande lag stadgas straff för den som bådär upp krigsfolk eller håller manskap samman som hemlov fått för att därmed utföra brott emot allmän säkerhet eller medborgerlig frihet.

I fråga om detta brott föreslår Thyrén i viss mån utvidgade straffbestämmelser. Sålunda skall straff drabba den som i uppsåt att föröva brott mot allmän säkerhet eller medborgerlig frihet samlar eller anför väpnat manskap eller kvarhåller det samlat eller utrustar manskap med vapen, ammunition eller proviant eller övar det i vapens bruk. Även den som eljest i sådant uppsåt samlar vapen, ammunition, proviant eller andra krigsförnödenheter skall enligt utkastet vara underkastad straff.

I motiven framhåller Thyrén bland annat, att ett anförande, övande eller utrustande av manskap syntes i bestraffningshänseende böra likställas med ett samlande eller kvarhållande av sådant manskap. Härav följde, att medan det nuvarande straffbudet endast gällde för det fall, att någon uppbyggade eller kvarhölle redan utbildat manskap, straffbestämmelsen i utkastet omfattade alla de fall, då någon samlade, kvarhölle, övade eller utrustade personer i sådant syfte. Straff borde även drabba den som utan att samla eller inöva folk i nämnt syfte samlade vapen, ammunition, proviant eller andra krigsförnödenheter. En sådan straffbestämmelse kunde nämligen antagas ha större praktisk betydelse än den förra, vilken för sin tillämpning nästan förutsatte inbördeskrig.

Det må här erinras, att den 15 juni 1934 utfärdats en särskild lag mot vissa sammanslutningar, som stadgar förbud mot att bilda eller delta i sammanslutning, som måste anses syfta till att utgöra ett maktmedel av sådan art som militär trupp eller polisstyrka. I lagen upptages jämväl straff bl. a. för den som för sammanslutning av dylikt slag upplägger eller innehaver förråd av vapen, ammunition, utrustning eller dylikt eller bland medlemmarna verkställer utdelning därav eller med penningar eller på annat sätt understödjer sammanslutningen.

De av Thyrén föreslagna utvidgade straffbestämmelserna i förevarande avseende finna de sakkunniga värda beaktande. Onekligen begränsar det nuvarande stadgandet det straffbara området för snävt därigenom att det allenast avser uppbyggd eller kvarhållande av övat manskap. Straffbudet bör i stället omfatta varje sammankallande eller kvarhållande av manskap i sådant syfte som avses i stadgandet, oavsett om manskapet är militärt utbildat eller ej. Jämväl ett i dylikt syfte företaget utrustande av manskap eller övande av detsamma i vapens bruk bör kunna bestraffas även om manskapet icke hålles samlat. Av vikt är vidare, att lagring av vapen och ammunition och därmed jämförliga krigsförnödenheter i sådant syfte, varom här är fråga, förebygges med stränga straff. Däremot torde det gå för vitt att

under bestämmelsen inbegripa även proviant eller dylika krigsförnödenheter.

De sakkunniga ha därför, i huvudsaklig anslutning till de av Thyren föreslagna bestämmelserna, i första stycket av 20 § av förslaget upptagit straff för den, som i uppsåt att föröva brott mot allmän säkerhet eller medborgerlig frihet samlar eller anför väpnat manskap eller kvarhåller det samlat eller förser manskap med vapen, ammunition eller annan dylik utrustning eller övar det i vapens bruk.

I andra stycket bestraffas den som eljest i sådant uppsåt samlar förråd av vapen, ammunition eller annan dylik utrustning.

Straffet för uppbådande eller kvarhållande av krigsfolk utgör nu enligt 13 § straffarbete på livstid eller från och med sex till och med tio år, dock att, om faran var ringa, tiden för straffarbetet må nedsättas till fyra år. De sakkunniga anse det icke vara av behovet påkallat att stadga straffarbete på livstid för detta brott. Ej heller torde den nuvarande straffnedsättningen böra förekomma i straffskalan för brottet. I 20 § första stycket föreslå de sakkunniga därför, att straffet skall utgöra straffarbete från och med sex till och med tio år. För det brott, som upptages i andra stycket av paragrafen, bör straffet vara straffarbete från och med ett till och med sex år.

Försök till brott enligt 20 § straffbelägges i 23 §.

21 §.

Stadgandet i 14 § av 8 kap. upptager straff för den som uppsåtligen giver allmän spridning åt falska rykten eller lögnaktiga uttalanden, ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet.

Ett motsvarande stadgande finnes i 3 § 9 mom. tryckfrihetsförordningen.

Det nuvarande straffbudet kräver uppsåt, d. v. s. att gärningsmannen skall ha ägt vetskap om att den meddelade uppgiften var osann och ägnad att framkalla fara för rikets säkerhet. Straff kan sålunda icke drabba någon om det ej styrkes, att han ägt sådan vetskap. Faran av en lögnaktig propaganda eller av spridandet av eljest för riket skadliga osanna uppgifter gör sig uppenbarligen starkast gällande, om riket befinner sig i krig. Försiktigheten torde bjuda, att ett effektivare straffskydd införes för dylikt fall. Straff bör då enligt de sakkunnigas mening följa även därest gärningsmannen handlat oaktsamt, d. v. s. utan att förskaffa sig närmare kändedom om uppgifternas sanningsenlighet.

Straffet i 8 kap. 14 § är straffarbete i högst två år eller fängelse eller, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, böter. De sakkunniga föreslå en höjning av maximigränsen för straffarbetsstraffet. Vidare anse de sakkunniga, att vid krig eller krigsfara brottet ej skall kunna sonas med böter. Förslaget stadgar på grund härav att straffet skall vara straffarbete i högst fyra år eller fängelse men att det, om krig eller krigsfara ej råder, må, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, kunna bestämmas till böter. För oaktsamhetsbrottet bör straffet vara fängelse eller böter.

22 §.

För att ett fritt statsskick skall kunna bestå och medföra de fördelar för ett land och dess medborgare, som därmed avses, är ett offentligt meningsutbyte erforderligt. Lagstiftningen söker på olika sätt bereda möjlighet härtill, i synnerhet genom bestämmelser om tryckfrihet och församlingsfrihet, i viss mån även föreningsfrihet. Dessa friheter kunna visserligen icke vara obegränsade. En viss kontroll från samhällets sida är nödvändig redan därför, att ett alltför hänsynslöst utnyttjande av friheten från vissa riktningars eller individers sida kan leda till intrång i andras frihet. Vidare måste förebyggas, att den offentliga diskussionen urartar till att förbereda eller understödja brottslig verksamhet, vare sig denna omedelbart riktas mot samhället eller mot enskilda.

Särskilda problem erbjuder det i nutiden vanliga förhållandet att det offentliga meningsutbytet till stor del icke består av individernas egna meningsyttringar, framkallade av deras personliga intresse för medborgerliga angelägenheter, utan i stället av en organiserad verksamhet, som står under en enhetlig ledning och i större eller mindre utsträckning använder betald arbetskraft. Härigenom kan naturligtvis effektiviteten av en meningsriktningspropaganda i hög grad ökas. Och detta gör det möjligt att propagandans framgång blir beroende icke av argumentens värde eller de framförda meningarnas förenlighet med skilda medborgargrupperns verkliga åsikt om vad deras ideella eller materiella intressen kräva, utan av styrkan av de resurser som användas för propagandan. Ett inskridande från lagstiftningens sida för att förebygga dylika missförhållanden skulle emellertid, enligt hos oss härskande åskådning, i allmänhet vara förenat med övervägande olägenhet, åtminstone så länge fråga är om propagandaorganisationer som bestå av sammanslutningar av medborgare vilka öppet förfäktat sina egna meningar och intressen. Större betänkligheter möter det att lämna fritt spelrum åt propaganda, som organiseras och finansieras av jämförelsevis begränsade men ekonomiskt starka företag och organisationer, i sista hand arbetande i privat vinstsyfte. I synnerhet är det farligt att det hemlighålles, varifrån de medel härröra som möjliggöra en viss propagandaverksamhet. Härmed sammanhängande missförhållanden hava i olika länder föranlett vissa lagbestämmelser eller förslag därtill, utan att likväl hithörande problem någonstades synas hava erhållit en fullständig lösning på lagstiftningens väg. Frågan härom tillhör emellertid i sin allmänhet icke omedelbart den nu föreliggande uppgiften.

Inom ramen för densamma faller däremot en särskild sida av det berörda problemet. Om nämligen en politisk propaganda finansieras från utlandet, är det tydligt att den kan erbjuda betydliga faror för den fria meningsbildningen i landet, faror som kunna utveckla sig därhän att de hota rikets självbestämningsrätt och kanske dess säkerhet. I synnerhet äro sådana konsekvenser att frukta, om en propaganda finansieras av en främmande makt. Det torde däremot sällan kunna antagas, att denna inlåter sig härpå av osjäl-

viska ideella motiv; fastmera måste man räkna med att den främmande makten med sitt understödjande av en propagandå åsyftar att direkt eller indirekt befordra egna politiska intressen vilka alltför lätt kunna komma i strid med rikets sannskyldiga bästa och verkliga oberoende. Det är härför icke nödigt att den främmande makten använder 'köpta redskap' e. dyl. (vilket visserligen förekommer). Det är mycket möjligt att den kan finna medhjälpare hos inländska medborgare, som mer eller mindre osjälviskt sympatisera med den främmande maktens strävanden och i viss mån oegennyttigt ställa sig till förfogande för att genom propagandaverksamhet här i landet befordra dem. I synnerhet i en tid då skilda staters maktpolitiska strävanden sammanvävas med försök att vinna anhängare åt bestämda ideologiska riktningar och ofta söka betäckning under sådana försök, är det ytterst angeläget att icke genom att lämna fritt spelrum åt en utifrån betald agitation av till synes endast ideologisk innebörd eller eljest av blott inrikespolitisk räckvidd i själva verket bereda väg för underminering inifrån av vårt lands utrikespolitiska självständighet.

Att på ett effektivt sätt kunna åtkomma och stävja ett sådant agitatoriskt undermineringsarbete från en främmande makts sida erbjuder uppenbarligen för strafflagstiftningen synnerliga svårigheter. Till en början märkes, att åtgärder omedelbart av den främmande maktens egna organ, däribland dess officiella företrädare här i landet, i huvudsak äro oåtkomliga för bestraffning. Detta föranledes såväl av geografiska och andra faktiska förhållanden som av gällande regler om diplomatisk immunitet eller eljest om gränserna för den svenska strafflagstiftningens tillämpning. Vidare är det tydligt att de hjälpmedel för agitation, varom nu är fråga, i regel lämnas på hemliga vägar, som endast på enstaka punkter kunna blottläggas så att ett ingripande blir möjligt. Av de nu berörda skälen måste en kriminalisering anknytas till mottagande av ekonomiska hjälpmedel för politisk agitation, och den kan icke begränsas till sådana fall, i vilka hjälpmedlens ursprung från en främmande makt äro fullt bevisliga. Även i andra hänseenden är det nödvändigt, om en straffbestämmelse icke skall bliva betydelselös, att straffbelägga vissa opåkallade förfaranden i något större omfång än som motsvarar just vad man i det väsentliga vill förebygga.

I första stycket av förevarande paragraf föreslås straff för den, som av främmande makt mottager penningar eller annat för att här i riket bedriva viss politisk agitation. Liksom eljest i liknande fall i detta kapitel avses härvid naturligen icke att uppställa något krav på omedelbar förbindelse med den främmande maktens centrala ledning eller officiella representation. Även mottagande av en 'mellanman' för en främmande makt, med kännedom om det mottagnas ursprung från denna, bör vara tillfyllest för lagbudets tillämpning. Detta hindrar icke att även en sådan mellanman kan vara straffbar såsom mottagare, ty det är tydligt, att den agitation som skall förhindras, kan bedrivas även indirekt genom andra personer, vilka uppträda för egen räkning eller eljest fullt självständigt, eller åtminstone ha skenet av att så göra. Det kan icke anses påkallat att med

hänsyn till nationalitet eller eljest uppställa särskilda begränsningar i fråga om mottagarens person. Att den främmande maktens egna undersåtar i viss utsträckning måste lämnas straffria, lärer liksom vid egentliga förräderibrott följa av allmänna grundsatser.

Vad man framför allt bör söka förebygga är visserligen, såsom av det ovan anförda framgår, att en främmande makt använder personer här i riket såsom redskap för en för rikets självständighet farlig agitation. Det är emellertid icke möjligt att begränsa det straffbara förfarandet till ett mottagande av hjälpmedel som omedelbart skola användas i den främmande maktens tjänst. Ty gränsen mellan vad som mottages under bestämda instruktioner och såsom understöd till en mer eller mindre självständig verksamhet kan i verkligheten vara flytande, och är i varje fall ofta så otydlig att även förberedelse till ett mycket farligt tillhandagående åt en främmande makt skulle kunna markeras såsom allenast mottagande av understöd och därmed gå straffritt. Det är därför oundgängligt att straffbelägga varje mottagande av ekonomiskt stöd för politisk agitation (jfr det följande). Detta bör ej heller möta avgörande betänklighet, då sådant understöd, även om det någon gång skulle givas av den främmande makten utan bestämda krav på motprestationer i dess intresse, likväl är ägnat att ställa mottagaren i ett farligt beroende av utländska intressen och mottagandet därav följaktligen måste anses högeligen otillbörligt. Naturligen måste straffbudets omfattning beaktas vid straffsatsens utformning, så att jämförelsevis mindre förkastliga handlingar icke bliva alltför strängt bestraffade.

I den föreslagna texten anges, att det mottagna kan bestå av penningar eller annat. Viktigast äro tydligen egentligen finansiella understödsformer, bl. a. därför att dessas ursprung ofta tämligen lätt kan hemlighållas. Även andra former äro emellertid tänkbara. Sålunda kan förekomma att tryckta skrifter eller annat för spridning avsett propagandamaterial överlämnas i färdigt skick. Även sådana fall måste inbegripas under straffbudet, om detta ej skall bliva alltför lätt att kringgå.

Av synnerlig vikt är att bestämma vilken propagandaverksamhet som skall avses med understödet. Det kunde ifrågasättas att upptaga all propaganda i den främmande maktens intresse. Detta vore emellertid mindre lämpligt, ty å ena sidan finnes knappast anledning att medtaga agitation som helt öppet angiver sig företräda den främmande maktens synpunkter på dess egna angelägenheter, t. ex. i ett krig eller eljest ett motsättningsförhållande till en annan främmande makt. Dylig »upplysningsverksamhet» är visserligen ofta högst ensidig eller på annat sätt snedvriden, men den är bl. a. på grund av sin öppna metod icke så farlig för den svenska staten. Ett inskridande däremot torde följaktligen böra kräva, att en sådan propagandaverksamhet tagit former som i och för sig innebära överträdande av särskilda straffbestämmelser i detta kapitel eller i tryckfrihetsförordningen. Å andra sidan skulle med den ovan antydda bestämningen av propagandans syfte riskeras att icke träffa organiserandet av den mest subtila och fördolda och därigenom kanske farligaste agitationen i utländskt intresse, nämligen

den som föregiver sig angå endast allmänna ideologiska ståndpunkter eller rent inhemska angelägenheter. Till förebyggande härav föreslås att straffbelägga mottagande av understöd för propaganda som avser rikets styrelse-skick eller åtgärder i dess inre eller yttre styrelse. Härunder inbegripes ideologisk agitation rörande politiska ämnen i den mån den tillägger sina satsor allmängiltighet och följaktligen åtminstone bl. a. tillämplighet på svenska förhållanden; så är vanligen fallet. Naturligtvis omfattar formuleringen jämväl uttalanden, som mera speciellt äro inriktade på särskilda svenska angelägenheter. Meningsyttringar om aktuella eller eljest mera begränsade frågor i svensk politik, såsom förestående beslut eller val, inbegripas jämväl. Härvid har ansetts böra särskilt framhållas att ej blott utrikes- utan även inrikespolitiska ämnen avses; de senare erbjuda ofta möjlighet att på ett indirekt och mera försåtligt sätt främja utländska intressen.

Endast sådan propaganda har ansetts kunna medtagas, som avser att påverka den allmänna opinionen. Detta kan ske antingen genom direkt offentlig verksamhet, främst genom offentliga anföranden, eller utgivande och spridning av tryckalster, men också på mera enskild väg när det sker i sådan utsträckning som kan möjliggöra målet: att påverka den allmänna opinionen. (Det bör i detta sammanhang anmärkas, att tryckfrihetsförordningen icke kan anses lägga några hinder i vägen för att straffbelägga mottagande av understöd, på sätt nu avses, till utgivande av tryckta skrifter.) — Att inbegripa även en enskild propaganda, som endast syftar till att påverka en mera begränsad krets av personer, t. ex. medborgare eller förutvarande medborgare i ett visst land, torde få anses gå för långt, så länge understödet icke avser en i och för sig lagstridig verksamhet och därmed andra straffbud bliva tillämpliga. — Av den föreslagna avfattningen framgår, att straffbarheten icke förutsätter att någon propagandaverksamhet kommit till utförande på grund av understödet.

Det är tydligt att hithörande förfaranden, om de icke äro hänförliga under andra straffbestämmelser, i och för sig kunna vara av ganska lindrig beskaffenhet, betraktade ur synpunkten av moralisk otillbörlighet. Men de kunna vara mycket betänkliga för viktiga allmänna intressen. Vad angår straffskalans minimum, synes ett bötesstraff vara skäligen meningslöst, då det alltid torde kunna förväntas att sådant bleve betalat ur samma källa som själva understödet. Fängelse, i lägst en månad och högst två år, synes vara en lämpligt avvägd straffskala.

En betydande svårighet möter att erhålla nödig effektivitet åt det i 22 § första stycket föreslagna straffbudet, så länge en förutsättning för straff är att det mottagna skall — direkt eller indirekt, men — bevisligen härröra från främmande makt. Det är nämligen tydligt, att en sådan makt ofta kan lämna understöd utan att själv framträda och utan att dess roll kan här bevisas. Härigenom öppnas en utväg att lätt kringgå det föreslagna straffbudet. Till förebyggande härav har det övervägts att utvidga detta till att gälla varje understöd från utländsk källa för agitation av det angivna slaget. Detta skulle dock vara att gå för långt. Utländska medborgare

behöva icke vara redskap åt sitt hemlands statsmakt, i synnerhet icke i fråga om ett land med fri författning, och icke varje privat understöd till politisk propaganda i ett annat land kan anses förkastligt. Så måste det visserligen ofta bedömas, enär utomstående ingripanden, i synnerhet om det sker under en fastare organisation, i den offentliga debatten i ett land, såsom ovan anförts, kan vara ägnat att snedvrída meningsutbytet och förrycka dess resultat; härjämte kan ett utländskt ingripande ibland leda till internationella förvecklingar. Med erkännande härav bör emellertid framhållas att, i synnerhet i förhållandet mellan demokratiska stater, medborgare i ett land på ett fullt legitimt och för åsiktsbildningen fruktbarande sätt kunna engagera sig i den politiska diskussionen i ett annat land. Då detta sker genom personligt framträdande, möter det ofta ingen betänklighet. Ekonomiskt och liknande understöd är ej sällan mindre önskvärt, men mottagande därav synes dock icke böra helt förbjudas. Såsom en möjlig medelväg erbjuder sig ett krav på att dylika understöd skola anmälas för offentlig myndighet. Härigenom minskas starkt deras slagkraft såsom hjälpmedel för en otillbörlig inblandning i svenska förhållanden, och en utgångspunkt erhålles för att uppsåra ett möjligt ursprung från en främmande statsmakt. Någon olämplig tvångsordning synes icke skapas genom ett krav på offentliggörande av utländska understöd till politisk agitation. Tvärtom synes därigenom den offentliga debattens nivå kunna påverkas i gynnsam riktning.

I ett andra stycke av denna paragraf föreslås på nu anförda skäl att samma straff som i första stycket stadgas skall drabba även den som av främmande makts undersåte mottager penningar eller annat för det ändamål, som i första stycket avses, och det ej utan dröjsmål anmäler för Konungen eller den myndighet Konungen därtill förordnat. Med undersåte avses uppenbarligen även enskild organisation. Det bör här understrykas, att om understödet lämnats av en organisation som står i den främmande statens tjänst ehuru den formellt framträder som en internationell ideologisk rörelse understödet måste få anses härröra från den främmande makten.

Hithörande ärenden torde antagligen icke bliva så talrika, att något förordnande för viss myndighet att mottaga anmälningar befinnes påkallat. Skulle emellertid så bliva fallet, torde kunna ifrågakomma antingen utrikesdepartementet (eller annat statsdepartement) eller länsstyrelserna.

H. Förberedelse, försök, stämpling m. fl. allmänna bestämmelser rörande brott mot rikets säkerhet (8 kap. 23—30 §§).

Det nuvarande 8 kap. upptager åtskilliga bestämmelser om straff för handlingsformer, vilka icke genom fullständiga beskrivningar erhållit karaktären av fristående brott utan i stället såsom osjälvständiga (härledda) brott ansluta sig till andra brott, i det att de bestämmas såsom förstadier av dessa eller såsom viss medverkan till annan persons förövade eller förestående brott. Sålunda förekomma till stort och efterhand alltmera ökat antal bestämmelser om straff för försök till brott; vidare bestämmelser om

stämpling och annan förberedelse till brott (2, 8 och 21 b §§), om offentlig och i visst fall även enskild uppmaning till brott (3, 8 och 21 b §§), om hysande eller döljande av brottsling (fientlig spejare, ävensom krigsfolk 9 §), om underlåtenhet att upptäcka förestående brott (23 §), o. s. v. Dessa härledda brottsbestämmelser hava ibland givits särskilt i anslutning till ett enda huvudbrott; ibland hava de anknutits till ett par huvudbrott gemensamt, och ibland avse de en betydande del av de i kapitlet förekommande brotten i ett sammanhang. Med dessa olikheter i utformningen och placeringen av bestämmelserna om de härledda brotten sammanhänger att dessa bestämmelser även i sak förete skiljaktigheter och luckor, vilka icke synas motiverade. Därav föranledes även en stark splittring och bristande överskådlighet, vilken icke undgått att sätta sin prägel på kapitlet i dess helhet.

Dessa olägenheter sökte Thyrén undanröja på det sätt att i hans utkast om förräderibrotten bestämmelserna om härledda brott (23—26 §§) sammanförts till en särskild avdelning i kapitlets slut, under rubriken »Gemensamma bestämmelser». Åtskilliga hithörande bestämmelser i det nuvarande 8 kap. saknade emellertid motsvarighet i utkastet, enär de, såsom berörande frågor av mer eller mindre allmänstraffrättslig natur, ansetts böra uppskjutas till behandling i annat sammanhang.

Den av Thyrén anvisade utvägen för behandling av de förevarande spörsmålen synes de sakkunniga förtjänt av efterföljd. Med hänsyn till det förevarande reformarbetets begränsade omfattning kan tydligen icke låta sig göra att, såsom Thyrén, lämna vissa hithörande ämnen å sido tillsvidare. Följaktligen blir ifrågavarande slutavdelning till omfattningen något större än i Thyréns utkast. Härtill bidrager även att vissa nya former av härledda brott ansetts böra uppställas. Ytterligare hava i denna avdelning inrymmts bestämmelser om förverkande av egendom och av allmän befattning, vilka endast till mindre del äga motsvarighet i den gällande rätten (8 kap. 16 §).

23 §.

I fråga om de delvis mycket farliga brott, som behandlas i 8 kap., är det tydligen erforderligt att i talrika fall låta straff inträda redan på försöksstadiet. Den gällande lagen hade ock redan i sitt ursprungliga skick upptagit flera bestämmelser om sådant straff, och efter senare ändringar är antalet av dylika bestämmelser ganska avsevärt.

Till en början märkes, att högförräderi enligt 1 § är så utformat att straff för fullbordat brott skall inträda redan vid försök att åvägabringa ett i lagrummet angivet resultat. Här är alltså icke i egentlig mening fråga om försök till brott. I övrigt straffbelägges försök till brott, som avses i 5 och 6 §§ (enligt 7 §), i 9 § (enligt 10 §), i 17 och 18 §§ (enligt 19 §), och i vissa fall av brott i 20 § (enligt 21 §). Flertalet av dessa egentliga försöksbestämmelser ha erhållit den i strafflagen även för de flesta andra straffbara försök använda utformning, enligt vilken strafflöshet skall inträda vid s. k. fri-

villigt tillbakaträdande från försöket; 'och blev endast genom omständigheter, som voro av gärningsmannens vilja oberoende, brottets fullbordan förhindrad'. Ett undantag utgör försöksbestämmelsen i 7 §, enligt vilken tillbakaträdande för att vinna beaktande skall uppfylla vissa särskilda betingelser; det skall ha skett 'av egen drift och ej för yttre hinder eller annan tillfällighet', och det skall ha medfört icke blott, att det försökta brottet blivit ofullbordat, utan att all skadlig verkan av försöket avvärjts. Därjämte stannar tillbakaträdandets verkan enligt 7 § vid en, visserligen högst avsevärd, straffnedsättning.

De sakkunniga ha, såsom förut anmärkts, ansett en ökad enkelhet och överskådlighet kunna vinnas, genom att till förevarande paragraf sammanföra alla de egentliga försöksbestämmelser, som böra upptagas i den nya lydelsen av 8 kap. Bland dessa förekommer intet stadgande om försök till högförräderi (1 och 2 §§), enär de sakkunniga bibehållit den gällande rättens anordning att låta straff för ett i teknisk mening fullbordat brott inträda redan vid ett högförrädiskt försök. Beträffande övriga brott ha de sakkunniga icke ingått på någon närmare prövning av försöksbegreppet eller de allmänna förutsättningarna för försökets straffbarhet. I denna del pågår nämligen för hela strafflagens område en särskild utredning, som kan väntas bliva avslutad inom den närmaste tiden. I avbidan på denna frågas vidare behandling måste samtliga försöksbestämmelser, som nu meddelas, erhålla en i viss mån provisorisk karaktär. På grund härav ha de sakkunniga i huvudsak inskränkt sig till att söka tillse, att försök blir, i nära anslutning till kapitlets nuvarande lydelse, belagt med straff i sådana fall där detta kan anses oundgängligt. Emellertid har i förslaget vidtagits den förändring, att försök till krigsförräderi (6 §), motsvarande de nuvarande 6 och 9 §§, städse skall vara straffbelagt endast under de förutsättningar vilka i nuvarande 10 § angivas beträffande försök till militäriskt landsförräderi, som avses i nuvarande 9 §; den särskilda behandlingen av frivilligt tillbakaträdande vid försök till sådant förräderi, som nu behandlas i 6 §, har nämligen icke ansetts böra bibehållas.

Av de brott, som nu äro straffbara på försöksstadiet, har föranledande av främmande makt att med krig anfälla riket (nuvarande 5 §) icke någon direkt motsvarighet i förslaget; fråga om bestraffning av försök till sådant brott uppkommer alltså icke. De nuvarande bestämmelserna om försök till militäriskt landsförräderi (nuvarande 6 och 9 §§), motsvaras av en föreskrift om straff för försök till krigsförräderi, som avses i 6 §. De brott med avseende på hemliga sakförhållanden m. m., vilka behandlas i de nuvarande 17, 18 och 20 §§ och äro straffbelagda på försöksstadiet, motsvaras i förslaget av de brott, som angivas i 9 och 10 §§. Försöksstraff har ansetts vara erforderligt allenast i fråga om sådan gärning som sker för att gå främmande makt tillhanda, d. v. s. innebär spioneri (11 §, med straffskärpning för visst fall enligt 13 § första stycket). Utan motsvarighet i den gällande rätten föreslås vidare bestraffning av försök till de svåra brott, som upptagits i 17 § första stycket (jämför nuvarande 15 § första stycket första punkten),

18 § (jämför nuvarande 22 §) och 20 § (jämför nuvarande 13 §). Det får anses vara en uppenbar brist, att dessa farliga och om ett förkastligt sinnelag vittnande gärningar icke skola ådraga den skyldige något straff, om han ej lyckats nå ett sådant resultat, som erfordras för att fullbordat brott skall föreligga. I vissa hithörande fall, i synnerhet sådana som äro hänförliga till 20 §, äro möjligheterna för upptäckt och bestraffning särskilt gynnsamma på försöksstadiet.

Straffen för försök ha, i avbidan på ovan berörda utredning om en enhetlig reglering av bl. a. denna fråga, avvägs med utgångspunkt från de motsvarande fullbordade brottens straffsatser, med iakttagande att försöksstraffet bör, särskilt i fråga om minimum, vara väsentligt lägre än straffet för det fullbordade brottet. En alltför detaljerad uppdelning på särskilda straffskalor för olika fall har härvid icke ansetts erforderlig.

24 §.

Ju farligare ett mot rikets säkerhet riktat brott är, desto mera angeläget är det att inskrida med straff på ett tidigt stadium av den brottsliga verksamheten. Då ett brott blivit fullbordat, kan det ha medfört en oupprättlig skada och, även om så ej skett, skall den brottslige ofta finnas vara oåtkomlig för bestraffning, i synnerhet om han handlat i förbindelse med främmande makt. Om straff alltså måste kunna inträda tidigare, räcker det icke med straff för försök, ty härmed träffas endast ett helt kortvarigt stadium av den brottsliga verksamheten närmast före brottets fullbordan. Det är nödvändigt att straffbelägga redan förberedelse, vare sig denna utföres av en person, som själv ämnar fullborda brottet, eller tager sikte på ett brott, som skall förövas av en eller flera andra personer. Den förberedande brottsliga verksamhet, vilken skall straffbeläggas även om den ej fortskridit till fullbordat brott eller till försök, kan icke i en straffbestämmelse bestämmas blott såsom förberedelse. Ty detta uttryck täcker icke något enhetligt begrepp, som i lagstiftningen ens tillnärmelsevis utformats med erforderlig precision. Det är därför nödvändigt att i lagen söka bestämma de arter av förberedande brottslig verksamhet, vilka skola vara självständigt straffbara. Härvid måste även särskilt bestämmas de brott, vid vilka förberedelse överhuvud skall vara straffbar.

Vissa bestämmelser av denna art ha meddelats i det nuvarande 8 kap. strafflagen, liksom i motsvarande avdelningar av talrika främmande strafflagar. De hänföra sig dels till högförräderi och vissa former av militäriskt landsförräderi, dels till spioneribrotten.

Beträffande de nämnda förräderibrotten stadgas i denna del följande. Enligt 2 § skall, då stämpling till förräderi, som i 1 § sagt är (d. v. s. högförräderi), blivit gjord, utan att förräderiet till försök kommit, anstiftare av stämplingen dömas till straffarbete från och med sex till och med tio år eller, när faran var ringa, från och med två till och med sex år. Deltagare i sådan stämpling skall dömas till straffarbete i högst sex år. Vidare gäller enligt 3 §,

att där någon, muntligen inför menighet eller annan folksamling, eller i skrift, den han utspritt eller utsprida låtit, uppmanat eller annorledes sökt förleda till förräderi, som i 1 § sagt är, han skall, när ingen straffbar verkan följt av hans förfarande, dömas till straffarbete i högst sex år. Samma lag vare om den, som utspritt eller låtit utsprida annans skrift, för att därmed komma sådant förräderi åstad. Slutligen stadgas i 8 §, att om stämpling till förräderi, som i 6 § omtalas, så ock om uppmaning till sådant förräderi eller försök att annorledes därtill förleda skall gälla vad i 2 och 3 §§ sagt är.

De former av förberedande förrädisk verksamhet, som i vår lag särskilt straffbeläggas, äro sålunda dels stämpling, dels offentlig uppmaning m. m., i båda fallen såvitt fråga är om högförräderi eller om sådant militäriskt landsförräderi, som avses i 6 §. Motsvarande förberedelser till de arter av militäriskt landsförräderi, som straffbeläggas i 9 §, äro icke för närvarande kriminaliserade.

Vad till en början angår stämpling till förräderi, föreligger icke något skäl att icke fortfarande belägga denna med strängt straff, såsom jämväl i huvudsaklig överensstämmelse med den gällande rätten föreslogs i Thyréns utkast. Även den bestämmelse, som de sakkunniga föreslå i första stycket av förevarande paragraf, ansluter sig nära till vad som redan gäller.

Det föreslås sålunda, att straff för stämpling skall stadgas i fråga om högförräderi (förslagets 1 och 2 §§) samt krigsförräderi (förslagets 6 §). Beträffande det sistnämnda brottet innebär förslaget en viss utvidgning i förhållande till den gällande rätten, i det att denna, såsom nyss anmärkts, icke straffbelägger stämpling till sådant militäriskt landsförräderi som omförmäles i den nuvarande 9 §. Detta har, åtminstone i det väsentliga, i förslagets 6 § sammanförts med övrigt militäriskt landsförräderi (nuvarande 6 §), och det synes vara av behovet påkallat, att stämpling till samtliga arter av krigsförräderi utan åtskillnad beläggas med enhetliga straff. — Vad angår gärningsbeskrivningen ansåg sig Thyrén kunna ('tillsvidare') bibehålla den gällande lagens term stämpling utan någon närmare fixering av dess innebörd. De sakkunniga ha intagit samma ståndpunkt. Det synes icke vara möjligt att i lagtexten angiva det sätt, varpå en stämpling kan äga rum; varje försök härtill skulle riskera att giva upphov till luckor i brottsbeskrivningen, vilka i särskilda fall kunde visa sig mycket betänkliga. Om innebörden av uttrycket stämpling är en någorlunda stadgad uppfattning rådande. Denna har visserligen icke framträtt i rättspraxis rörande de nuvarande bestämmelserna i 8 kap. 2 och 8 §§, enär i fråga om dem så gott som saknas vägledande prejudikat. Men uttrycket förekommer i strafflagens allmänna del, nämligen i de ofta tillämpade bestämmelserna i 3 kap. 5 och 6 §§, angående komplott vid utförande av vad slags brott som helst. Deltagare i sådan stämpling straffas visserligen endast om en i och för sig straffbar gärning kommit till utförande (möjligen av någon annan deltagare), men detta är icke av avgörande betydelse för stämplingens begrepp. Detta innebär enligt stadgad uppfattning en till ett brott syftande verksamhet, varom flera förordat sig på det sätt att de kommit till ett samfällt beslut om brottets utförande.

de. Häri ligger, att det skall föreligga en viss likställighet mellan deltagarna, så att icke någon av dem handlar blott såsom biträde åt den eller de övriga eller eljest intager en helt underordnad ställning, utan att var och en uppfattar brottet såsom en hans egen angelägenhet. Med beaktande härav och då kravet på ett samfällt beslut (vilket naturligtvis icke behöver ha framträtt i någon viss form) förutsätter en icke ringa grad av bestämdhet hos det brottsliga uppsåtet, synes det icke möta betänklighet att behålla den gällande rättens tillvägagångssätt att såsom förutsättning för straffbarheten allenast uppställa, att stämpling till visst förräderi blivit gjord.

Bestämmelsen skall tydligen tillämpas allenast å dem, som icke fullföljt den brottsliga verksamheten till fullbordat brott eller försök (respektive delaktighet däri). Liksom i den gällande lagen göres härom i den föreslagna texten ett förbehåll, vilket emellertid, på grund av den delvis ändrade bestämning av det straffbara försöket, som föreslagits i 23 §, erhållit en i någon mån jämkad avfattning. — Medan brott, som avses i 1 och 2 §§ samt 6 § första stycket av förslaget, kunna förövas av vem som helst, uppställas i sistnämnda paragrafs andra stycke vissa närmare bestämmingar av subjektet för sådant krigsförräderi som där avses, liksom av gärningsorten härför. Tydligt är, att stämpling till krigsförräderi icke bör vara straffbar, om den icke avser ett förfarande vilket såsom fullbordat skulle vara straffbart enligt 6 §. Uttrycklig föreskrift härom torde icke vara nödig (motsvarande föreskrift har icke meddelats i den nuvarande 8 §, däremot i Thyréns utkast). Utan hinder av begränsningen kommer t. ex. stämpling till att inom riket åt fienden anskaffa krigsfolk att bliva straffbar, även om stämplingen äger rum å annan ort. — I fråga om straffet synes liksom för närvarande böra göras skillnad mellan anstiftare av stämplingen och annan deltagare däri. Straffsатserna ha upptagits i huvudsaklig överensstämmelse med de nuvarande; dock har för deltagare, som icke är anstiftare, minimistraffet ansetts böra höjas till straffarbete i ett år.

Vissa former av förberedelse till högförräderi och krigsförräderi, som icke äro hänförliga till stämpling i ovan angiven bemärkelse, synas jämväl böra straffbeläggas. Om en person, utan samfällt beslut med andra enskilda personer, träder i förbindelse med främmande makt i och för åstadkommande av sådant förräderi, torde egentlig stämpling i 3 kap:s bemärkelse icke kunna anses föreligga. Tydligt är emellertid, att ett sådant förfarande icke är mindre farligt eller klandervärt än en sådan stämpling. I andra stycket av förevarande paragraf föreslås därför en bestämmelse om att lika med anstiftare av stämpling skall anses den som, i syfte att åstadkomma förräderi av ifrågavarande art, av främmande makt mottagit penningar eller annat understöd eller eljest trätt i förbindelse med främmande makt.

Såsom ovan erinrats, innehålla de nuvarande 3 och 8 §§ bestämmelser om den som genom spridande av skrift eller eljest offentligen uppmanar eller eljest söker förleda till högförräderi eller militäriskt landsförräderi, som avses i nuvarande 6 §. Någon motsvarighet härtill återfinnes icke i Thyréns utkast; i motiveringen uttalas, att då ifrågavarande stadganden närmast fram-

stode såsom kvalifikationer av den allmännare bestämmelsen i 10 kap. 14 § och då förslaget till strafflag, allmänna delen, innehölle en allmän bestämmelse om straffbarheten av försök till anstiftan, frågan om bibehållande av förstnämnda stadganden torde böra uppskjutas. I anslutning till detta spörsmål finna de sakkunniga nödigt att i detta sammanhang upptaga även frågan om straff för försök att förmå annan till förräderi genom enskild uppmaning eller på annat dylikt sätt.

Vid en blivande allmän reform av straffbestämmelserna angående försök till brott och delaktighet i brott torde ifrågakomma att straffbelägga försök till anstiftan av brott, i större eller mindre utsträckning. Härom föreslog strafflagskommissionen i nyssberörda förslag till strafflag, allmänna delen, ett stadgande av följande lydelse: den, som gjort försök att förmå annan till gärning, som i lag är belagd med straff, skall anses, som om han själv försökt begå gärningen (6 kap. 3 §). I avbidan på att denna fråga i sin allmänhet föres till en lösning, synes det emellertid vara oundgängligt att taga ställning därtill med hänsyn till vissa i 8 kap. behandlade brott. År 1939 har i kapitlet upptagits en såsom 21 b § betecknad bestämmelse, vilken kriminaliserar bl. a., att man söker förmå annan till spioneribrott av vissa slag. Skäl, motsvarande dem som föranlett införande av detta straffbud, göra sig med icke mindre styrka gällande i fråga om de förräderibrott, som avses i förevarande paragraf. Det förberedande arbete, som i regel måste vara nödigt för att ett sådant brott skall kunna företagas med någon utsikt till framgång, måste synnerligen ofta gå ut på att förvärva deltagare i det brottsliga företaget. Även om detta sker fullt organiserat och i avsevärd omfattning, är det i regel för initiativtagarna nödvändigt att, åtminstone till en början, undvika att framträda offentligt. Därför äro enskilda övertalningsförsök oundgängliga, kanske gentemot talrika personer. Sådana försök lära ej sällan misslyckas och, om en redan på detta stadium användbar straffbestämmelse finnes att tillgå, bestå ganska betydliga utsikter att kunna kväva förräderiet redan innan det utvecklats så långt, att det blivit farligt. Det är ock angeläget att genom en sådan straffbestämmelse kunna bereda skydd mot närmanden och påtryckningar i förrädiskt syfte. De sakkunniga föreslå därför, att försök, genom uppmaning eller annorstädes, att förmå annan till högförräderi eller krigsförräderi skall beläggas med straff. Detta torde kunna bestämmas enligt samma straffskala, som föreslagits för anstiftan av stämpling till sådant förräderi, eller till straffarbete från och med två till och med tio år. Stadgandet torde lämpligen införas i andra stycket av förevarande paragraf.

Om förslaget i sistberörda del godkännes, synes det icke vara nödigt att upptaga några särskilda bestämmelser om offentlig uppmaning eller andra liknande försök att förleda till förräderibrott. Sådana försök äro, såsom av det föregående framgår, straffbara enligt 10 kap. 14 §. I förhållande till detta straffbud innebära 8 kap. 3 och 8 §§ allenast en straffskärpning. Om emellertid ett offentligt försök att förleda till förräderi av de slag, varom nu är fråga, tager sikte på bestämda personer och är allvarligt menat, kom-

mer det att bliva straffbart såväl enligt förevarande paragraf som enligt 10 kap. 14 §, och i dylikt fall möjliggöra de regler om straffets bestämmande vid sammanträffande av brott, som numera innehållas i 4 kap., en fullt tillräcklig förhöjning av det i 10 kap. 14 § stadgade högsta straffet av fyra års straffarbete. De sakkunniga föreslå därför, att i 8 kap. icke vidare skall upptagas någon särbestämmelse om offentlig uppmaning till vissa förräderibrott.

25 §.

Vid de utvidgningar, som i föregående paragraf föreslagits i fråga om bestraffningen av förberedelser till högförräderi och krigsförräderi, synes man icke kunna stanna. Såväl egentlig stämpling som övriga i 24 § av förslaget straffbelagda former av förberedelse förutsätta, att den skyldige bestämt åsyftar att förräderi skall begås, av honom själv eller av annan. Detta innebär, att det tilltänkta förräderiet skall vara till tid, ort o. s. v. åtminstone någorlunda fastslaget och att det skall vara i tiden jämförelsevis nära förestående, så att den förrådiska planen kan betecknas såsom aktuell. Dessa betingelser skola ofta, även om man kan misstänka att de föreligga, vara svåra att leda i bevis. Än viktigare är att åtskillig allvarlig statsfientlig verksamhet, enligt vad erfarenheten icke minst under senaste tid givit vid handen, går ut på förberedelse till förräderi utan att några fullt aktuella planer därför uppgjorts. Man planerar och övar allehanda åtgärder, som skola tjäna ett förrådiskt syfte, om och när detta blir aktuellt, t. ex. efter ett krigsutbrott, som man möjligen föreställer sig såsom ganska ovisst eller åtminstone avlägset. Det är emellertid tydligt, att det erbjuder en mycket allvarlig fara för samhällsfreden, om anhängare av statsfientliga riktningar, kanske i stort antal, tillåtas att förbereda sig för att medverka i mer eller mindre sannolika förrådiska företag, som i en framtid kunna komma att företagas. Sådana förberedelser äro betänkliga även ur den synpunkten, att de, såsom ett slags 'handlingens propaganda', äro ägnade att utbreda och befästa ett statsfientligt sinnelag; de äro härutinnan betydligt mera effektiva än en agitation, som arbetar enbart med opinionsbildningens vanliga metoder.

På dessa grunder föreslås ett stadgande om straff för den som träder i samverkan med andra personer eller som träder i förbindelse med främmande makt för att förbereda, möjliggöra eller underlätta högförräderi eller krigsförräderi, vilket framdeles kan komma att företagas av honom själv eller av annan. Bestämmelsen bör naturligen icke vara tillämplig då sådant förräderi bestämt åsyftas och förfarandet sålunda går ut på att främja detta; i sådant fall blir den skyldige i stället hänförlig under 24 §. Straffet synes i fråga om minimum icke böra sättas synnerligen högt, då man måste räkna med att lättleda ungdomar och andra personer, vilka handlat mera av förhastande eller okynne än av ett samhällsfientigt sinnelag, kunna komma att bliva hänförliga under bestämmelsen. Såsom normalstraff föreslås straffarbete från minimilätituden två månader till och med sex år.

Var faran ringa bör den, som ej varit anstiftare eller ledare av företaget, kunna dömas till fängelse.

26 §.

Såsom ovan anmärkts är det även beträffande spioneribrott erforderligt, att ett straffrättsligt inskridande kan ske på ett tidigt stadium, innan ännu ett fullbordat brott eller ett straffbart försök föreligger eller kan ledas i bevis. Erfarenheten visar att personer, som ertappas med att ha förbindelser med främmande makt i syfte att utöva spioneri för dennas räkning, ofta ännu icke ha utövat någon bevislig verksamhet av sådan art, ehuru de uppenbarligen sökt tillfälle därtill och måhända även funnit det, ehuru sistnämnda förhållande ej kan styrkas. Deras farliga uppsåt kan emellertid stå utom tvivel, i synnerhet om det framträtt i otvetydiga förberedelsehandlingar, och det vore betänkligt att icke söka stäcka deras planerade verksamhet utan lämna dem i tillfälle att fullfölja sina ansträngningar för att sätta dem i verket. I synnerhet vore detta oriktigt, om man kunnat konstatera att en från utlandet ledd hemlig underrättelseorganisation kommit till stånd men icke bevisligen trätt i verksamhet. Även då en utländsk agent vidtalat här i riket bosatta personer att driva spioneri men dessa ställt sig avvisande och planen blivit röjd, vore det oförsvarligt att icke söka oskadliggöra agenten genom straff; en blott utvisning har ofta visat sig icke vara tillräckligt effektiv.

På i huvudsak dessa grunder infördes genom lagen den 14 oktober 1939 i 8 kap. en ny paragraf (21 b), vari stadgas straff för vissa former av förberedelse till spioneri. Lagrummet ansluter sig till de nuvarande spioneribestämmelserna i deras senaste lydelse. Därin stadgas straff dels för den som åtager sig att gå främmande makt tillhanda genom förfarande, som angives i 18 § (uppenbarande av försvarshemligheter) eller 20 § (att obehörigt sätta sig i besittning av diplomatiska eller försvarshemligheter) eller som söker förmå annan därtill, dels ock för den som åtager sig att gå främmande makt tillhanda genom förfarande, som i 21 a § avses (anskaffande m. m. i syfte att gå främmande makt tillhanda av uppgifter vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar eller folkförsörjning eller vänskapliga förbindelser med främmande makt), eller som söker förmå annan därtill. I fråga om sådana icke hemliga uppgifter, som avses i 21 a §, kräves för förberedelsens straffbarhet, att förövaren därav bort inse att av det planlagda förfarandet kunnat uppkomma fara av den art, som enligt 21 a § är förutsättning för gärningsmanstraff. För dessa förberedelser till spioneri stadgas i 21 a § straff av böter, fängelse eller straffarbete i två år.

Uppenbarligen bör den grundsats, som genom den anförda bestämmelsen helt nyligen infördes i vår lagstiftning, eller att vissa förberedelser till spioneri skola bestraffas, alltjämt behållas. Då de sakkunniga föreslå en förändrad lydelse av de hithörande bestämmelserna om fullbordade förbrytelser, erfordras vissa jämkningar även beträffande förberedelsens straffbarhet, vilken upptages till behandling i förevarande paragraf.

Det brott, som med förberedelsen skall åsyftas, synes helt enkelt kunna angivas såsom spioneri. Med en sådan avfattning kommer bestämmelsen att avse förberedelse till dels krigsspioneri (8 §), dels obehörigt anskaffande m. m. av upplysningar och föremål som avses i 9 §, när det sker med uppsåt att gå främmande makt tillhanda, dels obehörigt lämnande av upplysningar eller falska uppgifter samt föremål, som avses i 10 §, när det sker med uppsåt som nyss nämnts, dels slutligen annan för främmande makts räkning bedriven underrättelseverksamhet av den art som straffbelägges i 14 §. Det kunde ifrågasättas att icke medtaga förberedelse till all sådan underrättelseverksamhet som avses i sistnämnda paragraf, exempelvis icke den som endast avser främmande makts förhållanden. Emellertid torde en rationell avgränsning möta betydande svårigheter och den skulle, även om den läte sig genomföra, möta stora praktiska betänkligheter, enär en och samma förberedelse ofta lärer avse olovlig underrättelseverksamhet av skilda slag. Så snart förberedelse till någon art därav vore strafffri, skulle härigenom erbjudas en lättillgänglig utväg att såsom strafffri maskera även sådana förbedelser som rätteligen vore straffbara.

Såsom straffbara förberedelseformer upptager den nu gällande 21 b § dels att man åtager sig att gå främmande makt tillhanda med sådant spioneri, som är straffbart i angivna lagrum, dels att man söker förmå annan därtill. Dessa arter av förberedelse böra tydligen alltjämt upptagas såsom straffbara. För tydlighetens skull bör angivas, att åtagandet icke behöver avse självständigt gärningsmannaskap, utan att det även kan gå ut på annan medverkan vid spioneri. Vissa utvidgningar synas även vara påkallade. Lika med åtagande böra sålunda behandlas vissa andra åtgärder därför att de antingen göra det antagligt att ett åtagande föreligger ehuru det icke kan bevisas, eller också utgöra påtagliga förberedelser till ett åtagande. Sålunda böra medtagas även att någon erbjuder sig att medverka vid spioneri eller i sådant syfte mottager penningar av eller på annat sätt träder i förbindelse med främmande makt. Med försök att förmå annan till ett åtagande bör av enahanda skäl jämföras försök att förmå någon till annan sådan förberedelse som nu angivits. En sådan utvidgning torde kunna anses vara utan betänklighet, då utredning städse kräves om den skyldiges syfte att utföra spioneri eller åstadkomma sådant brott av annan.

Den nuvarande straffsatsen, högst straffarbete i två år, synes böra bibehållas. För det fall, att förberedelsen avser krigsspioneri, erfordras dock en väsentlig skärpning; för dylikt fall föreslås en skala av straffarbete i lägst två och högst tio år. — Bestämmelsen skall uppenbarligen ej äga tillämpning å den som för ett mera framskridet stadium av brottet förskyllt strängare straff; uttrycklig bestämmelse härom torde icke vara nödig.

27 §.

De regler om straff för medverkan i annans brottsliga verksamhet, som följa av de allmänna bestämmelserna angående delaktighet i brott eller eljest av allmänna grundsatser, ha i den gällande svenska rätten — liksom

i talrika främmande strafflagar — ansetts otillräckliga i fråga om vissa former av medverkan till allvarligare brott mot rikets säkerhet. Till följd härav ha meddelats särskilda stadganden om straff för sådan medverkan. Bland hithörande bestämmelser i den svenska strafflagen märkes föreskriften i 8 kap. 9 § om att svensk man, som i förräddlig avsikt hyser eller döljer fiendens spejare eller krigsfolk, skall dömas till straffarbete på livstid eller från och med sex till och med tio år. Dessa gärningar nämnas i förevarande förslag icke bland de särskilt upptagna formerna av krigsförräderi. Detta hindrar icke, att om någon, vare sig svensk eller utländsk man, under tid som avses i 6 § förövar dylika handlingar under sådana förhållanden, att den svenska krigsmaktens ställning därigenom kan försämras, gärningarna enligt förslaget bliva straffbara såsom krigsförräderi. Detta torde vara tillräckligt såvitt fråga är om dylikt tillhandagående åt fientligt krigsfolk, som är sysselsatt med militära operationer eller befinner sig på flykt eller utför sådan underrättelsetjänst som icke är straffbar (jfr 134 § strafflagen för krigsmakten och förslaget till ny lydelse av nämnda paragraf). Civila personer som — av medkänsla eller annan sådan anledning — lämna bistånd åt fientligt krigsfolk, när krigsmaktens ställning icke därigenom kan försämras, torde icke behöva bestraffas, liksom även enligt den gällande rätten sådant bistånd som icke lämnas i förräddlig avsikt är strafflöst.

Härvid kan man emellertid icke stanna beträffande bistånd åt dem, som utföra brottsliga handlingar för fiendens räkning, vare sig genom förfarande som är hänförligt till krigsförräderi eller genom krigsspioneri. Det är härvid utan avgörande betydelse, om den brottsliga verksamhet som understödet avser, förövas av svensk eller utländsk man. Den är städse så farlig och dess förebyggande, respektive beivrande så angeläget, att det är nödvändigt att strängt inskrida mot dem som genom att hysa eller dölja förrädare eller spioner lämna understöd åt deras förbrytelser. Redan enligt den gällande rätten är det väl i viss utsträckning möjligt att bestraffa sådant bistånd åt krigsförrädare och krigsspioner. I 8 kap. 23 § stadgas straff för den som vet bl. a. något av dessa brott vara å färde och det ej i tid upptäcker. Den som mera positivt lämnar bistånd åt den som är stadd i sådan brottslig verksamhet, gör sig naturligtvis i och för sig förfallen till ansvar enligt detta lagrum; straffet enligt detsamma är emellertid icke avpassat efter den svåra beskaffenheten av hjälparens förfarande. Enligt 3 kap. strafflagen straffas den, som med råd eller dåd hjälper annan före brotts utförande eller vid utförandet (3 och 4 §§). Sådan medhjälp bestraffas dock endast, om den som erhållit hjälpen nått därhän att begå en straffbar gärning (fullbordat brott, försök, stämpling eller annan brottslig förberedelse); straff inträder däremot ej, om hans brottsliga förhållande avbrutits eller eljest misslyckats på ett tidigare stadium; denna brist är desto mera betänkelig, som de praktiska möjligheterna till ett straffrättsligt inskrifande ofta torde vara störst i de sistberörda fallen. Härtill kommer att straffen enligt 3 kap. 4 § kunna bliva alltför lindriga. Ytterligare bör erinras om 3 kap. 9 §, vari stadgas straff för s. k. efterföljande delaktighet i brott.

Även här förutsättes emellertid, att understödet skall hava lämnats åt någon, som redan begått en straffbar gärning, och straffsatsen är alltför låg.

För att råda bot på de brister, vilka enligt det nu anförda vidlåda den gällande rätten, har i förevarande paragraf av förslaget upptagits en bestämmelse om straff för den som, när krigsförräderi eller krigsspioneri är å färde eller blivit förövat, hyser eller döljer gärningsmannen. Härav framgår, att bestämmelsen skall vara tillämplig lika väl då gärningsmannen icke hunnit att föröva någon straffbar gärning som då han efter fullbordandet av en sådan befinner sig på flykt eller eljest söker undandraga sig straff. Brottet kan begås så snart gärningsmannens brottsliga verksamhet är så aktuell att det kan sägas att ett brott av honom 'är å färde', en formulering som länge använts i motsvarande fall (jfr följande paragraf). Det är icke nödvändigt att biståndet skall särskilt vara inriktat på att skydda gärningsmannen mot upptäckt (dölja honom); att hysa honom bör även vara straffbart, om det åtminstone närmast blott avser att skaffa honom tak över huvudet, tillfälle till vila o. dyl. Följaktligen kräves ej heller någon särskild bevisning om att biståndet inneburit ett underlättande av hans brottsliga verksamhet eller flykt; i någon mån torde det i själva verket alltid vara ägnat att åstadkomma sådan verkan, även om detta ej låter sig styrka. Det bör härvid icke lämnas oanmärkt, att den som hyst eller dolt en krigsförrädare eller krigsspion ofta måste misstänkas att i själva verket hava lämnat honom ett mera aktivt bistånd.

I subjektivt hänseende bör fordras uppsåt, innefattande insikt om den understöddes brottsliga förehavande; härom erfordras intet uttryckligt stadgande. Den närmare beskaffenheten av den brottsliges motiv, t. ex. att hjälpa fienden eller att personligen bistå den individ, som blivit föremål för hjälpen, bör icke vara av avgörande betydelse för straffbarheten men kan naturligen inverka på straffmätningen. Åt straffskalan bör icke givas ett alltför lågt minimum, då ifrågavarande handlingar, som komma att begås under krig eller då krig hotar riket, städse äro både farliga och moraliskt förkastliga; förslaget upptager ett straffminimum av straffarbete i två år. Maximistraffet föreslås till straffarbete i sex år. Ett högre maximum lär icke vara erforderligt, då hithörande gärningar i de mest allvarliga fallen bliva hänförliga under den stränga straffbestämmelsen i 6 § av förslaget och även eljest kunna erhålla strängt straff enligt 3 kap. 3 eller 4 §, jämförda med 6 eller 8 § i förevarande kapitel; för tydlighetens skull torde i lagtexten böra upptagas en erinran om att konkurrens icke skall inträda mellan 3 kap. och förevarande paragraf.

28 §.

Även i fråga om dem som genom obehörig passivitet bidra till att ett inskridande icke på sätt vederbort sker mot dem, som stå i begrepp att föröva allvarligare brott mot rikets säkerhet, ha strafflagens allmänna regler — om s. k. negativ delaktighet — icke ansetts vara fyllestgörande. I nuvarande 8 kap. 23 § hava därför i detta stycke meddelats skärpta och utvidgade be-

stämmelser beträffande underlåtenhet att upptäcka sådant brott, som omförmäles i någon av de föregående paragraferna i 8 kap. Enligt stadgandet — vilket sålunda gäller i fråga om förräderi- och spioneribrotten samt de brott, som avses i 13 § (uppbådande av krigsfolk m. m.), 14 § (utspridande av falska rykten m. m.) och 22 § (förfalskande m. m. av statshandlingar) — skall var som vet dylikt brott å färde vara och det ej i tid upptäcker dömas till fängelse eller till straffarbete i högst fyra år; där å brottet efter lag kan följa böter, må dock straffet för underlåtenhet att det upptäcka även utgöras av böter. I olika avseenden är detta stadgande strängare än de allmänna föreskrifterna i 3 kap. 8 § om straff för negativ delaktighet i brott. Sålunda är straffet för många fall högre. Den rättsliga förpliktelsen att upptäcka brottet är vidsträcktare än i 3 kap. 8 § därutinnan att det icke, som i sistnämnda lagrum är fallet, erfordras, att det brott, varom man har vetskap, skall vara av den beskaffenhet, att av brottet någons liv, hälsa, frihet eller egendom sättes i synnerlig fara. Skyldigheten att upptäcka det hotande brottet föreligger i detta fall, i motsats till vad 3 kap. 8 § stadgar, även om det ej kan ske utan angivelse till åtal. Endast i fråga om sådana den brottslige närstående personer, vilka omförmälas i 3 kap. 11 §, har undantag stadgats från denna regel. Stadgandet i 23 § avser emellertid icke att i varje fall ålägga någon att för brott, varom man äger vetskap, angiva viss person såsom skyldig eller misstänkt. Enligt stadgandet gäller nämligen, att om någon ej har de skäl, varmed han tilltror sig kunna den brottslige till gärningen binda, då skall han, utan att nämna personen, uppenbara de omständigheter som honom kunniga äro.

Straffbestämmelserna i 3 kap. 8 § kräva för sin tillämpning, att den brottslighet, som man lämnat sitt stöd, fortskridit så långt, att dess föröware kan straffas. Straffansvar enligt 23 § torde däremot följa för underlåtenhet att upptäcka ett brottsligt förehavande, även om detta icke fortskridit till straffbar verkställighet. Jämväl straffbestämmelserna i 23 § avse endast sådana fall, då brott är å färde. Skyldigheten att upptäcka ett brott har ej annan uppgift än att medverka till förebyggande av skada genom ett förestående brott och gäller alltså ej sådana situationer, då någon får kännedom om ett brott först sedan det fullbordats eller kommit till ett avslutat straffbart försök.

I Thyréns utkast angående förräderibrott m. m. upptogs icke någon motsvarighet till 8 kap. 23 §. Till motivering härför anfördes, att lagstiftarens upptagande av bestämmelsen i detta sammanhang hänvisade på samma uppfattning, som kommit honom att införa 3 kap. 8 § i delaktighetskapitlet och som föranlett termen negativ delaktighet. Den moderna rätten, lagstiftning som teori, hade emellertid ganska enhälligt övergått till standpunkten att uppfatta ifrågavarande underlåtenhet såsom ett rent delictum sui generis. Bestämmelsen borde då, i likhet med 3 kap. 8 §, icke ha den plats som den intoge i vår och några andra, mest äldre lagar. Behandlingen av fallet uppskötts därför. I det år 1933 av Thyréns avgivna utkastet

till straff för brott mot allmän ordning och frid upptages en bestämmelse, som motsvarar nuvarande 3 kap. 8 § och 8 kap. 23 §.

Vid den nu förevarande översynen av 8 kap. synes det icke kunna ifrågakomma att ingå på den med delaktighetslärans allmänna grunder sammanhängande frågan om den ur systematisk synpunkt bästa placeringen av bestämmelser om s. k. negativ delaktighet. Det är nog att fastslå, att de allmänna reglerna härom i 3 kap. 8 § icke kunna anses tillräckligt effektiva i fråga om de viktigare bland de brott, som straffbeläggas i 8 kap., och att i fråga om dem ett förstärkt straffskydd är erforderligt även i den nu förevarande punkten. Mot den hittills gällande bestämmelsen torde ur praktisk synpunkt intet väsentligt vara att erinra, och med ett övervägande från principiella utgångspunkter av den negativa delaktighetens lämpligaste behandling lärer böra anstå tills detta ämne kan upptagas i hela dess vidd. De sakkunniga föreslå därför, att i 8 kap. alltjämt upptages en bestämmelse som i huvudsak återgiver innehållet av den hittillsvarande 23 §. Med den uppställning av kapitlet, som antagits i förslaget, bör den ifrågavarande föreskriften erhålla sin plats i slutavdelningen med gemensamma bestämmelser, där den återfinnes såsom 28 §. Med denna placering kan paragrafens omfattning med hänsyn till vilka brott som skola vara föremål för en plikt att yppa dem icke angivas på samma sätt som hittills; sådan skyldighet har gällt beträffande brott som avses i kapitlets föregående paragrafer men icke beträffande dem som behandlats i de efterföljande stadgandena. Denna gränsdragning har för övrigt visat sig olämplig, i det att den både försvårat en lämplig uppställning av kapitlet och ändå lett till ett i vissa hänseenden mindre sakligt resultat.

Då det alltså gäller att bestämma de brott, vid vilka en särskild skyldighet till inskridande skall föreskrivas, synes den riktiga grundsatsen vara, att sådan skyldighet bör stadgas beträffande svårare brott av sådan art att det av envar kan fordras, att han icke förhåller sig passiv vid vetskap om att de äro förestående utan verkställer en anmälan till polisen eller eljest till vederbörlig myndighet. De sakkunniga föreslå, att passivitet skall vara straffbar i fråga om högförräderi (1 och 2 §§), krigsförräderi och spioneribrott m. m. (6—14 §§) samt det s. k. diplomatiska landsförräderiet (17 §), förbrytelse med avseende å handlingar som innefatta bevis för rikets säkerhet eller rättigheter emot annan makt (18 och 19 §§) samt samlande av manskap eller förråd m. m. i uppsåt att föröva brott mot allmän säkerhet eller medborgerlig frihet (20 §). Att härvid medtaga vissa oaktsamma brott (7 §, 12 §, 13 § andra stycket) möter ej hinder, om det ock torde vara av relativt liten praktisk betydelse. Just då gärningsmannen handlar av oaktsamhet, är det närliggande att kräva av en annan person, som till fullo inser situationens innebörd, att han inskrider; det är tydligt, att om ett meddelande direkt till gärningsmannen föranleder denne att avstå från sitt förehavande, någon ytterligare åtgärd icke är erforderlig. Det fall, att gärningsmannen vid uppsåtliga brott befinner sig på ett stadium, som innefattar, att han är straffbar för försök till förräderi etc. eller enligt någon av 24—26 §§, behöver icke särskilt omnämnas, enär i

sådan händelse brott enligt något av de i 28 § angivna lagrummen 'är å färde'. Brott, som avses i övriga paragrafer i kapitlet (3—5, 15, 16, 21 och 22 §§), synas icke vara av den beskaffenhet, att en utomstående vid straffhot bör åläggas att taga någon befattning med deras upptäckande.

Den straffsats, som efter ändring 1936 stadgas i den nuvarande 23 §, synes vara väl avvägd och utan någon jämkning kunna bibehållas.

29 §.

Den svenska strafflagen innehåller endast sparsamt bestämmelser om indragning eller annat förverkande av egendom, som använts eller skolat användas för brottslig verksamhet eller utgör ett resultat därav, och dess bestämmelser i ämnet äro i allmänhet — delvis i motsats till specialstraffrättens ofkast nyare regler — mycket ofullständiga. I det nuvarande 8 kap. möter i 16 § ett stadgande att vad den, som emot 15 § sig förbrutit, av främmande makt tagit, skall vara till kronan förverkat. Berörda 15 § straffbelägger dels sådana gärningar, som i förslaget behandlas i 17 §, och dels att någon, som icke innehar särskild diplomatisk eller liknande förtroendeställning, av främmande makt tager gåva eller förläning för att dess fördel emot riket främja eller riket eljest skada; sistnämnda gärningar återfinnas i förslaget företrädesvis såsom föremål för straff enligt 24 § andra stycket eller 26 §. Något skäl att icke bibehålla den gällande rättens förverkandebestämmelse synes ej låta sig påvisa. Den torde emellertid böra åtskilligt utvidgas.

Sådana främmande strafflagar, vilka beträffande brott i allmänhet föreskriva eller möjliggöra indragning till statsverket eller eljest förverkande av egendom, som äger närmare samband med ett brott, ha tydligen icke behov av specialbestämmelser i fråga om brott mot statens säkerhet. Till denna grupp av lagar höra bl. a. strafflagarna i Danmark, Norge och numera även i Finland. I lagstiftningar, som icke känna förverkande av egendom på grund av brott i så vidsträckt omfattning, förekomma stundom särskilda bestämmelser för de nu ifrågakvarande brotten. Exempelvis må nämnas, att enligt den *franska* strafflagens kapitel om brott mot statens yttre säkerhet, i dess lydelse enligt lag den 29 juli 1939, föreskrives indragning till statsverket av föremålet för ett brott samt av redskap och andra föremål som använts för utförande av ett brott, utan undersökning om dessa föremål tillhöra någon som dömts till ansvar för brottet. Belöning som den skyldige erhållit eller, om den ej kunnat beslagtagas, dess värde skall likaledes konfiskeras. Ytterligare ha i den franska strafflagen, såvitt angår brott mot statens yttre säkerhet, år 1918 återupptagits äldre, på sin tid upphävda stadganden om generell konfiskation av en brottslings samtliga tillgångar, även framtida förvärv. I den *tyska* strafflagen har år 1934 intagits en bestämmelse av innehåll att föremål, som använts eller äro avsedda för begående av ett förräderibrott, kunna indragas eller göras obrukbara, även om de icke tillhöra gärningsmannen eller någon delaktig. Om gärningsmannen för att begå ett brott av nämnda slag mottagit vederlag, skall detta eller ett däremot i värde svarande penningbelopp indragas.

Tämligen omfattande regler om förverkande av egendom, som äger samband med ett brott mot rikets säkerhet, äro starkt påkallade även för den svenska rättens del. De nödvändiggöras i första hand för att, så långt det är möjligt, borttaga den lockelse att för vinnings skull utföra hithörande brott, som vid vissa av dem, särskilt spioneribrotten, äro en viktig drivfjäder till brottens förövande. Vidare erfordras regler om förverkande för att icke det fortsatta innehavet av ekonomiska tillgångar, måhända till betydande belopp, vilka förvärvats genom brott av detta slag, skall möjliggöra ny brottslighet av enahanda slag. Slutligen bör även sådan egendom, som i sin konkreta beskaffenhet utgör medel för sådant brott eller åstadkommits därigenom, kunna förklaras förverkad för att förebygga att den skall komma till användning för en fortsatt eller upprepad brottslig verksamhet av ifrågasvarande beskaffenhet. Enahanda synpunkter göra sig naturligen gällande även vid många andra brott på den allmänna strafflagens område, och skäl kunna därför anföras för att icke nu upptaga denna fråga till legislativ behandling utan låta därmed anstå, tills den kunde företagas i ett större sammanhang. Mot ett sådant uppskov talar emellertid till en början, att den gällande rätten, såsom nämnts, innehåller ett stadgande i ämnet, vilket icke bör upphävas men ej heller kan övertagas i helt oförändrat skick. Vidare kräva de hithörande brottens ofta synnerligen farliga beskaffenhet och de stora svårigheter som möta att till straff befordra deras förövere och särskilt de verkliga upphovsmännen till dem, att intet medel lämnas obegagnat, som kan öka det straffrättsliga ingripandets effektivitet. Härvid måste man dock, av hänsyn till att ämnet i svensk rätt icke är reglerat genom allmänna bestämmelser, framgå med stor försiktighet.

De sakkunniga föreslå ett stadgande om förverkande av egendom, som äger samband med förräderi eller annat för rikets säkerhet menligt brott, i tre grupper av fall. Den första hänför sig till de brott, som omedelbart bestå i mottagande från främmande makt eller dess undersåte av penningar eller annat. Dessa brott återfinnas i 17 § andra stycket, 22 §, 24 § andra stycket och 26 § av förslaget. En regel om förverkande till kronan av sådan egendom, vilken regel nära motsvarar den i nuvarande 8 kap. 16 § meddelade bestämmelsen, bör vara obligatorisk. Den bör även stadga förverkande av den mottagna egendomens värde, för den händelse nämnda egendom icke finnes i behåll hos den brottslige. Det torde icke vara nödigt att utsträcka förverkandepåföljden till att drabba andra än dem, vilka såsom gärningsmän eller delaktiga gjort sig skyldiga till något av de ifrågasvarande brotten. Förverkandet bör ske genom dom. Särskilda bestämmelser av processuellt innehåll torde icke vara nödiga; bl. a. hänvisas till hithörande föreskrifter i lagen den 12 maj 1933 om vissa tvångsmedel i brottmål.

Den andra gruppen står den första ganska nära. Till den första höra i och för sig vissa fall, där egendomen väl mottagits på sätt i 17 § andra stycket eller annat nyss angivet lagrum sägs, men där mottagaren likväl icke skall dömas till ansvar efter sådant lagrum, enär hans brottslighet ej stannat vid den däri omförmälda förberedelsen utan fortskridit till fullbordat

brott (respektive straffbart försök därtill, eller delaktighet däri). Och i själva verket äro de skäl, vilka föranlett, att mottagande av penningar eller annat för att föröva brott särskilt kriminaliserats endast i fråga om vissa svårare bland de brott som avses i detta kapitel, utan större betydelse för avgränsning av de fall, i vilka emottagen egendom bör vara förverkad. Även i talrika fall, där det icke kan anses nödigt att särskilt straffbelägga dylik förberedelse, bl. a. därför att den antages förekomma mindre ofta, saknas varje anledning att låta en brottsling okvalt behålla vad han emottagit för att föröva brott som är hänförligt till 8 kap., så snart förfarandet icke är av jämförelsevis ofarlig beskaffenhet. Detta är aldrig fallet, då mottagandet av egendom är ett uttryck för en brottslig förbindelse med utländska intressen, i det egendomen erhålles, direkt eller indirekt, av främmande makt eller dess undersåte. Begränsar man sig till egendom, som emottages från sådant håll, synas inga betänkligheter möta mot att låta förverkande inträda utan avseende på vad slags brott enligt detta kapitel som varit transaktionens syfte. Med egendom, som mottagits före utförande av ett brott, bör likställas vad som efteråt mottages såsom belöning (möjligen kostnadsersättning o. dyl.) för ett utfört brott. Helt allmänt föreslås därför, att förverkande skall inträda av det som på sätt nu berörts blivit av någon, som är förfallen till ansvar för brott, varom i detta kapitel sägs, mottaget för brottet. I övrigt böra enahanda grunder vinna tillämpning som beträffande första gruppens fall ovan anförts. Båda grupperna ha gemensamt behandlats i första stycket av förevarande paragraf.

I ett andra stycke föreslås regler om förverkande av föremål, som begagnats för utförande av brott eller som åstadkommit i samband med det brottsliga förfarandet, allt beträffande brott, som avses i detta kapitel, utan begränsning till särskilda arter därav. Här är fråga om t. ex. sprängämnen, inbrottsverktyg för åtkommande av hemligheter, fotografiapparater, kikare o. dyl., som använts vid spioneri, vidare automobiler, signalapparater, radiosändare m. fl. hjälpmedel för krigsförräderi, fotografier, kartor, teckningar, som tillkommit i spionerisyfte m. m., falska handlingar (18 §), vapen, ammunition eller annan dylik utrustning (20 §). Uppenbart är, att dylik egendom i regel icke bör få återställas till en brottsling eller hans enskilde rättsinnehavare. Det torde ej heller vara riktigt att respektera den äganderätt, som annan kan vilja göra gällande till den ifrågavarande egendomen. En sådan ägare torde ofta ej vara annat än en bulvan, där han icke rent av är den verkliga upphovsmannen till brottet, ehuru han icke kunnat övertygas därom. Även om han icke står i någon sådan relation till brottet, skall han ofta befinnas ha på ett klandervärdt sätt försummat nödiga åtgärder för att förhindra brottsligt bruk av egendomen. Emellertid kunna fall förekomma, då en utomstående persons egendom missbrukats utan att det kan läggas honom till last. Det kan även tänkas, att egendomens förverkande skulle vara alltför hårt för den brottslige själv, t. ex. i fråga om ett fartyg som använts vid en transport i strid mot bestämmelser givna till skydd för rikets neutralitet (4 §). Av hänsyn till dylika fall bör förverkande inträda endast

fakultativt efter domstolens prövning; härav följer, att det understundom kan åläggas partiellt. Det bör ej förutsättas, att någon dömes till ansvar för det begångna brottet. Egendomen bör naturligen ofta oskadliggöras; om förverkande sker till kronan, torde nödiga bestämmelser härom kunna meddelas i administrativ ordning. Då egendomen kan dömas förverkad, oavsett vem som äger den, torde föreskrift om utgivande av värdet av egendom, som icke kan tillrättaskaffas, kunna umbäras. Tydligt är, att då en utom den brottsliga kretsen stående ägare icke skyddas, detsamma skall gälla om panthavare och andra dylika rättsägare.

30 §.

Den särskilda beskaffenheten av brott, som avses i 8 kap., påkallar uppmärksamhet åt frågan om den brottsliges skiljande från allmän befattning som han må innehava. Härom innehålles icke någon särskild bestämmelse i det nuvarande 8 kap. Bestämmelser å annan plats i strafflagen föranleda emellertid, att i talrika fall förlust av allmän befattning skall eller kan inträda i sådana fall, då en befattningshavare förbrutit sig genom förräderi eller annat för rikets säkerhet menligt brott. Därest brottet tillika innefattar förbrytelse i den skyldiges ämbete eller eljest i befattning, som är hänförlig under 25 kap., skall ansvar ådömas jämväl enligt sistnämnda kapitel (i allmänhet 16 §). Åtskilliga av bestämmelserna i nämnda kapitel, bl. a. 16 §, innehålla stadgande om avsättning eller suspension såsom straff.

Ytterligare bestämmelser om förlust av allmän befattning, oavsett om den är hänförlig under 25 kap., äro sedan år 1936 meddelade i 2 kap. 18 §. Enligt detta stadgande skall befattningshavare, som begår brott utom tjänsten och därför dömes till straffarbete eller svårare straff, tillika dömas befattningen förlustig, och den som förbrutit sig i viss befattning och för det brott förskyllt avsättning, skall jämväl dömas förlustig annan allmän befattning. Därest omständigheterna det föranleda, må den brottslige dock bibehållas i befattningen, därvid i fråga om egentliga ämbeten och tjänster må ådömas suspension på viss tid. Vad sålunda är stadgat skall äga motsvarande tillämpning beträffande den som blivit utsedd till innehavare av allmän befattning men ännu icke tillträtt densamma. Ytterligare föreskrives, att om någon blivit förvunnen till straff som i lagrummet avses, han icke heller på grund av senare företagen röstsammanräkning efter val, vilket ägt rum före domen, må inträda i allmän befattning.

De nu berörda bestämmelserna om förlust av allmänna befattningar såsom straff eller eljest såsom påföljd av brott kunna icke anses tillräckligt vittgående i fråga om brott, som äro hänförliga under 8 kap. Den särskilda inriktning emot det allmännas vitala intressen, som utmärker dessa brott, måste anses påkalla, att den brottslige skall kunna skiljas från en av honom innehavd allmän befattning även om brottet icke har karaktären av ämbetsbrott, som förskyller avsättning, eller det eljest är så svårt, att det

föranleder straffarbete eller dödsstraff. Vid åtskilliga av de brott, som enligt de nu föreslagna stadgandena skola eller kunna sonas med fängelse, föreligger viss misstanke om att den brottslige i själva verket gjort sig skyldig till ett svårare brott emot staten, ehuru detta icke kunnat till fullo styrkas. I varje fall har han städse genom ett i 8 kap. avsett brott av den nämnda svårhetsgraden ådagalagt en betänkelig brist på den omsorg om statens väl, som måste fordras av varje allmän befattningshavare, vare sig han bekläder ämbete eller tjänst eller han innehar ett medborgerligt förtroendeuppdrag. Detta gäller även om brottet icke är uppsåtligt utan allenast oaktsamt. I talrika fall bereder den allmänna befattningen särskilda möjligheter att verka för de statsfientliga syften, som ligga bakom många till 8 kap. hänförliga brott. Särskilt gäller detta i fråga om försvarsverkets och ordningsmaktens personal. Att såsom tidigare föreslagits i samband med frågan om åtgärder mot statsfientlig verksamhet stadga strängare regler för dessa grupper än för andra befattningshavare i allmän tjänst torde dock ej vara lämpligt. Städse måste det anses i hög grad stötande, att personer, som gjort sig skyldiga till brott, varom nyss sagts, av en icke så gott som betydelslös svårhetsgrad, bibehållas vid befattningar i det allmännas tjänst, icke minst där dessa äro uttryck för medborgarnas förtroende. På dessa skäl föreslå de sakkunniga i fråga om hithörande brott en utvidgning av de allmänna reglerna om förlust av allmänna befattningar.

Sådana utvidgningar beträffande särskilda brott äro icke okända för den gällande lagstiftningen. I 25 kap. 20 § stadgas sålunda att vissa lärare i allmän tjänst skola på grund av särskilt angivna sedlighetsbrott emot ungdom, vilka icke äro hänförliga till ämbetsbrott och anses förskylla lägre straff än straffarbete, drabbas av avsättning eller suspension från tjänsten. Enligt 29 § strafflagen för krigsmakten skall officer eller underofficer som dömes till fängelse eller böter för stöld eller snatteri tillika, där ej omständigheterna annat föranleda, dömas till avsättning från det ämbete eller den tjänst han såsom krigsman innehar; dömes ej till avsättning, må till mistning av ämbetet eller tjänsten på viss tid dömas. För överträdelse av lagen den 15 juni 1934 om förbud mot vissa sammanslutningar må tjänsteman i statens eller kommuns tjänst, ändå att han fälles till allenast dagsböter eller fängelse, dömas till avsättning eller mistning av tjänsten på viss tid.

De sakkunniga anse, att förlust av allmän befattning av varje slag bör utöver vad redan gäller kunna ådömas, så snart befattningshavaren dömes till fängelse för brott som avses i 8 kap. Det torde icke vara nödigt eller lämpligt att göra sådan påföljd obligatorisk, liksom ej heller att med ändring av 2 kap. 18 § stadga förlust av befattningen såsom obligatorisk påföljd då någon för brott av förevarande slag dömes till straffarbete. Det torde kunna förväntas, att domstolarna likväl komma att i dessa stycken visa erforderlig stränghet och alltså låta påföljden inträda, så snart ej särskilda skäl av utpräglad undantagskaraktär tala däremot. Enligt de i ka-

pitlets särskilda paragrafer upptagna straffsatserna skola böter användas endast i skäligen lindriga fall, och för dessa synes någon påföljd av befattnings förlust icke vara påkallad. Bestämmelserna i 2 kap. 18 § om befattnings förlust böra i enlighet med vad nu anförts göras tillämpliga även då någon för brott, som avses i 8 kap., dömes till fängelse. Även i övrigt synes innehållet av nämnda lagrum avpassat för ifrågavarande fall, och de sakkunniga föreslå därför, att vad i 2 kap. 18 § stadgas om förlust av ämbete, tjänst eller annan allmän befattning och om obehörighet därtill, ock skall gälla där någon för brott, som avses i förevarande kapitel, dömes till fängelse. — Det har övervägts att upptaga denna föreskrift såsom ett tillägg till 2 kap. 18 §, men då det torde kunna antagas, att utvidgningar av denna skola befinnas erforderliga även för vissa andra grupper av brott, som nu icke föreligga till behandling, torde det vara lämpligast att till annat sammanhang uppskjuta en ändring av 2 kap. 18 § och låta den nya bestämelse, varom nu är fråga, åtminstone tillsvidare erhålla sin plats i slutet av 8 kap.

I enlighet med de allmänna grunder, som kommit till uttryck vid 1936 års reform av de personliga straffpåföljderna, ha de sakkunniga icke funnit skäl att föreslå anknytande till de i 8 kap. behandlade brotten av en mera vidsträckt sådan påföljd, innefattande obehörighet för framtiden (utöver vad som följer av 2 kap. 18 § andra stycket) att erhålla allmänna befattningar. En sådan påföljd vore kriminalpolitiskt oriktig och praktiskt ganska onödig, då man torde böra förvänta att tillsättningsmyndigheter och val-korporationer även därförutan skola tillse, att personer, som dömts till straff jämlikt 8 kap., icke beklädas med allmänna befattningar.

I. Övriga bestämmelser.

9 kap. 7 §.

I detta lagrum, vilket behandlar förgripelse med våld mot riksstyrelse, stadgas att därest gärningen innefattar förräderi skall gälla vad därom i 8 kap. 1 § är stadgat. Då enligt de sakkunnigas förslag bestämmelser om det förräderi, varom här är fråga, meddelas i 2 § av 8 kap., bör ifrågavarande hänvisning i stället avse detta lagrum.

10 kap. 14 §.

I 10 kap. 14 § straffbelägges offentlig uppmaning m. m. till brott, under förutsättning att gärningen ej är särskilt belagd med straff. Med denna reservation åsyftas de i nuvarande 3 och 8 §§ av 8 kap. meddelade stadganden om straff för uppmaning till högförräderi m. m. Då dessa stadganden enligt förslaget skola upphöra att gälla, torde orden 'där ej uppmaningen särskilt med straff belagd är' i 10 kap. 14 § första stycket böra utgå.

Övergångsbestämmelsen.

Hänvisning till stadgande i 8 kap. förekommer även i andra författningar än strafflagen. Så är exempelvis förhållandet i 3 § 9 mom. tryckfrihetsförordningen och 1 § ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter. Förstnämnda stadgande föreslås visserligen skola erhålla ny lydelse, men denna kan ej träda i tillämpning förrän år 1941. Med hänsyn bland annat härtill har i övergångsbestämmelsen införts ett stadgande, att där i lag eller författning hänvisning förekommer till lagrum, som ersättes genom bestämmelse i den nya lagen, denna i stället skall tillämpas.

Förslaget till lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten.

Såsom förut anförts föranledas av förslaget till ny lydelse av 8 kap. strafflagen vissa ändringar i och tillägg till strafflagen för krigsmakten. Detta gäller första, andra och tredje delarna av nämnda lag (allmänna bestämmelser, särskilda brott och krigsartiklar). I första delen av lagen erfordras sålunda ändringar av 8 §, som behandlar lagens tillämplighetsområde, och 29 §, beträffande påföljder för fast anställt manskap, som gör sig skyldigt till brott mot 8 kap. strafflagen. I andra delen föreslås ändring av 59 §, som behandlar självstypning m. m., samt en utvidgning av 127 §, som behandlar uppenbarande av hemligheter i fredstid m. m. Slutligen böra i tredje delen 133, 134 och 150 §§ ändras samt såsom en ny paragraf, 134 a §, insättas bestämmelse om straff för den som vid krig bär vapen mot riket eller eljest gör tjänst vid fiendens krigsmakt.

8 §.

Bestämmelser om vilka personer som äro underkastade straff enligt strafflagen för krigsmakten finnas bl. a. i 6—8 §§ av nämnda lag. Enligt 6 § lyda under lagen krigsmän, försvarsverkets civila personal och envar som med behörigt tillstånd åtföljer krigsmaktens fartyg på sjötåg eller är tjänstgöringsskyldig vid eller med behörigt tillstånd åtföljer mobiliserad avdelning av krigsmakten. Enligt 7 § skall lagen tillämpas å värnpliktiga och reservpersonal samt vid lots- och fyrinrättningarna anställda personer i vissa fall även då de ej fullgöra tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten. I 8 § stadgas vidare, att lagen skall tillämpas å envar, ändå att han icke lyder under lagen, därest han i mobiliserad fästning, å krigsskådeplats inom eller utom riket eller å område, som av krigsmakten ockuperats, begår vissa brott — förräderi m. m. — som bestraffas enligt krigsartiklarna.

Enligt fältreglementet för armén bestämmer Kungl. Maj:t vid krigsfara eller krig vilka delar av riket, som äro att anse såsom krigsskådeplats. Återstående delar av riket utgöra hemort. Begreppet ockuperat område är att fatta i enlighet med folkrättens regler. Enligt Haagkonventionen 1907 angå-

ende lagar och bruk i lantkrig anses ett område vara ockuperat, då detsamma faktiskt befinner sig under den fientliga arméns herravälde.

Krigsartiklarna skola enligt 5 § strafflagen för krigsmakten träda i tillämpning allenast i fråga om brott, som förövas i krigstid eller eljest under tid, då rikets krigsmakt är mobiliserad. Såsom mobiliserad anses enligt 4 § av lagen krigsmakten eller avdelning av krigsmakten, då den för annat ändamål än övning ställes eller är ställd på krigsfot. Vissa brott ha blivit föremål för behandling både i andra delen av strafflagen för krigsmakten och i krigsartiklarna. I 5 § stadgas, att i krigstid jämväl andra delen av lagen skall äga tillämpning, där krigsartiklarna ej till annat föranleda.

Stadgandet i 8 § strafflagen för krigsmakten innebär en utvidgning av reglerna i 8 kap. 12 § strafflagen om bestraffningsrätten över utländsk man i fråga om de militära landsförräderibrotten. Enligt dessa regler bestraffas, såsom förut i annat sammanhang nämnts, utländsk man endast för brott som han begår medan han i riket vistas eller i dess tjänst är anställd. Med tillämpning av bestämmelsen i 8 § första stycket strafflagen för krigsmakten skall utländsk man emellertid jämväl straffas för utom riket begångna landsförräderibrott, därest de förövas å krigsskådeplats eller å ockuperat område, oavsett om han är anställd i rikets tjänst eller icke. Såsom tidigare påpekats begränsas dock bestraffningsrätten över utlänningar av folkrättsliga regler.

Anledningen till att tillämpningen av strafflagen för krigsmakten i 8 §, såvitt angår inom riket begångna brott, begränsats till att avse brott, som föröfvats i mobiliserad fästning eller å krigsskådeplats, torde ha varit den, att man under strafflagen för krigsmakten velat hänföra allenast brott, som begåtts å ort, där krigsoperationer pågå. Genom den nutida krigsföringen har emellertid, såsom inledningsvis anmärkts, skillnaden mellan krigsskådeplats och hemort alltmer utplånats. Vid flygangrepp i hemorten blir denna att anse som krigsoperationsområde, åtminstone så länge man med hänsyn till omständigheterna i de särskilda fallen kan tala om ett fientligt angrepp. Det må erinras om att för hemortens försvar hos oss i dylika fall planlagts militärt organiserade förband, s. k. hemvärn. Med hänsyn till vad sålunda anförts torde den i 8 § stadgade begränsningen ej böra bibehållas. De sakkunniga föreslå därför en ändring i 8 § av innebörd att tillämpningsområdet för strafflagen för krigsmakten utvidgas till att utan inskränkning gälla i fråga om inom riket begångna brott av ifrågavarande slag. Detta bör gälla icke blott om de brott som upptagas i första stycket av 8 § utan även i fråga om krigsspioneri.

I nuvarande andra stycket av 8 § finnas vissa särbestämmelser beträffande brott enligt 134 eller 149 §. Sålunda skall utländsk man för krigsspioneri (134 §) bestraffas enligt bestämmelserna i strafflagen för krigsmakten, oavsett var brottet är begånget. Enligt de sakkunnigas förslag kommer en utlänning att för krigsspioneri, som föröfvats utomlands, hemfalla under strafflagen för krigsmakten allenast om brottet föröfvats å krigsskådeplats eller å ockuperat område. För annorstädes i utlandet begånget krigsspioneri

kommer han däremot att bestraffas enligt allmänna strafflagens bestämmelser.

I 149 § första stycket stadgas straff för det fall, att en fientlig parlamentar eller hans följeslagare missbrukar sin ställning till spioneri eller anstiftan av förräderi, rymning, uppror eller upplopp. Vidare stadgas i andra stycket straff för den som tillhör krigförande fientlig avdelning och i avsikt att främja fiendens krigsföretag missbrukar bestämmelse eller tecken, som avser att lämna skydd åt sårade eller sjuka i fält. Enligt 8 § kan straff jämlikt 149 § endast följa för den som tillhör krigförande fientlig avdelning. Denna bestämmelse är uppenbarligen överflödigt, såvitt angår 149 § andra stycket, där subjektbegränsningen följer direkt av brottsbeskrivningen. I vad angår 149 § första stycket torde väl i regel få antagas, att den utsände parlamentären och hans följeslagare jämväl tillhöra en krigförande fientlig avdelning. Skulle så emellertid icke vara förhållandet, synas de i allt fall böra bestraffas enligt nämnda lagrum. På grund härav har icke i 8 § ansetts böra upptagas någon särskild föreskrift om subjektet vid de brott, varom nu är fråga. Straff enligt 149 § kan nu följa oavsett var brottet sker. Att bibehålla tillämpningen av straffbestämmelserna i strafflagen för krigsmakten beträffande dessa brott i annan omfattning än som enligt de sakkunnigas förslag gäller för övriga i 8 § behandlade brott synes dock icke påkallat. På grund härav skall jämlikt förslaget även stadgandet i 149 § i fråga om utomlands begångna brott äga tillämpning allenast å brott, som förövats å krigsskådeplats eller å ockuperat område.

29 §.

Denna bestämmelse sammanhänger med stadgandet i 30 § av förslaget till ny lydelse av 8 kap., att vad i 2 kap. 18 § strafflagen stadgas om förlust av ämbete, tjänst eller annan allmän befattning och om obehörighet därtill även skall gälla, där någon för brott, som avses i 8 kap., dömes till fängelse.

I 28 § strafflagen för krigsmakten hänvisas, med avseende å avsättning samt mistning av ämbete eller tjänst för viss tid, till vad i allmän lag sägs. I 29 § andra stycket stadgas, att om krigsman, som hör till det vid krigsmakten fast anställda manskap, begår brott, därför han dömes till straffarbete eller svårare straff, skall han av vederbörande befälhavare skiljas från sin anställning vid krigsmakten; dock att, då tiden för ådömt straffarbete ej uppgår till sex månader och brottet ej är sådant, att den skyldiges medborgerliga anseende därigenom fläckas eller spilles, må på befälhavaren bero att bibehålla honom vid berörda anställning.

Vad som stadgas i 8 kap. 30 § allmänna strafflagen erhåller på grund av hänvisningen i 28 § strafflagen för krigsmakten tillämpning å officer och underofficer. Beträffande manskap kräves däremot i andra stycket av 29 § en jämkning innebärande att vad som gäller om straffarbetsstraff, som ej uppgår till sex månader, även skall gälla fängelsestraff för brott enligt 8 kap. allmänna strafflagen (jämför 127 § strafflagen för krigsmakten).

Krigsman, som genom stympning eller annorledes uppsåtligen gör sig oduglig till uppfyllande av sin krigstjänstskyldighet under längre eller kortare tid, straffas enligt 59 § strafflagen för krigsmakten med fängelse eller straffarbete i högst två år. Vad sålunda är stadgat skall jämlikt 61 § gälla även beträffande vissa icke-krigs män, bl. a. värnpliktiga som icke fullgöra tjänstgöring vid krigsmakten. Härtill ansluter sig bestämmelsen i 8 kap. 26 § första stycket allmänna strafflagen, varest föreskrives straff, fängelse eller straffarbete i högst sex månader, för den som, i uppsåt att undandraga sig sin värnplikt, på angivet sätt gör sig oduglig till uppfyllande, under längre eller kortare tid, av den krigstjänstskyldighet som eljest skolat av honom fullgöras. Denna senare bestämmelse har avseende endast å den som förövar självstympning eller därmed jämförlig handling, innan han ännu uppnått värnpliktsåldern.

Bestämmelser angående självstympning och andra åtgärder i syfte att undgå krigstjänst ha sedan gammalt förekommit i krigslagstiftningen och dithörande författningar. Nuvarande 59 § är direkt hämtad från 1868 och 1881 års strafflagar för krigsmakten. Med den allmänna värnpliktens införande ha bestämmelserna erhållit sin huvudsakliga betydelse med avseende å de värnpliktiga. Medan brottet tidigare riktat sig mot den genom värningen uppkomna tjänstgöringsplikten, framstår det numera framför allt såsom en kränkning av den allmänna medborgerliga plikten att göra militärtjänst. För straffbarhet förutsättes enligt nu gällande stadganden icke en åtgärd som medfört oduglighet för alla slag av militär tjänstgöring, och på grund av orden längre eller kortare tid torde även sådana fall få anses inbegripna då någon sätter sig ur stånd att deltaga i militär tjänstgöring av mera begränsad omfattning, t. ex. en fälttjänstövning eller dylikt.

Enligt gällande rätt saknas straffföreskrifter, som direkt rikta sig mot s. k. simulation eller försök att undandraga sig tjänstgöring vid krigsmakten genom föregivande av sjukdom eller kroppsfel. Krigsman torde emellertid för simulation i regel kunna ådömas bestraffning för tjänstebrott enligt 129 eller 130 §. I 129 § äro straffbestämmelser meddelade för krigsman, som på annat sätt, än annorstädes i lagen sägs, uppsåtligen begår förbrytelse i sitt ämbete eller sin tjänst för egen fördel eller för att annan gynna eller skada eller eljest till kränkning av allmän eller enskild rätt eller säkerhet eller uppsåtligen i dylik avsikt underlåter sin tjänsteplikt. Enligt 130 § stadgas straff jämväl därest krigsman visar vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i fullgörande av sina tjänsteplikter. För simulation vid inskrivningsförrättning finnes däremot icke någon tillämplig straffbestämmelse.

Frågan om införandet av särskilda straffbestämmelser för simulation har vid åtskilliga tillfällen behandlats. Härom må nämnas följande:

I 1905 års förslag till strafflag för krigsmakten upptogs en allmän bestämmelse om straff för den som i angelägenhet, som rör tjänsten, sökte genom osann uppgift eller annorledes vilseleda överordnad m. fl.

I det till lagrådet år 1913 remitterade förslaget upptogs ej denna bestämmelse. Lagrådet framhöll emellertid i sitt yttrande att erfarenheten visat, att i mycket stor utsträckning krigsmän sökte komma från tjänstgöringsskyldighet genom att föregiva sjukdom eller fel, som skulle omöjliggöra sådan. Olika meningar torde råda därom, huruvida med gällande bestämmelser sådan simulation skulle kunna straffas. Det syntes förden skull lagrådet lämpligt att ett stadgande infördes, som omedelbart avsåge dessa fall. Högre straff än disciplinstraff torde icke böra bestämmas och mål om simulation lämpligen alltid böra gå till domstol. Vidare föreslog lagrådet införande i lagen av den förut omnämnda uteslutna bestämmelsen.

I propositionen till 1914 års riksdag upptogs i anledning av lagrådets hemställan straff för försök att i tjänsteangelägenhet genom osann uppgift eller annorledes vilseleda överordnad eller annan, som vore behörig att infordra eller mottaga meddelanden i sådan angelägenhet. I motiven påpekades, att det genom införandet av ifrågavarande bestämmelse även bleve möjligt att bestraffa simulation.

Under framhållande av att förseelser av den art, som avsågos med bestämmelsen, syntes kunna bestraffas med tillämpning av andra stadganden i lagförslaget i sådana fall, som borde bliva föremål för bestraffning, avstyrkte emellertid lagutskottet bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna del och denna hemställan bifölls av riksdagen.

Vid 1915 års riksdag hemställdes i en inom första kammaren väckt motion om utredning rörande åtgärder till förebyggande av simulation bland inskrivningsskyldiga och värnpliktiga. Motionen bifölls av första kammaren men avslogs av andra kammaren. Vid 1916 års riksdag kom frågan ånyo under riksdagens behandling, denna gång till följd av inom båda kamrarna väckta motioner. I sitt utlåtande i anledning av motionerna hemställde lagutskottet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida icke i lagstiftningen borde införas stadganden om straff för simulation av inskrivningsskyldig vid inskrivningsförrättning eller av krigsman under vapenövnings-tiden, samt för riksdagen framlägga förslag, vartill Kungl. Maj:t kunde finna anledning föreligga. Första kammaren beslöt i enlighet med utskottets hemställan, under det att andra kammaren avslag densamma.

Sedermera har förslag till omarbetning av dessa bestämmelser framlagts i samband med flera olika utredningar. Sålunda föreslogs i betänkandet med förslag angående åtgärder mot den försvarsfientliga propagandan 1921 straff för simulation. I 1923 års betänkande om ändringar i vissa delar av strafflagen för krigsmakten föreslogs lägre straff i 59 §. Thyrén föreslog i sitt utkast till strafflag införande av straff även för den som genom vilseledande av myndighet gör sig oduglig till krigstjänst. Som exempel härpå nämndes simulerande av sjukdom.

Vid behandlingen av 15 och 16 §§ av förslaget till ny lydelse av 8 kap. strafflagen ha hithörande frågor berörts.

Vad angår självstympningsbrottet har det nuvarande stadgandet i 59 § av förslaget endast undergått ett par smärre jämkningar. Brottsbeskrivningen har sålunda givits en i viss mån annan lydelse. I det nuvarande stadgandet anges, att gärningsmannen skall hava gjort sig oduglig till uppfyllande av sin krigstjänstskyldighet. Denna formulering leder närmast tanken på att tjänstgöringsskyldigheten skall vara bestämd, då självstymningen förövas, samt att brottet sker för att gärningsmannen skall undgå denna tjänstgöring. Så

är uppenbarligen förhållandet med krigsmän, för vilka stadgandet ju i första hand är avsett. Såsom tidigare påpekats gäller stadgandet emellertid för en var värnpliktig, oavsett om han är att anse som krigsman. För att detta tydligt skall framgå föreslås att orden 'sin krigstjänstskyldighet' utbytas mot orden 'den tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten som skolat av honom fullgöras'. Härigenom torde även klarare framgå, att för stadgandets tillämpning icke kräves, att vederbörande gjort sig oduglig till varje slag av krigstjänst, utan att det är tillräckligt att han till följd av sin åtgärd blivit urståndsatt att fullgöra den art av militär tjänstgöring, som rätteligen skolat åligga honom.

Enligt de sakkunnigas mening är det en allvarlig brist i lagstiftningen, att den som genom simulation vid inskrivningsförrättning undandrager sig värnpliktstjänstgöring icke drabbas av någon straffpåföljd. Genom de möjligheter att erhålla frikallelse från värnpliktens fullgörande, som stå till buds, torde ett försök att genom vilseledande uppgifter undgå värnpliktstjänstgöringen ha större utsikter att lyckas än tidigare varit fallet. För att bestämmelserna skola bli tillräckligt verksamma bör redan försök vara straffbart.

Av anförda skäl föreslå de sakkunniga ett tillägg till 59 § om straff för krigsman, som genom att föregiva sjukdom eller genom annat svikligt förfarande söker undandraga sig tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten under längre eller kortare tid. Till följd av bestämmelserna i 61 § blir ett sådant stadgande tillämpligt å alla värnpliktiga. Härigenom torde i allt väsentligt även ett vilseledande av inskrivningsmyndighet bli bestraffat. Uppmärksammas bör att, enligt 16 § av förslaget till ny lydelse av 8 kap. strafflagen, straff drabbar den som förleder eller hjälper krigsman till att på angivet sätt söka undandraga sig tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten.

Åtskilliga fall av lindrig beskaffenhet torde komma att bli hänförliga under det nya stadgandet i 59 § andra stycket, exempelvis om någon genom förebarande av sjukdom söker undandraga sig tjänstgöringen en eller annan dag. Straffskalan för detta brott bör därför vara tämligen vid och bestämmas till fängelse eller straffarbete i högst två år eller, där brottet är ringa, disciplinstraff. Brott mot stadgandet torde ej böra behandlas som disciplinmål.

127 §.

Stadgandet i 127 § avsåg i sin ursprungliga lydelse de genom 1913 års lagstiftning i allmänna strafflagen tillkomna straffbestämmelserna för uppenbarande och utforskande av militära hemligheter samt försök därtill. Sin nuvarande lydelse erhöll 127 § i samband med de år 1936 och 1939 vidtagna ändringarna i 8 kap. strafflagen, då det utvidgades till att omfatta även de nya, mot spioneriverksamhet riktade straffbuden. Stadgandet innehåller nu, att om ifrågavarande brott begås av någon som lyder under strafflagen för krigsmakten, brottet vid straffets bestämmande skall anses vara begånget under försvårande omständigheter. Stadgandet gäller såväl krigsman som icke krigsman. Ett syfte med stadgandet är vidare, att brottet även i fredstid

skall komma under krigsdomstols bedömning, ifall den tilltalade lyder under strafflagen för krigsmakten, detta även om brottet begåtts utom tjänsten. Stadgandet upptager i första stycket det fall, att någon för obehörig uppenbarar sådana handlingar, avbildningar eller andra föremål eller sådana sakförhållanden, vilkas uppenbarande för främmande makt kan skada rikets försvar och som han vet böra hemliga hållas, eller obehörigen sätter sig i besittning av sådan hemlighet eller, i syfte att gå främmande makt tillhanda, anskaffar eller låter anskaffa uppgifter angående förhållanden, berörande riket eller annan makt, vilkas meddelande till främmande makt kan skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt, eller, i syfte som nyss sagts, tager befattning med sådana uppgifter. Enligt andra stycket skall den särskilda bestraffningsregeln även gälla, om någon gör försök till brott som i första stycket sägs och försöket är i allmänna strafflagen belagt med straff, ävensom där någon åtager sig att gå främmande makt tillhanda på sätt i stadgandet angives eller försöker förmå annan därtill.

Starka skäl synas de sakkunniga föreligga för att ytterligare utvidga tillämplighetsområdet för 127 §. Av de brott, som avses i 8 kap. strafflagen, är det främst förräderibrotten, som icke omfattas av stadgandet. Även i fråga om dessa brott torde det dock vara lämpligt, att den som lyder under strafflagen för krigsmakten får svara inför krigsdomstol. Detta spörsmål får ökad vikt genom att enligt de sakkunnigas förslag krigsförräderi kan förekomma redan då krig hotar riket och alltså utöver krigsartiklarnas område. Även ur processuell synpunkt är ändamålsenligt, att förräderibrotten hänföras under stadgandet. Stundom torde det vara svårt att avgöra, huruvida en viss brottslig handling bör rubriceras som spioneri eller förräderi. Även bevisningsfrågor spela in i detta avseende. I ett år 1921 anhängiggjort spionerimål yrkades sålunda ansvar i första hand för försök eller stämpling till högförräderi och i andra hand för spioneri. Därest åtalet här gällt en person, som lyder under strafflagen för krigsmakten, hade allmän domstol varit rätt forum i avseende å den förda talan om ansvar för högförräderibrott, under det att målet i vad det gällde ansvar för spioneri skolat bedömas av krigsdomstol. Liknande skäl kunna jämväl åberopas för att giva stadgandet giltighet i avseende å övriga i 8 kap. strafflagen behandlade brott, såsom förfalskande m. m. av statshandlingar, utsättande av riket för fara för repressalier o. d. På grund härav föreslå de sakkunniga, att stadgandet skall gälla i fråga om alla de brott, som omförmälas i 8 kap. strafflagen, där ej för gärningen ansvar i strafflagen för krigsmakten är särskilt utsatt. Detta är förhållandet t. ex. med självstympningsbrottet.

133 §.

I 133 § första stycket gällande lag stadgas, att där krigsman beträdes med brott, som omförmälas i 8 kap. strafflagen, det skall vid straffets bestämmande efter allmän lag anses såsom försvårande omständighet och att, där straffarbete antingen på livstid eller i tio år är utsatt såsom högsta straff, må

dömas i förra fallet till dödsstraff och i senare fallet till straffarbete på livstid.

I andra stycket av paragrafen föreskrives, att om någon som ej är krigsman begår brott, som avses i 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 17, 18, 19, 20, 21 eller 21 a § av 8 kap. strafflagen, han skall straffas efter vad där sägs, dock att i de fall som i 4, 5 och 6 §§ omförmälas till dödsstraff skall dömas, där ej omständigheterna äro mildrande. Vidare stadgas, att därest brottet förövas av någon, som lyder under strafflagen för krigsmakten, det skall vid straffets bestämmande vara ansett såsom försvårande omständighet. Stadgandet gäller sålunda ej för krigsspioneribrott enligt 11 § av 8 kap. eller för det brott, som avses i 21 b § av samma kapitel. Motsvarighet till 11 § finnes emellertid i 134 § strafflagen för krigsmakten. Brott mot stadgandet i 21 b § faller däremot icke under strafflagen för krigsmakten i annat fall än som framgår av 127 §.

Stadgandet i andra stycket av 133 § äger först och främst tillämpning å dem som lyda under strafflagen för krigsmakten men icke äro krigsmän. Enligt 8 § första stycket av gällande lag skall det emellertid även tillämpas å envar, ändå att han icke lyder under lagen, därest han i mobiliserad fästning, å krigsskådeplats inom eller utom riket eller å område, som av krigsmakten ockuperats, begår något av de brott som avses i stadgandet.

Att i detta avseende olika regler skola gälla för krigsman och annan under strafflagen för krigsmakten lydande person finna de sakkunniga icke vara påkallat. Till följd av det totala kriget erfordras ett ökat straffskydd mot sådana brott, som kunna medföra särskilt stor fara för rikets säkerhet. Medan dödsstraff nu kan ådömas för ett krigsförräderibrott, är detta däremot icke fallet vid ett högförräderibrott. Sistnämnda brott synas emellertid i bestraffningshänseende i detta sammanhang icke böra behandlas lindrigare än krigsförräderibrotten. Angående skälen för att utsträcka tillämpligheten av strafflagen för krigsmakten i övrigt beträffande de brott, som behandlas i 8 kap. strafflagen, torde få hänvisas till vad som anförts i det föregående under 8 §.

Enligt de sakkunnigas förslag har därför det nuvarande stadgandet i 133 § utvidgats till att avse de i 8 kap. strafflagen upptagna brotten överhuvud med undantag för sådana brott, å vilka särskilt ansvar är utsatt i strafflagen för krigsmakten. Krigsspioneriet har emellertid i likhet med vad nu är fallet upptagits särskilt i 134 §. Denna paragraf skall enligt förslaget göras tillämplig jämväl å krigsmän.

134 §.

I nuvarande 134 § första stycket stadgas, att om någon som ej är krigsman låter sig som spion av fienden brukas, skall han mista livet eller dömas till straffarbete på livstid. Även i fråga om detta stadgande gäller föreskriften i 8 § första stycket strafflagen för krigsmakten. Den som för fiendens räkning bedriver spioneri i mobiliserad fästning, å krigsskådeplats inom

eller utom riket eller å område, som av krigsmakten ockuperats, skall sålunda dömas enligt detta stadgande, även om han eljest icke lyder under strafflagen för krigsmakten. Dessutom gäller nu enligt 8 § andra stycket, att stadgandet i 134 § skall äga tillämpning å varje av utländsk man mot det samma begånget brott. Till följd av dessa bestämmelser blir motsvarande stadgande i 8 kap. strafflagen, eller den i 11 § förekommande straffbestämelsen för spejare, inskränkt till att gälla allenast för svensk man, som ej lyder under strafflagen för krigsmakten, därest han begår brottet inom riket annorstädes än i mobiliserad fästning eller å krigsskådeplats eller utom riket annorstädes än å krigsskådeplats eller ockuperat område.

I fråga om bestraffningsrätten över utlänningar för spioneri stadgar såsom förut nämnts konventionen angående lagar och bruk i lantkrig, att såsom spion endast kan anses person, som hemligt eller under falska förvändningar inhämtar eller söker inhämta upplysningar inom en krigförandes operationsområde i avsikt att meddela dessa till motståndaren. Militärpersoner, som utan förklädnad inträngt inom den fientliga arméns operationsområde i ändamål att inhämta underrättelser, betraktas följaktligen icke såsom spioner. Ej heller betraktas såsom spioner militära eller civila personer, som ha i uppdrag att överbringa meddelanden till egen eller till den fientliga armén och utföra detta uppdrag öppet. Till samma kategori räknas de personer, som avsänts i ballong för att överbringa meddelanden och i allmänhet för att underhålla förbindelser mellan olika delar av en armé eller av ett område. Vidare gäller, att spion, vilken efter återvändandet till den armé, han tillhör, sedermera tillfångatages av fienden, skall behandlas såsom krigsfånge och icke vara underkastad ansvar för sin föregående verksamhet såsom spion.

Med föranledande av denna konvention har i 134 § andra stycket av gällande lag stadgats, att utländsk man, som tillhör krigförande fientlig avdelning, skall anses som spion därest han hemligen eller under falsk förvändning å krigsmaktens operationsområde inhämtar eller söker inhämta upplysningar i avsikt att meddela dem åt fienden. Han må ej fällas till straff för annat spioneri än det, vari han gripes.

Med hänsyn till den föreslagna nya bestämmelsen om krigsspioneri i 8 § av 8 kap. har första stycket av 134 § i de sakkunnigas förslag undergått en därav föranledd ändring. Därvid har stadgandet såsom nämnts även gjorts tillämpligt på krigsmän.

Vad angår andra stycket av 134 § har man uppenbarligen vid stadgandets tillkomst ej tänkt sig, att utlänning skulle kunna begå brott, varom här är fråga, i de delar av riket, vilka i motsats till krigsskådeplats utgöra hemort. Enligt stadgandets nuvarande lydelse kan sålunda en fientlig soldat icke straffas för spioneri, som bedrivits utanför krigsmaktens operationsområde. Detta kan emellertid icke vara förenligt med det behov av straffskydd mot spioneri som föreligger i det moderna kriget. Fientliga soldater kunna sålunda med hjälp av flygmaskiner eller andra trafikmedel numera

lätteligen förflytta sig utanför de områden, där krigsoperationer pågå, och bedriva spioneri i kraftverk, fabriker, förråd m. m.

Beträffande bestämmelser i andra länder i detta hänseende må nämnas, att den *finska* militära strafflagen innehåller ett stadgande av samma lydelse som 134 § andra stycket. I den *danska* lagen stadgas dödsstraff för den som tjänar fienden som spion. Såsom spion betraktas endast den som hemligt eller under falsk förevändning anskaffar ('tilvejebringer') eller söker anskaffa upplysningar på krigsmaktens operationsfält i avsikt att meddela dem åt fienden. Spioner, som efter att hava tillstött den egna hären senare tagas till fånga, behandlas som krigsfångar och ställas icke till ansvar för deras tidigare spioneriverksamhet. Den *norska* lagen stadgar, att den som tjänar fienden som spion skall dömas till frihetsstraff på livstid eller dödsstraff. Är han fientlig krigsman eller undersåte, kan han endast straffas för det spioneri, vari han gripes, men icke för tidigare handlingar av liknande art. Som spion betraktas allenast den som hemligt eller under falsk förevändning samlar eller söker samla upplysningar på krigsmaktens operationsfält eller på militärt viktiga, i lagen närmare angivna ställen i avsikt att meddela dylika upplysningar till fienden. Däremot innehåller den *franska* militära strafflagen i detta hänseende ingen annan bestämmelse än att varje fiende som i förklädnad ('déguisé') bedriver spioneri på krigsskådeplats eller i vissa angivna militära etablissement m. m. skall dömas till döden. I den *italienska* krigslagen (1938) stadgas beträffande spioneri av utlänning inom krigsskådeplats, att endast den som i hemlighet eller under falska förevändningar inhämtar eller söker inhämta värdefulla upplysningar rörande de militära operationerna i avsikt att meddela dem åt fienden anses som spion. Såsom sådan betraktas icke den ej förklädda militära spaningspersonalen och ej heller de som på grund av utövandet av deras tjänsteplikter sända öppna underrättelser om egna stridskrafter.

Uppenbart är, att genom den moderna krigföringen folkrättens bestämmelser på detta område icke längre motsvara tidslägets krav. Personer tillhörande fiendens krigsmakt, vilka hemligen eller under falsk förevändning bedriva spionage, böra straffas som spioner var inom landet detta än sker men å andra sidan vara fria från sådant ansvar, om de bedriva verksamheten öppet på område, där krigsoperationer pågå. Därmed torde i främsta rummet få anses den avdelade krigsskådeplatsen. Med hänsyn härtill har stadgandet omformulerats så, att utländsk man, som tillhör krigförande fientlig avdelning och å krigsmaktens operationsområde gör sig skyldig till krigsspioneri, skall dömas till ansvar därför endast om han hemligen eller under falsk förevändning inhämtar eller söker inhämta upplysningar i avsikt att meddela dem åt fienden.

Tillämpligheten i övrigt av stadgandet i vad angår utländsk man har närmare berörts under 8 §.

134 a §.

Stadgandet i 8 kap. 4 § allmänna strafflagen om straff för svensk man som bär vapen mot riket eller någon med detta i krig förbunden makt har, såsom förut nämnts, överförts till strafflagen för krigsmakten och där upptagits såsom 134 a §. Anledningen härtill är, att detta brott endast kan begås i krigstid och att med den utvidgning, som föreslagits i 8 § av strafflagen för krigsmakten, brottet alltid blir att bedöma enligt sistnämnda lag.

Ifrågavarande straffstadgande har gamla anor. Det förekom redan i 1734 års lag och avsåg då den som förer 'afvog skiöld emot Riket'. Syftemålet med bestämmelsen är att med straff belägga ett aktivt deltagande från en svensk medborgares sida i fientliga krigsoperationer mot riket eller dess bundsförvant. Med hänsyn till den moderna krigföringen torde den gällande brottsbeskrivningen icke vara tillfyllest. Under straffbudets ordalydelse falla icke alla handlingar, som man vill nå därmed.

Thyrén föreslår i sitt utkast till strafflag i detta hänseende straff för svensk man, som under ett krig mot riket bär vapen mot riket eller mot någon med riket i krig förbunden stat eller som eljest gör tjänst i fiendens här. Förslaget ansluter sig till tysk rätt enligt vilken bestraffas varje tysk, som under ett krig mot riket tjänar i den fientliga krigsmakten eller bär vapen mot riket eller dess bundsförvant.

Såsom inledningsvis framhållits är spörsmålet om vem som i det moderna kriget är att anse såsom tillhörande stridskrafterna oklart. Under uttrycket 'bära vapen' inbegripes efter orden endast verkligt stridande personal, s. k. kombattanter. Att även annan tjänst i fiendens krigsmakt bör omfattas av straffbudet torde emellertid vara uppenbart. Det är ej nödvändigt att härför formellt tillhöra en fientlig armé eller att aktivt deltaga i dess rörelser å krigsskådeplatsen. Vid bedömande av hithörande spörsmål bör man taga vår egen försvarsorganisation till utgångspunkt. Med ledning härav får frågan bedömas för fientlig makts del.

Den svenska arméns truppslag i krig äro infanteri, stridsvagnstrupper, kavalleri, artilleri, luftvärnsartilleri, ingenjörtrupper, signaltrupper samt underhållstrupper. Underhållstrupperna omfatta trängtrupper, tygtrupper, intendenturtrupper, sjukvårdstrupper, veterinärtrupper och arbetstrupper. Arbetstrupperna utföra fältarbeten samt handräckningstjänst. Vad beträffar försvaret mot angrepp från luften finnes militärt luftförsvar, bestående av flyg, luftvärn och luftbevakning, samt civilt luftskydd, som har till uppgift att försvåra anfall från luften och begränsa dess verkningar. Gränsen mellan luftvärn och luftskydd är emellertid delvis flytande. Luftbevakningens uppgift är sålunda att alarmera luftskyddsorganisationen och luftförsvaret. Motsvarande gäller sjukvårdsorganisationen. Hela krigssjukvårdsorganisationen är byggd på ett intimt samarbete för vård av militära och civila sjuka. Även här återverkar det totala kriget. Krigsskador uppstå ej minst bland civila befolkningsgrupper.

Direkt i krigsmakten infogade frivilliga förband höra naturligen oavsett

deras uppgift till stridskrafterna. Sålunda är detta avsett att bliva fallet t. ex. med det planerade hemvärdet. I den nutida krigsföringen medverka emellertid i allt större utsträckning olika organisationer, som endast vid mobilisering äro knutna till krigsmakten, t. ex. automobilkårer, motorbåtskårer, lottaorganisationer o. s. v. Enligt strafflagen för krigsmakten hänföras till krigsmän medlemmar av sådana frivilliga, för rikets försvar avsedda kårer eller föreningar under den tid de för dylikt ändamål tjänstgöra vid mobiliserad avdelning av krigsmakten. En medlem av en sådan frivillig försvarsorganisation, manlig eller kvinnlig, som tjänstgör vid fronten, får anses göra tjänst vid krigsmakten. Civila arbetare inom krigsindustrien höra däremot ej till stridskrafterna.

Frågan var gränsen för straffbarheten i det ena eller andra fallet bör dragas torde ytterst bliva beroende på en prövning med hänsyn till alla föreliggande omständigheter.

Att i lagtext här uppställa någon fullt tillfredsställande gränsdragning torde knappast vara möjligt. De sakkunniga föreslå, i anslutning till Thyrén, att stadgandet skall avse den som vid krig bär vapen mot riket eller eljest gör tjänst vid fiendens krigsmakt. Att i stadgandet utsäges, att det skall gälla endast vid krig, innebär ingen ändring i gällande rätt. Såsom förut anmärkts tillhör brottet nämligen de brott, som uteslutande kunna begås i krigstid. Stadgandet bör upptagas bland krigsartiklarna i en ny paragraf, 134 a §, efter övriga allmänna stadganden om förräderibrott.

Har någon tagit anställning i främmande krigstjänst men ännu icke inträtt i tjänstgöring, bör han icke falla under straffbudet.

Thyrén anför i motiven till sitt utkast, att några utländska lagar i rekvisitet intaga bestämmelse om att krigstjänsten skall ha skett frivilligt, men att det knappast vore nödvändigt att reglera denna intressekollision utöver vad som följde av allmänstraffrättsliga regler. De sakkunniga ha ej heller ansett detta erforderligt. Förutsättning för straffbarhet måste vara, att tjänstgöringen icke är någon påtvungen mot hans vilja.

Enligt 8 kap. 12 § strafflagen gäller nu, att utländsk man straffas för detta brott, om det begås medan han vistas i riket eller är anställd i dess tjänst. Såsom av det föregående framgår inskränkes denna regel väsentligt av allmänna folkrättsliga regler. Fientliga undersåtar, som tillhöra sitt lands krigsmakt, kunna sålunda i regel icke bestraffas för dessa handlingar utan skola enligt folkrättens bestämmelser behandlas som krigsfångar. Enahanda är förhållandet med s. k. krigsfrivilliga. En neutral stats medborgare, som deltagar i kriget på fiendesidan, skall sålunda i detta hänseende åtnjuta samma skydd som fiendens egna undersåtar. Allt detta gör, att ett straffbud av detta slag allenast i rena undantagsfall kan tänkas bliva tillämpligt å utlänningar. Enligt dansk och tysk rätt stadgas straff för detta brott allenast för det egna landets medborgare. De sakkunniga ha icke i sitt förslag uttryckligen begränsat straffbestämmelsen till att gälla svensk man i annat fall än när fråga är om någon som ej lyder under strafflagen för krigsmakten. Stadgande härom upptages i andra stycket av 8 §. I vissa sällsynta undan-

tagsfall kan därför utländsk man komma att bestraffas enligt stadgandet i 134 a §. Detta skall nämligen omedelbart bliva tillämpligt å alla dem som lyda under strafflagen för krigsmakten. Dessa utgöras, förutom av krigsmän och vid krigsmakten anställd civil personal, även av sådana personer som med behörigt tillstånd åtfölja krigsmaktens fartyg på sjötåg eller äro tjänstgöringsskyldiga vid eller med behörigt tillstånd åtfölja mobiliserad avdelning av krigsmakten. Bland dessa personer kunna uppenbarligen befinna sig utlänningar. Om en dylik utlänning går över till fienden och gör krigstjänst mot riket, bör han kunna straffas härför.

I brottsbeskrivningen har, liksom i fråga om krigsförräderibrotten i 8 kap., ej särskilt angivits, att brottet kan begås även mot makt som i krig är förbunden med riket. Detta är ej avsett att innebära någon ändring i gällande rätt. I detta hänseende hänvisas till vad som anförts under 6 § av förslaget till ny lydelse av 8 kap. strafflagen.

Med den föreslagna utvidgningen av stadgandets tillämpningsområde i fråga om arten av de brottsliga handlingarna synes det nuvarande straffet, dödsstraff eller straffarbete på livstid, stundom kunna bliva alltför strängt. De sakkunniga ha på grund härav utvidgat straffskalan till att omfatta även straffarbete från och med sex till och med tio år, därest omständigheterna äro synnerligen mildrande. I utländsk rätt förekommer stundom såsom straffminskningsgrund, att någon varit anställd vid den fientliga statens krigsmakt före krigsutbrottet. De sakkunniga finna ej tillräcklig anledning att upptaga en dylik bestämmelse. Hänsyn härtill bör emellertid tagas vid straffmätningen.

150 §.

Ändringen i denna paragraf, som behandlar s. k. negativ delaktighet, innebär, att stadgandet gjorts tillämpligt även i fråga om brott, som behandlas i 134 a §. Denna ändring föranledes därav, att sådant brott numera upptages endast i strafflagen för krigsmakten, varigenom hänvisningen i 133 § till 8 kap. strafflagen ej avser detta brott.

Förslaget till ändring i tryckfrihetsförordningen.

I 3 § tryckfrihetsförordningen finnas vissa bestämmelser, som bestraffa brott enligt 8 kap. strafflagen, när de begås i tryckt skrift. Av störst intresse äro i detta hänseende 7, 9 och 10 mom. i nämnda paragraf. I 7 mom. straffbelägges uppmaning till brott eller försök att annorledes än genom uttrycklig uppmaning, såsom genom prisande av brottslig handling, förleda till brott, så ock försök att eljest förleda till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet. Brottet skall straffas enligt allmän lag och skriften konfiskeras. I 9 mom. första stycket första punkten stadgas straff för smädliga, förgripliga eller till osämja med främmande makter syftande omdömen och yttranden om samtida nationer eller stater, med vilka riket är i fredligt förhållande, och om deras varande överhet, regering och regeringssätt, höge ämbetsmän och

sändebud, inre eller yttre förhållanden, företag eller underhandlingar. Brottet skall straffas enligt 8 kap. 28 § strafflagen och skriften konfiskeras. I samma moment andra stycket straffbeläggas falska rykten eller lögnaktiga uttalanden, ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet. Straffet är straffarbete i högst två år eller fängelse eller böter, varjämte skriften konfiskeras. I 10 mom. första stycket stadgas straff för kungörande i tryck av vissa hemligheter av huvudsakligen diplomatisk natur. Bestämmelsen avser allt kungörande i tryck av vad som hörer till statens å färde varande underhandlingar med främmande makter eller eljest av Konungens i sammanhang med dem tillämnade beslut och avsikter, samt dess ministrars, råds eller sändebuds värv, om det ej sker med regeringens tillstånd eller med officiell tillåtelse. Brottet skall straffas efter allmän lag och skriften konfiskeras. Härmed åsyftas 8 kap. 17 § strafflagen. Ordalagen i stadgandet äro svävande och omfattande. Av jämförelse med straffbestämmelsen framgår emellertid, att här blott avses att skydda hemliga underhandlingar eller beslut.

Enligt 3 § 10 mom. andra stycket finnes möjlighet att införa förhandsgranskning under krigstid och vid krigsfara av vissa uppgifter rörande försvaret. Däri stadgas straff för kungörande i tryck under krigstid eller vid krigsfara av sådana underrättelser om krigsmaktens styrka, ställning eller rörelser eller om andra åtgärder eller anstalter för försvaret, vilkas offentliggörande Konungen i statsrådet förbjudit. Straff för överträdande av förbudet skall utmätas efter allmän lag, om gärningen däri är belagd med straff, men utgör eljest fängelse eller i ringare fall böter; skriften konfiskeras. Bestämmelsen har tillämpats under förra världskriget. Sålunda utfärdade Kungl. Maj:t den 4 augusti 1914 en kungörelse, däri förklarades, att sedan enligt 74 § regeringsformen bestämmelser meddelats om mobilisering av vissa delar av krigsmakten, Kungl. Maj:t fann gott förordna, att sådana meddelanden eller underrättelser från militära eller civila myndigheter eller enskilda personer eller i den utländska pressen, vilka berörde arméns eller marinens styrka, tillstånd, ställning eller operationer eller förhandlingar eller överenskommelser med leverantörer av krigsförnödenheter och dylikt, tills vidare icke finge i tryck offentliggöras, där ej chefen för generalstaben efter verkställd granskning därtill lämnat tillstånd. Denna kungörelse torde endast ha ägt giltighet så länge mobiliseringen varade.

I 3 § 10 mom. tredje stycket stadgas straff även i fredstid för utgivande i tryck av sådana avbildningar och beskrivningar av rikets fästningsverk och övriga fasta försvarsanstalter, vilkas offentliggörande kan skada rikets försvar och om vilka det är utgivaren veterligt att de böra hemlighållas. Straffet bestämmes efter allmän lag och skriften konfiskeras. Närmast torde 8 kap. 18 § strafflagen bliva tillämplig. Enligt motiven avses med 'övriga fasta försvarsanstalter' örlogsstationer och varv, militära positioner och minförsvar av fast natur. För straffbarhet fordras att det för utgivaren varit veterligt att det offentliggjorda bort hemlighållas.

Beträffande uppenbarande i tryckt skrift av hemliga handlingar gälla särskilda regler. I 2 § 2 mom. tryckfrihetsförordningen stadgas, att envar

svensk medborgare skall i den ordning i paragrafen sägs äga fri tillgång till alla i 1 mom. därav omförmälda allmänna handlingar, som hos stats- eller kommunalmyndighet förvaras. I den sålunda stadgade rätten skola allenast gälla de inskränkningar, vilka påkallas av hänsyn till rikets säkerhet eller dess förhållande till främmande makt, eller för brotts förekommande eller beivrande, eller till behörigt skydd för statens eller menigheters intresse i deras ekonomiska mellanhavanden med varandra och med enskilda, eller av hänsyn till privatlivets helgd eller enskildas behöriga ekonomiska intresse. I särskild, av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag skola noga angivas de fall, då allmänna handlingar enligt nämnda grunder skola hemlighållas. I 4 mom. stadgas, att där det finnes av särskilda förhållanden påkallat till beredande av trygghet mot obehörigt utlämnande, handlingar må försees med anteckning om att de äro hemliga. Straff, dagsböter eller fängelse, stadgas i 10 mom. för den som obehörigen i tryck utger sådan handling. Strängare straff härför kan enligt 11 mom. även följa för missbruk av tryckfriheten på grund av 3 § tryckfrihetsförordningen. Enligt 3 § i lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar må handlingar i ärenden, vilka angå rikets förhållande till främmande makt, hemlighållas. Samma gäller enligt 4 § beträffande handlingar som röra krigsmaktens mobilisering, sammandragning eller verksamhet under krigstid eller vid krigsfara, dess mobiliseringsförråd och mobiliseringsutrustning, rikets fästningsverk och övriga fasta försvarsanstalter, örlogsstationer samt för krigsmakten avsedda varv och fartyg, militära flygstationer samt för krigsmakten avsedda flygverkstäder och luftfartyg, militära positioner och minförsvar, annan för krigsbruk avsedd materiels tekniska byggnad och beskaffenhet, för militärt ändamål avsedda kommunikations- och förbindelseleder, experiment och uppfinningar, det civila luftskyddets planläggning eller ock den allmänna ekonomiska försvarsberedskapen.¹ Enligt 10 § må handlingar rörande polismyndighets eller allmän åklagares verksamhet till förekommande eller beivrande av brott ej utlämnas, såvida skäligen kan befaras, att utlämnandet skulle motverka brotts upptäckande eller brottmåls utredning eller åtgärder till förekommande av brott eller ock vara menligt för rikets säkerhet. I en kungörelse den 25 november 1938 har närmare specificerats vilka militära handlingar som få hemligstämplas. Hit höra militära kartor och ritningar, beskrivningar över fästningar och militära anläggningar, försvars- och mobiliseringsplaner, handlingar rörande stridsmedlens konstruktion, anbud och kontrakt till leveranser för krigsmaktens behov, planer för ianspråktagande för militära ändamål vid krig eller krigsfara av flygplatser, kommunikations- och andra förbindelseleder, fabriker, verkstäder och vissa andra lokaler ävensom fartyg och flygplan m. m. Vidare upptagas planer, avtal eller andra handlingar, avseende tryggande av krigsmaktens behov av förnödenheter vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föran-

¹ I proposition till 1940 års riksdag (nr 128) har i 4 § föreslagits en omformulering, såvitt angår handlingar som röra den ekonomiska försvarsberedskapen och näringslivet under krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

ledda förhållanden. I en den 8 december 1939 utfärdad kungörelse har ett liknande publiceringsförbud utfärdats i fråga om handlingar, som äro av betydelse för folkhushållningen vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga av krig föranledda förhållanden, i den mån deras offentliggörande kan medföra våda för folkhushållningen eller eljest för rikets säkerhet.

Utom det straffrättsliga ingripandet, vilket även kan innefatta kvarstad å brottslig skrift, kunna vissa åtgärder enligt lagen vidtagas i annan ordning. Här om stadgas i 3 § 9 mom., att skrift som ej är smädlig eller förgrifflig skall kunna indragas genom beslut i administrativ ordning, om genom densamma missförstånd med utländsk makt sig yppat.

Angående tillkomsten av bestämmelserna i 3 § 10 mom. må här lämnas följande redogörelse.

Den enda bestämmelse i tryckfrihetsförordningen, som förbjöd ett kungörande i tryck av statshemligheter, var från början det ännu gällande stadgandet i 3 § 10 mom. första stycket.

I det förslag till tryckfrihetslag, som genom proposition framlades för 1887 års riksdag, föreslogs, att detta stadgande skulle erhålla den lydelsen, att tryckt skrifts innehåll skulle anses brottsligt, då skriften innefattade uppenbarande av hemliga underhandlingar, rådslag eller slut i ärende, därå rikets säkerhet eller rätt mot främmande makt låge, eller kungörande av handling, som i sådant ärende borde hållas hemlig. I motiven förklarades, att med stadgandets nya avfattning ej avsåges att giva detsamma något förändrat innehåll, utan att ordalagen endast jämkats till överensstämmelse med strafflagen (8: 17). I propositionen föreslogs vidare införandet i tryckfrihetsförordningen av bestämmelser av innehåll bl. a. att om Konungen vid krigsfara eller under krigstid genom offentlig kungörelse förbjudit meddelande åt allmänheten av underrättelser om krigsmaktens ställning eller rörelser eller om andra åtgärder eller anstalter för försvaret, sådana underrättelser icke finge i tryck offentliggöras. Propositionen blev emellertid till följd av riksdagens upplösning ej föremål för riksdagens behandling.

Vid 1893 års riksdag kom frågan om införandet i tryckfrihetsförordningen av bestämmelser till skydd mot uppenbarandet av militära hemligheter motionsvägen under riksdagens behandling. I en motion framställdes sålunda förslag bl. a. om tillägg till 3 § 10 mom. i förordningen att såsom missbruk av tryckfriheten skulle anses allt kungörande i tryck av vad som i krigstid för fienden uppenbarade krigsmaktens ställning eller rörelser eller beslut därom, och att dylik förbrytelse skulle bestraffas enligt allmän lag samt skriften konfiskeras. Konstitutionsutskottet erkände i sitt utlåtande, som godkändes av riksdagen, behovet av en lagstiftning i ämnet, men hemställde att motionen icke måtte vinna riksdagens bifall. Som skäl härtill anfördes, att sådana meningsskiljaktigheter i fråga om innehållet i den tillämnade lagstiftningen yppats inom utskottet, att det icke lyckats utskottet att utarbета ett ändringsförslag av den beskaffenhet, att utskottet kunnat äga förhoppning att detsamma skulle vinna riksdagens bifall. I vad gällde avfattningen av det föreslagna tillägget till 3 § 10 mom. i förordningen hade sålunda inom utskottet yppats två meningar. En mening hade velat till 10 momentets dåvarande lydelse foga ett tillägg av innehåll, att vad som i samma mom. stadgats även skulle gälla för det fall, att någon under krigstid i tryck kungjorde vad som för fienden uppenbarade krigsmaktens ställning eller rörelser eller något rådslag eller beslut därom, varigenom tryckfrihetsförordningens bestämmelse i förevarande hänseende ansåges komma i full överensstämmelse

med stadgandet i 8 kap. 9 § strafflagen. En annan mening åter hade i nära överensstämmelse med den grundsats, som i tyska presslagen fått sitt uttryck, velat åt det ifrågasatta stadgandet giva den avfattning, att meddelande i tryck av underrättelser om krigsmaktens ställning eller rörelser eller om andra åtgärder för försvaret skulle allenast i det fall anses såsom missbruk av tryckfriheten, då Konungen vid krigsfara eller under krig genom kungörelse förbjudit sådana underrättelsers offentliggörande. För överträdelse av detta förbud skulle stadgas särskilt straff, som dock ej borde bestämmas svårare än böter eller fängelse.

Sedan chefen för generalstaben i skrivelse till Kungl. Maj:t framhållit önskvärdheten av en lagstiftning i ämnet, framlades i proposition till 1896 års riksdag förslag till sådan lagstiftning. Detta förslag var i stort sett i överensstämmelse med det år 1887 framlagda förslaget. Till 3 § 10 mom. skulle fogas ett andra stycke, enligt vilket som missbruk av tryckfriheten skulle anses kungörelse i tryck, under krigstid eller vid krigsfara, sedan Konungen däremot meddelat förbud, av underrättelser om krigsmaktens ställning eller rörelser eller om andra åtgärder eller anstalter för försvaret. Förbrytelse mot detta stadgande skulle bestraffas efter allmän lag, om gärningen vore i den med straff belagd, men eljest med fängelse eller böter. Tillika skulle skriften konfiskeras. I motiveringen anförde departementschefen:

Det vore nödigt, att Konungen bestämde när förbudet skulle träda i tillämpning, enär förbudet skulle gälla även vid krigsfara, och det innebure en avsevärd fördel så till vida, som i sammanhang därmed jämväl kunde givas närmare föreskrifter, vilka möjliggjorde underrättelsers meddelande så snart och i den mån sådant kunde ske utan men för försvarsverket. I fråga om det ansvar, som borde följa å överträdelse av omförmälda förbud, torde skillnad böra göras mellan det fall, då en underrättelse av ifrågavarande slag blivit offentliggjord i uppsåt att därigenom för fienden uppenbara krigsmaktens ställning eller rörelser eller något rådslag eller beslut därom, och det fall då dylikt förrädiskt uppsåt icke föreläge, utan offentliggörandet skett allenast i syfte att åt allmänheten inom fosterlandet lämna meddelanden om landets försvarsverk. I förra fallet funnes uppenbarligen ingen anledning att för brottet, därför att det förövats medelst tryckt skrift, stadga mindre ansvar än som i 8 kap. allmänna strafflagen funnes för samma brott, på annat sätt begånget, bestämt; i senare fallet åter syntes visserligen förbrytelsens farlighet för riket betinga, att den i regel belades med urbota straff, men detta straff dock kunna stanna vid fängelse, varjämte även här i ringare fall bötesansvar borde kunna anses tillfyllest.

Detta förslag antogs slutligen av 1897 års riksdag.

I 1912 års förslag till tryckfrihetsordning upptogs dels en detaljerad bestämmelse om vilka handlingar rörande försvaret, som ej fingo utlämnas eller i tryck offentliggöras, dels öken en bestämmelse motsvarande i huvudsak nuvarande 3 § 10 mom. med tillägg att upplysning som veterligen innefattades i handling, som enligt lagen skulle hållas hemlig, icke finge utan tillstånd i tryck offentliggöras.

I 1913 års proposition om spioneribrotten anförde departementschefen, att den föreslagna lagen för att den skulle vinna full effektivitet förutsatte ändringar jämväl i tryckfrihetsförordningen. Då ett av särskilda kommittéerade utarbetat förslag till ny tryckfrihetsordning inom kort skulle föreligga i färdigt skick ansågs emellertid denna ändring utan olägenhet kunna få anstå till dess ifrågavarande förslag komme att upptagas till vederbörlig granskning. Därmed åsyftades 1912 års förslag till tryckfrihetsordning.

I proposition till 1914 års senare lagtima riksdag framställdes förslag till ändrad lydelse av 3 § 10 mom. Dessa ändringar inneburo, att i andra styc-

ket före orden 'ställning eller rörelser' insattes ordet 'styrka' samt att tredje stycket tillades. Departementschefen anförde i propositionen bl. a.:

Under det att yppande av hemligheter med betydelse för rikets försvar förut varit belagt med straff endast i vissa särskilda, genom andra paragrafer i 8 kap. strafflagen bestämda fall, innefattade 18 § i 8 kap. allmänt hållna stadganden om ansvar för den, som i annat fall än i kapitlets föregående paragrafer vore sagt för obehörig uppenbarade sådana handlingar, avbildningar eller andra föremål eller sådana sakförhållanden, vilkas uppenbarande för främmande makt kunde skada rikets försvar och som han visste borde hållas hemliga. Den vidsträckta omfattning, som strafflagstiftningen i förevarande ämne sålunda erhållit för den händelse att ett dylikt förfarandes brottslighet skulle bedömas efter strafflagen, hade icke någon motsvarighet, om en liknande handling beginges genom tryckt skrift och det följaktligen berodde på tryckfrihetsförordningen, huruvida handlingen kunde bestraffas. Naturligt vore, att vad denna förordning innehöle i ämnet — i den mån något direkt sammanhang mellan dess och strafflagens bestämmelser härom förefunnos — hänförde sig till de äldre stadgandena i 8 kap. strafflagen. Här föreläge alltså ett betydligt område, inom vilket yppande av sådana hemligheter visserligen i allmänhet vore straffbart men icke när det skedde i tryckt skrift. Detta förhållande måste så mycket mer anses otillfredsställande, som, om än den tryckta formen icke torde vara den, som företrädesvis anlätades med avsikt att direkt överbringa dylika upplysningar till främmande makt, å andra sidan denna form vore mer än någon annan ägnad att giva obehöriga meddelanden en vidsträckt spridning. Det syntes dock knappast böra ifrågasättas att, för beredande av ökat skydd mot försvarshemligheters uppenbarande i tryckt skrift, en bestämmelse med den allmänt hållna avfattning, som givits åt stadgandena i 8 kap. 18 § strafflagen, skulle införas bland tryckfrihetsförordningens bestämmelser om de fall, då offentliggörande genom tryck vore förbjudet. Säkerligen skulle ett förslag i denna riktning väcka betänkligheter såsom innefattande en avvikelse från det i fråga om dylika undantag hittills städse vidhållna kravet på sådan specialisering av den erforderliga bestämmelsen, att därur i varje fall kunde hämtas tillräcklig ledning för bedömande av förbudets omfattning. Med hänsyn härtill torde det vara lämpligt att söka närmare angiva vad som nu för rikets säkerhet borde undantagas från offentliggörande genom tryck. Visserligen torde icke härvid kunna vinnas sådan fullständighet, att icke fortfarande komme att finnas en viss risk för uppenbarande av förhållanden, som det i försvarets intresse vore önskvärt att undandraga offentligheten. Men de viktigare försvarshemligheterna kunde dock i betydande omfattning betryggas utöver vad redan skett genom gällande bestämmelser.

Med denna principiella utgångspunkt föreslogs en utvidgning av de bestämmelser som i gällande tryckfrihetsförordning innefattades i 2 § 4 mom. om undantag från reglerna om allmänna handlingars offentlighet ävensom upptagande i 3 § 10 mom. av de nu gällande bestämmelserna däri. Förslaget grundade sig på 1912 års förslag till tryckfrihetsförordning. Den däri föreslagna bestämmelsen om förbud att offentliggöra upplysning som innefattades i hemlig handling upptogs däremot icke. Som skäl härför anfördes, att oavsett att någon tvekan kunde hysas angående den grund, varpå denna bestämmelse vilade, denna endast med svårighet syntes kunna inpassas i den nuvarande tryckfrihetsförordningen.

I detta sammanhang torde böra erinras om den promemoria rörande vissa åtgärder mot missbruk av tryckfriheten som den 21 februari 1940 avgivits av särskilda inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga. Däri ha hithö-

rande frågor berörts. Dessa sakkunniga föreslå, att tryckfrihetsförordningen kompletteras med en bestämmelse som skall möjliggöra extraordinära inskränkningar i tryckfriheten vid krig och viss krigsfara. Sådana inskränkningar skola få äga rum, utom då riket befinner sig i krig, även då krigsmakten i dess helhet enligt beslut av Konungen i statsrådet är ställd på krigsfot i anledning av överhängande fara för krig. Då skall föreskrift få meddelas om utgivningsförbud (indragning) för periodisk skrift, om förhandsgranskning (censur) i större eller mindre utsträckning av tryckta skrifter samt om förbud att i riket införa sådana skrifter. Ifrågavarande föreskrifter skola icke få gälla utöver den tidpunkt då krigsmakten skall återgå till fredsfot. Föreskrifterna skola meddelas i enlighet med en särskild av Konung och riksdag stiftad lag, vilken tänkes erhålla endast provisorisk giltighet. Till ledning för det närmare innehållet i en sådan fullmaktslag ha de sakkunniga utarbetat ett utkast, enligt vilket förutsättning för åtgärderna skall vara, att de erfordras till skydd för rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förhållande till främmande makt eller för krigslydnadens upprätthållande eller eljest för rikets säkerhet. Beslut om utgivningsförbud och förhandsgranskning skall få meddelas av Kungl. Maj:t och beslut om införsel förbud av chefen för justitiedepartementet. De sakkunniga uttala bl. a.:

I vissa fall äro de i 3 § tryckfrihetsförordningen angivna förutsättningarna för att en skrift skall föranleda bestraffning eller annat repressivt inskrändande angivna i jämförelsevis allmänna ordalag, vilka få sin närmare innebörd bestämd under beaktande av det aktuella lägets beskaffenhet. Då det t. ex. i 3 § 9 mom. talas om 'smädliga, förgripliga eller till osämja med främmande makter syftande omdömen och yttranden om samtida nationer' etc., är det tydligt att innebörden härav måste bliva beroende av den aktuella politiska situationen. Dennas krav skola sålunda beaktas utan att någon ändring av avfattningen är erforderlig. Något motsvarande gäller om 'vad som kan skada rikets försvar' och därför 'bör hemlighållas' (3 § 10 mom. tredje stycket). De sakkunniga finna på nu berörda grunder icke erforderligt att föreslå någon ändring i de gränser för yttrandefriheten, som äro uppdragna i 3 § tryckfrihetsförordningen.

Detta utesluter icke, att vissa hithörande bestämmelser måste anses vara i behov av en modernisering. Särskilt i fråga om skydd för rikets försvar märkes nämligen, att de nuvarande reglerna i 3 § 10 mom. äro avfattade utan tillräcklig hänsyn till det nutida krigets 'totala' beskaffenhet. De böra fördenskull utvidgas på det sätt att skydd beredes även för andra anordningar och objekt av betydelse för försvaret än de omedelbart militära, såsom rörande krigsindustrien, handelssjöfarten och i allmänhet folkförsörjningen. I samband därmed torde böra uppmärksammas behovet av bestämmelser, som möjliggöra att hemlighålla anhållande av personer, vilka misstänkas för spioneri eller dylikt brott, och rättegång mot dem. Förslag i dessa hänseenden torde emellertid komma att framläggas i anledning av den pågående utredningen om översyn av 8 kap. strafflagen.

Med hänsyn till den moderna krigföringens beskaffenhet att rikta sig mot befolkningen i dess helhet och i snart sagt alla dess livsyttningar och att å andra sidan kräva medverkan på ett eller annat sätt av praktiskt taget alla medborgare, synes det vara uppenbart att en efter fredsförhållanden avpassad tryckfrihet varken bör eller kan upprätthållas i krigstid. Nyheter av de mest skilda slag kunna vara farliga för försvaret, omedelbart eller också medel-

bart genom att de medföra risker för andra viktiga livsintressen, t. ex. folkförsörjningen. Icke minst måste beaktas nödvändigheten att befordra sammanhållning och offervilja samt förhindra att modlöshet sprider sig inom befolkningen. Härför kräves en stark disciplin icke blott beträffande utbredandet av nyheter och rykten utan även i fråga om övriga delar av tidningars och andra tryckalsters innehåll.

I promemorian lämnas en redogörelse för vissa utländska lagbestämmelser på hithörande område, till vilken torde få hänvisas.

De sakkunniga.

De nya bestämmelserna i 8 kap. strafflagen förutsätta en översyn jämväl av motsvarande stadganden i tryckfrihetsförordningen.

Vad till en början angår bestämmelserna om allmänna handlingars offentlighet torde någon ändring icke vara påkallad av den nya bestämningen av begreppet hemligheter i 8 kap. strafflagen. Det må i sådant hänseende erinras, att den i 2 § 2 mom. stadgade inskränkningen i sådana handlingars offentlighet av hänsyn till rikets säkerhet erhållit den tolkningen, att däri inbegripes även folkhushållningen vid krig eller av krig föranledda utomordentliga förhållanden.

Upphävandet av de nuvarande bestämmelserna i 8 kap. 3 och 8 §§ strafflagen om straff för uppmaning till högförräderi m. m. torde ej böra föranleda någon ändring av stadgandet i 3 § 7 mom. tryckfrihetsförordningen om straff för uppmaning till brott i allmänhet (jämför 10 kap. 14 § strafflagen).

Däremot måste 3 § 9 och 10 mom. omarbetas med hänsyn till förslaget till ny lydelse av 8 kap. strafflagen. Beträffande dessa stadganden må nämnas följande.

9 mom.

Momentets första stycke första punkt, som stadgar straff för smädliga, förgrifliga eller till osämja med främmande makter syftande omdömen och yttranden om samtida nationer eller stater, med vilka riket är i fredligt förhållande, har omformulerats i anslutning till 4 § av förslaget till ny lydelse av 8 kap. strafflagen.

I andra punkten av momentets första stycke finnas nu bestämmelser om konfiskation av tryckt skrift, om den ej är smädlig eller förgriflig men genom densamma missförstånd med utländsk makt sig yppat. Bestämmanderätten har härutinnan ansetts tillkomma Kungl. Maj:t. Detta har emellertid visat sig stundom medföra en icke önskvärd tidsutdräkt. Sålunda har nyligen inträffat, att sedan en skrift konfiskerats enligt detta stadgande, av skriften omedelbart utgivits en ny upplaga, vilken ej kunnat konfiskeras förrän vid nästa konselj, då upplagan redan varit utspridd. Chefen för justitiedepartementet bör därför erhålla befogenhet att i avvaktan på sådant konfiskationsbeslut belägga skrift med kvarstad. För giltigheten av denna åtgärd bör gälla samma tidsbegränsning som för kvarstad i allmänhet, eller åtta dagar.

Vad angår stadgandet i andra stycket av 9 mom. om straff för utspri-
dande av falska rykten eller lögnaktiga uppgifter, som äro farliga för rikets
säkerhet, har i 21 § av förslaget till ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen
med avseende å krig gjorts en utvidgning. Detta gäller införande av straff
i en sådan situation även för oaktsamt utspri- dande av falska rykten och
lögnaktiga uttalanden, ägnade att framkalla fara för rikets säkerhet. Vidare
har straffet för brottet enligt förslaget skärpts. Dessa ändringar böra natur-
ligen även tillämpas i fråga om utspri- dande genom tryckt skrift.

I 9 mom. andra stycket upptages ej någon föreskrift om det subjektiva
rekvisitet för handlingens straffbarhet. Med hänsyn till att dagsbotssyste-
met ej tillämpas å tryckfrihetsbrott upptager bestämmelsen en särskild
straffskala, straffarbete från och med två månader till och med två år eller
fängelse från och med en månad till och med två år eller, där omständig-
heterna äro synnerligen mildrande, böter från och med trettio- tre riksdaler
sexton skillingar till och med ettusen riksdaler, varjämte skriften konfiskeras.
Av särskilda sakkunniga har den 6 november 1939 framlagts förslag om
dagsbotssystemets införande beträffande tryckfrihetsbrott. Det torde här få
förutsättas, att detta förslag framlägges för årets riksdag. I följd därav bör
straffet för detta brott kunna bestämmas genom hänvisning till allmän lag.
Den särskilda straffskalan, som betingats av att dagsbotssystemet ej gäller
tryckfrihetsbrott, bör alltså utgå.

Den utvidgning av straffbudet till att vid krig avse oaktsamhet och den
skärpning av straffet, som skett enligt förslaget till ny lydelse av 8 kap.
strafflagen, kommer med den föreslagna lydelsen av 9 mom. andra stycket
tryckfrihetsförordningen att bliva tillämplig även om brottet skall bestraffas
enligt sistnämnda stadgande.

10 mom.

Stadgandena i 3 § 10 mom. första och tredje styckena avse att redan i
fredstid bereda skydd mot publicerande av vissa huvudsakligen diplomatis-
ka hemligheter och av försvarshemligheter berörande fästningar o. dyl. En-
dast vid krig eller krigsfara äger Kungl. Maj:t, enligt andra stycket av mo-
mentet, genom särskilt beslut förbjuda offentliggörandet av andra uppgifter
rörande försvaret. Det straffbara området är här alltså mera inskränkt än
om uppenbarandet av hemligheter sker på annat sätt än genom tryckt skrift.

Detta leder till, att medan det är straffbelagt att muntligen, i radio e. dyl.,
eller i maskinskriven eller stencilerad skrift redogöra t. ex. för en försvars-
hemlighet, som ej rör fästningar o. dyl., man ej kan straffas för publiceringen
härav i tryckt skrift. Om man erhållit kännedom om innehållet i en hemlig-
stämplad handling rörande försvaret, kan detta ostraffat få refereras i tryck,
medan det är straffbelagt att där publicera själva handlingen. En annan sak
är, att den som obehörigen satt sig i besittning av en försvarshemlighet kan
straffas därför. Det torde vara uppenbart, att här föreligger en lucka i
lagstiftningen. Att den ej mera allmänt uppmärksammats, torde bero på
pressens lojalitet.

Tillräckliga skäl mot att stadga enahanda skydd i tryckfrihetsförordningen som i strafflagen mot publicering av försvarshemligheter torde ej kunna anföras. Det må vara sant, att särskilda svårigheter ofta kunna föreligga för vederbörande redaktör att bedöma, om en uppgift rörande försvaret bör hemlighållas. Men att några särskilda olägenheter skulle uppstå för yrkets utövning genom att straffbelägga dylika brott torde ej med fog kunna göras gällande. Erfarenheterna från utlandet, där i stort sett alltid samma regler i sådant hänseende gälla för utspridande genom tryckt skrift som för annat utspridande, ge i varje fall ej belägg härför. Det må i detta sammanhang understrykas, att åtalsrätten i tryckfrihetsmålen ligger hos justitieministern samt att målen skola handläggas av jury.

Med hänsyn härtill torde bestämmelserna i första och tredje styckena av momentet böra, i anslutning närmast till stadgandena i 9 och 10 §§ av förslaget till ny lydelse av 8 kap. strafflagen, utbytas mot ett stadgande om straff för obehörigt kungörande i tryck av upplysning om något sakförhållande, som bör hållas hemligt för främmande makt av hänsyn till rikets vänskapliga förbindelser med sådan makt eller rikets försvar eller folkförsörjningen i riket vid krig eller av krig föranledda utomordentliga förhållanden. I fråga om straffskalan bör hänvisas till allmän lag, varjämte skriften skall konfiskeras.

Beträffande falska uppgifter, vilka om de varit sanna skulle varit att anse såsom hemligheter enligt 9 § i förslaget till ny lydelse av 8 kap. strafflagen, anse de sakkunniga ej erforderligt, att i 10 mom. upptaga någon särskild straffbestämmelse. Straff för offentliggörande av sådan uppgift kan följa enligt 9 mom. andra stycket, om den är farlig för rikets säkerhet.

Stadgandet i andra stycket av 10 mom. avser rätt att meddela publice-ringsförbud vid krig eller krigsfara i fråga om underrättelser om krigsmak-tens ställning eller rörelser eller om andra åtgärder eller anstalter för för-svaret. I åtskilliga länder, även neutrala, ha under innevarande krig utfär-dats långt gående publiceringsförbud särskilt rörande militära förhållanden. Hos oss har man hittills nöjt sig med offentliga maningar till tystlåtenhet och varsamhet. Kungl. Maj:t har sålunda i en kungörelse den 20 oktober 1939 anmanat allmänheten att ej lämna upplysningar om militära anläggningar, arbeten eller anstalter, storleken av armé-, sjö- eller luftstridskrafter, deras indelning, utrustning, uppehållsort eller förflyttning, om leveranser och rek-visioner till försvarsväsendet samt om inkallelse och hemförlovning av värnpliktiga i den mån icke offentliga kungörelser därom utfärdats, om han-delsfartygs last, avlastare eller lastemottagare, dess avgångs- eller destina-tionsort, position ävensom avgångs- eller ankomsttid, om industriföretags nuvarande eller planerade tillverkning, leveransförmåga, råvarutillgång eller dylikt. Liknande anmaning har gjorts beträffande sjöfarten av kommers-kollegium och chefen för marinen. Dessa anmaningar ha naturligen även gällt pressen.

Genom den angivna ändringen av första och tredje styckena i 10 mom. kommer uppenbarligen betydelsen och räckvidden av andra stycket att mins-kas. Det blir dock av betydelse bl. a. med hänsyn till publicering av upp-

gifter, vilka ej äro hemliga men kunna ligga till grund för ett systematiskt insamlande som avses i 14 § av förslaget till ny lydelse av 8 kap. strafflagen. Därjämte kan det tjäna som ledning för vad som icke får publiceras enligt det föreslagna första stycket av 10 mom. Även föreskriften om publiceringsförbud bör emellertid omformuleras i enlighet med tidslägets krav. Därvid bör lagstiftningen om allmänna handlingars offentlighet tjäna till förebild. Ur försvarssynpunkt är det naturligen otillfredsställande, att olika regler skola gälla om en hemlighet är nedlagd i en handling eller ej.

Vad angår den i sakkunnigutlåtandet den 21 februari 1940 berörda frågan om ökade möjligheter att hemlighålla anhållandet av personer, vilka misstänkas för spioneri eller dylikt brott, och rättegång mot dem, må erinras, att vissa bestämmelser härom finnas beträffande rättegångar. Enligt dessa skall mål handläggas inför lyckta dörrar, om i följd av rättegångens offentlighet något kan uppenbaras, som med hänsyn till rikets säkerhet bör hållas hemligt för främmande makt. Att ytterligare utöka detta skydd torde ej vara behövt. Däremot bör beredas möjlighet för polis- och åklagaremyndigheterna att, då sådant är nödvändigt för utredningen, hemlighålla anhållandet av sådana personer.

I överensstämmelse med vad i 2 § 2 mom. tryckfrihetsförordningen stadgas om allmänna handlingar bör bestämmelsen i andra stycket avse under rättelser som icke böra få offentliggöras av hänsyn till rikets säkerhet eller förhållande till främmande makt eller för förekommande eller beivrande av brott, som röra rikets säkerhet. Straffet enligt 3 § 10 mom. andra stycket är nu fängelse från och med en månad till och med två år eller i ringare fall böter från och med trettiotre riksdaler sexton skillingar till och med trehundra-trettiotre riksdaler sexton skillingar, varjämte skriften konfiskeras. Även här föreslå de sakkunniga införande av dagsböter. Såsom förutsättning för bötesstraffets tillämpning torde ej böra angivas att brottet är 'ringare'.

Med avseende å tillämpningen av stadgandet om publiceringsförbud må framhållas, att man här rör sig på ett ömtåligt område. Sådant förbud leder, såsom erfarenheten på senaste tiden visat, lätt till ryktessmideri. Härtill kommer, att det aldrig kan bli fullt effektivt, då nyhetsförmedling även sker genom utländska tidningar och radioutsändningar. Publiceringsförbud bör ej meddelas annat än när faran för riket är så stor, att man ej vågar lita till pressens lojalitet. Det är därvid att uppmärksamma, att under innevarande kris man hittills ej ansett en sådan åtgärd erforderlig. Med vår försvarsberedskap och folkförsörjning sammanhängande upplysningar finnas emellertid i skrifter och redogörelser berörande handel och industri, kommersiella meddelanden och officiell statistik. Dessa upplysningar kunna visserligen komma i obehörigs besittning och skada rikets försvar. I den mån de redan offentliggjorts böra de dock få publiceras. Det bör understrykas att tidningarnas skildringar på försvarsväsendets och folkförsörjningens olika verksamhetsområden äga stort berättigande och att en vederhäftig information om försvaret, folkförsörjningen och politiken behövs. Kontakten

mellan försvarsväsendet och allmänheten måste emellertid ordnas så att försvarshemligheterna ej prisgivas. Det torde icke vara möjligt att fullt uttömmande angiva alla de uppgifter som i nu föreslagen ordning böra få undandragas offentligheten. Detta måste bero på vad situationen kräver. I första hand bör emellertid med stöd av bestämmelsen utfärdat publiceringsförbud ansluta sig till lagstiftningen om allmänna handlingars offentlighet. Dispensrätt bör finnas för fall, då sekretess saknar betydelse eller uppgifter böra komma till allmän kännedom. Så långt det går bör också i stället genom officiella eller halvofficiella anmaningar till pressen givas erforderlig ledning för behandlingen av nyhetsmaterial, varom här är fråga. Det må nämnas att 1914 års kungörelse med stöd av 3 § 10 mom. tillämpades så, att de olika tidningarna läto sina medarbetare vid personliga besök i generalstaben muntligen eller genom företeende av manuskript inhämta chefens för generalstaben tillstånd för publicering.

Till sist må anmärkas att det här är fråga om ett ingripande av mindre långt gående natur än preventiv censur. Sådan bör, om den skall ifrågakomma, tillgripas först när det visar sig, att publiceringsförbud ej ha önskvärd effekt.

Förslaget till lag med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Lagen den 9 maj 1913 innefattande vissa bestämmelser till skydd för hemligheter av betydelse för rikets försvar avser att giva ökad effektivitet åt de bestämmelser om spioneri, som infördes år 1913. I denna lag stadgas följande.

Enligt 1 § skall den som genom att lämna oriktiga uppgifter om sina personliga förhållanden eller eljest svikligen berett sig tillträde till någon för rikets fasta försvar avsedd anläggning eller till förråd, fabrik, varv, kasern eller annan dylik till försvaret hörande inrättning eller till något krigsmaktens fartyg, eller på sätt nu är sagt berett sig tillfälle att, efter det han obehörigen inkommit i anläggning, inrättning eller fartyg, som nyss omförmäls, där kvarstanna, dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

I 2 § stadgas straff, böter högst tvåhundra kronor, för den som överträder av Konungen eller, enligt Konungens förordnande, av myndighet meddelat förbud att beträda anläggning, inrättning eller fartyg, som i 1 § sägs, där ej sådant fall, som i nämnda paragraf avses, är för handen, eller överträder sålunda meddelat förbud att övervara härens eller flottans övningar.

Enligt 3 § skall den, som utan vederbörande myndighets tillstånd avbildar eller beskriver någon för rikets fasta försvar avsedd anläggning eller del därav eller till sådan anläggning hörande anordning för försvarsändamål, om genom uppenbarande av avbildningen eller beskrivningen skada för försvaret kan uppkomma, dömas till böter eller fängelse i högst sex månader, därest ej gärningen är i allmänna strafflagen belagd med strängare straff.

Slutligen stadgas i 4 §, att om någon företager sjömätning eller lodning vid rikets kuster eller i därtill hörande skärgårdar, farleder eller hamnar utan att till sådan åtgärd hava erhållit tillstånd enligt vad av Konungen stadgas, han skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader om ej gärningen är i allmänna strafflagen belagd med strängare straff; dock att vad sålunda är

sagt ej skall äga tillämpning, om någon utför lodning, som erfordras för framförande eller säkerställande av fartyg, varå han befinner sig, eller om lodning i hamn verkställs på föranstaltande av vederbörande hamnmyn-dighet.

I skrivelse till Konungen den 8 oktober 1939 har *chefen för försvarsstaben* hemställt om ändring av 1913 års lag i vissa i skrivelsen angivna hänseenden. I skrivelsen anföres bland annat följande:

I vissa avseenden utgöra stadgandena i 1913 års lag ett komplement till spionerilagstiftningen i allmänna strafflagen, nämligen så till vida, att genom den särskilda lagen straffbeläggas förfaranden, vilka kunna utgöra förberedelser till spioneri. Jämväl synes lagen under vissa omständigheter kunna komma att fylla enahanda uppgift i fråga om sabotagehandlingar, straffbara enligt 19 kap. allmänna strafflagen.

Emellertid har 1913 års lag avseende allenast å förhållanden, som äga ett mera direkt samband med försvarsväsendet. Med hänsyn till den totala karaktär, som utmärker den nutida krigföringen, och som icke endast gör, att denna på ett helt annat sätt än tillförne ingriper i civilbefolkningens liv, utan även medför ett utplånande av gränserna för de företeelser i samhällslivet, vilka ha direkt betydelse för det militära försvaret, synes det därför nödigt att i vissa avseenden utvidga lagens tillämpningsområde till att omfatta enahanda skydd för vissa delar av näringslivet.

Ej heller i fråga om de rent militära anläggningarna, inrättningar etc. erbjuder lagen till följd av sin ganska snävt avgränsade uppräkningslista ett mot den nutida krigföringens och krigsförberedelsernas krav svarande, tillräckligt omfattande skydd.

Ett tillgodoseende av kravet på ett ökat skydd i de avseenden lagen åsyftar synes, vad beträffar de rent militära anläggningarna, kunna ske därigenom, att man — med frångående av uppräkningslistan i 1 § — bestämmer objektet för de enligt denna paragraf straffbara handlingarna till att helt allmänt avse för rikets försvar avsedd anläggning eller inrättning, därvid man dock med hänsyn till den nuvarande avfattningen av stadgandet och till undvikande av misstolkning torde böra bland det, som omfattas av straffskyddet, särskilt nämna 'krigsmaktens fartyg'.

Med det för 1 § sålunda föreslagna innehållet blir, utan ändring av andra paragrafens text, det i sistnämnda paragraf givna straffbudet för olovligt beträdande utan vidare tillämpligt i fråga om militära anläggningar i allmänhet. I paragrafens senare del böra emellertid orden 'härens eller flottans övningar' utbytas mot 'krigsmaktens övningar'.

Straffbudet i 2 § för olovligt beträdande hänför sig till av Konungen eller, enligt Konungens förordnande, av myndighet meddelat förbud att beträda militära anläggningar, inrättningar eller fartyg. Därest motsvarande in-skränkning göres av tillämplighetsområdet för ett straffbud för olovligt beträdande av anläggning, inrättning eller fartyg som är av vikt för rikets försvar eller folkförsörjning, synas betänkligheter knappast behöva möta mot en utvidgning av paragrafens tillämplighetsområde till att omfatta sistberörda anläggningar, inrättningar och fartyg. Genom en sådan utvidgning av det straffbara området kan på ett helt annat sätt än genom nu brukliga av länsstyrelserna utfärdade 'fridlysningar' skydd mot utforskande av och skadegörelse å dylika anläggningar och inrättningar beredas.

Genom två särskilda kungörelser den 26 augusti 1939 har Kungl. Maj:t utfärdat bestämmelser innebärande åläggande för vattenfallsstyrelsen, respektive järnvägsstyrelsen att vidtaga vissa åtgärder till förhindrande vid

krig eller krigsfara av skadegörelse å vissa kraft- och kanal­anläggningar samt å järnvägarna i riket. Det lærer emellertid icke för närvarande falla inom ramen för Kungl. Maj:ts befogenheter att för icke statliga eller icke koncessionerade företag utfärda föreskrifter av sådan art, som innehållas i dessa kungörelser. Ett behov av dylika föreskrifter gör sig, enligt vad erfarenheten visat, dock starkt gällande jämväl beträffande vissa för folkförsörjningen och den allmänna ekonomiska försvarsberedskapen betydelsefulla privata anläggningar och inrättningar. Ett i lag givet bemyndigande för Kungl. Maj:t att utfärda nu avsedda föreskrifter synes därför böra givas genom ett tillägg till förevarande paragraf av innehåll, att därest förbud utfärdats att beträda förut omförmäld anläggning, inrättning eller fartyg, Konungen eller, enligt Konungens förordnande, myndighet skall äga utfärda de närmare föreskrifter, som finnas erforderliga till uppehållet av sådant förbud.

Den senaste tidens erfarenheter giva vid handen, att det i 3 § förekommande förbudet mot att avbilda eller beskriva vissa försvarsanläggningar icke, såsom varande inskränkt till 'för rikets fasta försvar avsedd anläggning eller del därav eller till sådan anläggning hörande anordning för försvarsändamål', motsvarar tidens krav. Fastmer framstår det såsom ett ur säkerhetssynpunkt oeftergivligt villkor, att förbudet utsträcker till att avse alla viktigare militära föremål. Då en uppräknig av dessa av lätt insedda skäl är utesluten, lærer åt stadgandet böra givas vidast möjliga avfattning, vilket så mycket mindre torde uppväcka betänkligheter, som för straffbarhet allt fortfarande bör fordras, att genom uppenbarande av avbildningen eller beskrivningen skada för försvaret kan uppkomma. Att märka är även, att det här allenast rör sig om utan tillstånd företagna åtgärder. Från militär synpunkt har man därvid ej intresse av att tillstånd förvägras, annat än då så med hänsyn till rikets säkerhet bedömes böra ske. Dessa synpunkter göra sig med lika stor styrka gällande i fråga om de för folkförsörjningen avsedda anläggningarna och inrättningarna. Det torde vara nog att härutinnan peka på mängden av existerande bilder av krigsindustriella anläggningar, hamnar, broar, kraftverk o. dyl. För att man emellertid härvidlag skall erhålla en någorlunda bestämd gräns mellan vad som är förbjudet och vad som är tillåtet, torde avbildnings- och beskrivningsförbudet lämpligen böra inskränkas till att avse anläggning eller inrättning i fråga om vilken utfärdats förbud jämlikt 2 §.

Slutligen framhölls i skrivelsen nödvändigheten av att de i de olika paragraferna förekommande straffsatserna reviderades i skärpande riktning.

Det må nämnas, att i det av generalstabschefen år 1913 uppgjorda förslaget stadgandet om avspärrning upptogs i den lydelsen, att den som mot av vederbörande myndighet utfärdat förbud beträdde någon för rikets fasta försvar avsedd anläggning, marinens fartyg, till försvaret hörande förråd, fabriker, kaserner eller andra anläggningar ävensom platser, där militära övningar eller försök påginge, skulle dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. I det till lagrådet remitterade förslaget var däremot straffet endast böter, högst tvåhundra kronor, varjämte förbudet skulle vara utfärdat av Konungen eller på grund av Konungens förordnande. I motiven anförde departementschefen härom, att här i vanliga fall föreläge en ren ordningsförseelse, som icke lämpligen borde beläggas med frihetsstraff i annat fall än då omständigheterna gäve anledning till misstanke, att avsikt att utforska militära hemligheter varit för handen. Förbud, utfärdade av en offentlig

myndighet vilken som helst, hade icke ansetts böra i lagen beläggas med straff, då de ofta vore av tillfällig art och utfärdats i helt annat syfte än att vinna skydd för militära hemligheter. För att begränsa lagens tillämpning hade därför ansetts böra förutsättas, att förbudet antingen utfärdats direkt av Konungen eller på grund av Konungens förordnande meddelats av någon offentlig myndighet. Det erinrades i samband därmed om att genom bestämmelsen ökad effektivitet skulle kunna förlänas åt en år 1913 av Kungl. Maj:t utfärdad förordning angående utlänningsars tillträde till arméns eller marinens etablissement och övningar, vilken förordning icke upptog någon straffpåföljd för överträdande av därvid omförmälda förbud.

De i 1913 års lag behandlade frågorna ansluta sig närmast till stadgandena om spioneri och därmed sammanhängande brott i 8 kap. strafflagen men ha även betydelse för bekämpande av sabotage och ingå tillika som ett led i den större frågan om upprätthållande av ordning och säkerhet i riket särskilt vid krig eller krigsfara.

Det torde därför vara erforderligt att i den mån så låter sig göra lämna en kort översikt av gällande bestämmelser vid sidan av 8 kap. strafflagen, som härutinnan äro av betydelse.

I fråga om *sabotage* innehåller 19 kap. strafflagen åtskilliga straffbestämmelser. Av intresse i detta sammanhang är särskilt 21 §, som stadgar straffarbete i högst två år eller fängelse för den som i uppsåt att skada annan till liv eller hälsa eller att förstöra eller skada annans egendom eller med vetskap om annans uppsåt till sådant brott för att honom därvid tillhandagå tillverkat, anskaffat eller förvarat sprängämne.

Av stor vikt för bekämpande av spioneri- och sabotagebrott är lagen om vissa *tvångsmedel* vid krig eller krigsfara m. m. den 9 januari 1940. Enligt denna lag må, där det finnes erforderligt för att hindra eller uppdaga brott mot 8 kap. strafflagen eller sådant brott mot 19 kap. samma lag, som kan skada rikets försvar eller folkförsörjning eller dess vänskapliga förbindelser med främmande makt, så ock eljest där det finnes erforderligt för att hindra, att förhållande, vars meddelande till främmande makt kan föranleda sådan skada, komma till obehörigs kännedom, eller för att vinna utredning om obehörigt utforskande av sådant förhållande eller om överbringande till obehörig av meddelande därom, föremål tagas i beslag eller sättas under förbud att säljas eller skingras, hus- och kroppsrannsakan verkställas, expediering av post-, telegraf-, järnvägs- eller annan försändelse inställas eller fördröjas eller försändelsens innehåll granskas och censureras samt kontroll utövas av telefonsamtal. Den som misstänkes för sådant brott eller att förbereda eller främja sådant brott eller att eljest obehörigen utforska förhållande som nyss sagts eller att till obehörig lämna uppgift om sådant förhållande eller att förbereda eller främja dylik verksamhet må gripas och kvarhållas. Har den misstänkte ej inom trettio dagar från första dagen av kvarhållandet förklarats häktad, skall han frigivas, där ej justitiekanslern medger, att han må kvarhållas under viss ytterligare tid, högst trettio dagar. Lagen är provisorisk och gäller till och med den 31 mars 1941. Den äger

tillämpning endast vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

Enligt två kungörelser utfärdade den 29 augusti 1939 ha meddelats vissa bestämmelser angående förhindrande av skadegörelse å vissa *kraft- och kanalanläggningar* i riket samt å *järnvägarna* i riket vid krig eller krigsfara m. m. Dessa kungörelser innehålla bl. a.:

Vattenfallsstyrelsen åligger beträffande såväl under dess förvaltning stående kraft- och kanalverk som vissa utom dess förvaltning stående kommunala och enskilda kraftföretag att, i den mån sådant ej ankommer på militär myndighet, utfärda de bestämmelser samt vidtaga de åtgärder som må finnas nödiga för kraft- eller kanalanläggnings skyddande mot skadegörelse m. m. Järnvägsstyrelsen har samma åliggande i syfte att förhindra, att någon, som uppehåller sig inom statens eller enskild järnvägs område eller närmast därintill beläget område, övar skadegörelse å järnväg tillhörig viktigare anläggning eller materiel eller vidtager åtgärd, som kan medföra hinder eller fara för järnvägstrafiken, att den, som färdas å tåg, får tillfälle att föröva sådan skadegörelse samt att å järnväg förövad skadegörelse medför varaktigt driftsavbrott. Vidare innehålla kungörelserna bestämmelser bl. a. om rätt för personalen att fasttaga den som finnes träffa förberedelser till eller utför sådan skadegörelse. Den som underlåter att ställa sig till efterrättelse enligt kungörelserna meddelade föreskrifter kan få avlägsnas och, där så finnes erforderligt, ställas under uppsikt.

Enligt landshövdinginstruktionen den 19 november 1937, 6 §, tillkommer det länsstyrelse att såsom länets högsta polismyndighet hava ansvar för och ledning av polisväsendet i länet, övervaka att *allmän ordning och säkerhet* därstädes behörigen upprätthålles och att, i händelse något däremot stridande förekommer, erforderliga åtgärder varda vidtagna. För sådant ändamål kan länsstyrelsen stadga vite. Länsstyrelsen kan med stöd härav vid vite förbjuda obehöriga att beträda områden, som äro av betydelse för försvaret. Detta sker då i form av fridlysning med vitespåföljd, i allmänhet 50—500 kronor. Sådana fridlysningar ha i viss utsträckning meddelats beträffande militära anläggningar samt, i samband med nuvarande kris, beträffande järnvägar, hamnar, fabriker o. s. v.

Vad angår frågan om rätt att *förvisa svensk medborgare* från visst område e. dyl. är att märka bestämmelsen i 16 § regeringsformen att Konungen ej må någon från ort till annan förvisa. Detta grundlagsbud har emellertid ej ansetts lägga hinder i vägen mot att genom en i vanlig ordning antagen lag meddela föreskrifter om tvångsförflyttning av svenska medborgare. Sålunda har lagen den 31 mars 1938 om förfoganderätt för luftskyddets behov stadgat, att Konungen eller, efter Konungens förordnande, länsstyrelse eller annan myndighet äger föreskriva, att invånare å ort, som hotas av anfall från luften, skola taga uppehåll utom sin bostad eller bostadsort, ävensom, i den mån det prövas nödvändigt, bestämma, varest uppehåll skall tagas.

I motiven till dessa bestämmelser anfördes, att de avsåge företrädesvis den mera permanenta utrymningen, som bestode, så länge fara för luftanfall föreläge. Påbud om tillfällig utrymning i samband med omedelbart hotande anfall vore en åtgärd för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, som

fölle under länsstyrelsens allmänna kompetens och varom särskilt stadgande i denna lag icke erfordrades. En utomordentligt viktig uppgift för luftskyddet — om icke den viktigaste — vore utan tvivel att förebygga panik. Detta syfte främjades i särskilt hög grad genom att från de mest hotade orterna undanfördes personer, vilkas närvaro där vore obehövligen, framför allt barn och åldringar. Att man därvidlag icke helt kunde åt vederbörande själva eller deras målsmän överlåta att avgöra, i vilken mån utrymning skulle komma till stånd, syntes uppenbart. Med hänsyn till utrymningens djupt ingripande verkningar — måhända som regel berörande flera län — syntes det emellertid välbetänkt, att Kungl. Maj:t förbehölls rätten att besluta, huruvida utrymning skulle komma till stånd. I sådana brådskande fall, då Kungl. Maj:ts beslut ej hunne inhämtas, torde länsstyrelsen utan lagstadgande därom kunna vidtaga erforderliga dispositioner.

Några motsvarande bestämmelser i fråga om rätt att förordna om evakuering av ort eller område med hänsyn till militära skäl finnas ej utfärdade.

I detta sammanhang må nämnas, att i en proposition till 1915 års riksdag framlades ett förslag, som avsåg att bereda möjlighet för myndigheterna att förbjuda kända yrkesagitatorer, som fällts till ansvar för det de upphetsat till brott mot krigslydnaden eller andra dylika brott och på giltiga grunder kunde antagas ämna bedriva agitatorisk verksamhet i försvarsfientligt syfte å ort, där avdelning av krigsmakten vore på stadigvarande sätt förlagd, att uppehålla sig därstädes. Förslaget avstyrktes av lagutskottet under hänvisning till att det innebure avsteg från de i 16 § regeringsformen innehållna grundsatser, att behovet av en dylik lagstiftning icke kunde anses konstaterat och att dess effekt i varje fall bleve ringa. Förslaget bifölls av första men avslogs av andra kammaren.

I fråga om *fotografering från luften* föreskrives i en kungörelse den 15 september 1939, som utfärdats med stöd av förordningen den 26 maj 1922 om luftfart, att fotografiapparat icke må brukas ombord å luftfartyg, såvida ej tillstånd därtill lämnats av chefen för försvarsstaben. Förbud gäller vidare över huvud att från luften fotografera vissa områden.

Vad angår de *militära* bestämmelserna i detta hänseende må nämnas följande.

I tjänstgöringsreglementena finnas föreskrifter om tillträde för svensk medborgare till militära etablissement, fartyg m. m.

Vad angår fästning gäller enligt reglementet för *armén* att Kungl. Maj:t på förslag av kommandanten skall bestämma vilka befästningsområden eller delar därav som skola vara fullständigt undantagna från besök av civila svenska medborgare. Föreskrifter angående tillträde till sådant befästningsområde för personer, som där behörigen skola utföra arbete, utfärdas dock av kommandanten. Tillträde till övriga inhägnade befästningsområden kan, där särskilda skäl därtill föreligga, medgivnas svenska civila medborgare av kommandanten. För tillträde till fästnings eller annan befästningsanläggnings militära etablissement, såsom kaserner o. d., gälla samma regler som för sådana etablissement etc. i allmänhet. Tillträde till övriga militära etablissement, såsom kaserner, fabriker o. d., beviljas åt svenska civila personer av vederbörande regementschef (styresman o. s. v.); och skall regementschef o. s. v. för detta ändamål i regementsinstruktioner eller annorledes härutinnan utfärda erforderliga kontrollbestämmelser såsom beträffande passer-

sedlar etc., arméfördelningschef (likställd chef) dock obetaget att för ändamålet utfärda allmänna föreskrifter. Förråd skola undandragas obehörigas besök.

Vad angår *marinen* gälla för fästningar och etablissement i huvudsak samma regler som för armén. Besök å rustade fartyg må av fartygschef eller hög- re befälhavare medgivas, då så provas lämpligt.

Beträffande *flygvapnet* gäller att tillträde till flygvapnets flygplan må lämnas svenska medborgare endast med vederbörligt tillstånd enligt chefens för flygvapnet närmare bestämmande. För tillträde till flygvapnets etablissement, såsom kaserner, verkstäder o. d., gälla motsvarande regler som i fråga om armén.

I fråga om utläningar gälla strängare regler (se nedan).

I fältreglementet för armén stadgas, att civil person ej skall äga att i fält åtfölja förband eller stab utan att särskilt tillstånd erhållits.

Enligt fältreglementet för armén indelas riket i militärt avseende i militär- områden. Militärområde indelas med hänsyn till dess tryggnad i försvars- områden. Inom dessa avdelas vid behov områden eller orter med särskild betydelse såsom skyddsområden. Vid indelningen eftersträvas överensstämmelse med den civila administrativa indelningen. I fred planlagd indelning i försvars- och skyddsområden genomföres vid krigsfara eller krig. Därvid bestämmes Kungl. Maj:t, vilka delar av riket som äro att anse såsom krigs- skådeplats. Vid krig organiseras vidare en särskild militär polis, s. k. krigs- polis. Enligt fältreglementet för armén skall krigspolisen och den civila poli- sen tagas i anspråk för att upprätthålla ordningen inom krigsskådeplats.

Det må i detta sammanhang anmärkas, att — enligt kungörelsen den 9 maj 1916 angående vad militär personal i vissa fall har att iakttaga vid upprätt- hållande av allmän ordning m. m. — militär myndighet har rätt att inom militärt övningsområde samt i läger eller kvarter eller eljest vid trupp upp- rätthålla ordningen samt taga den som stör ordningen i förvar. Uttrycket 'vid trupp' torde få tolkas såsom liktydigt med 'i närheten av trupp'.

Enligt en kungörelse den 22 augusti 1914 inträder med avseende å land- fästning eller av landbefästningar skyddad ort krigstillstånd, då av Konung- en utfärdats order om fästningens eller befästningarnas mobilisering, även- som då område, inom vilket fästningen eller orten är belägen, avdelats så- som krigsskådeplats. Då fästningen eller orten hotas med belägring kan den förklaras i belägringstillstånd. Innebördens av begreppen krigs- eller beläg- ringstillstånd är emellertid ej utvecklade i kungörelsen.

I fråga om *utläningar* gälla uti nu ifrågavarande hänseenden ytterligare restriktioner. Åtskilliga av dessa ha tillkommit på senare tid genom kungörelser utfärdade med stöd av 54 § utlänningslagen, som ger Konungen rätt att i händelse av krig eller fara för krig eller där sådant för rikets försvar eller eljest på grund av särskilda omständigheter provas erforderligt meddela de särskilda bestämmelser med avseende å utlännings rätt att inkomma eller uppehålla sig i riket eller att vistas å viss ort inom riket, som må finnas nö- diga. Härom må nämnas följande.

Enligt kungörelse den 14 oktober 1939 kan utlännings uppehållstillstånd begränsas till att avse viss ort eller visst område. Vidare må socialstyrelsen eller länsstyrelse förbjuda utlännings rätt att beträda järnvägs-, hamn- eller fabriksområden eller andra dylika genom hägnad eller eljest särskilt utmärkta områden samt att taga fotografier eller göra beskrivningar av eller inom sådana områden. Vidare kunna inskränkningar meddelas i utlännings- rätt att begagna transportmedel. Överträdelse bestraffas enligt utlännings-

lagen med dagsböter eller, där omständigheterna äro försvårade, fängelse i högst sex månader. Enligt kungörelse den 16 februari 1940 kan utlänning under vissa förutsättningar omhändertagas i förläggning.

Enligt kungörelsen den 12 januari 1939 angående särskilda villkor för utlännings vistelse inom skyddsområde för fästning eller motsvarande försvarsanläggning samt för utlännings tillträde till etablissemang vid försvarsväsendet m. m. skall Konungen i kommandoväg för befästning, vare sig färdigställd eller under byggnad, fastställa visst befästningsområde. För fästning eller motsvarande försvarsanläggning, vare sig färdigställd eller under byggnad, skall Kungl. Maj:t, där så finnes erforderligt, fastställa ett eller flera skyddsområden utanför befästningsområde. Enligt kungörelsen är det för utlänning förbjudet att inkomma inom fästnings befästningsområde eller utan Konungens tillstånd bosätta sig inom fästnings skyddsområde, varjämte utlänning endast under vissa villkor äger vistas inom sådant skyddsområde. Det är för utlänning förbjudet att inom fästnings skyddsområde fotografera samt vidare att där företaga topografiska eller andra mätningar eller avbilda eller beskriva föremål, anläggning eller annat, som kan vara av betydelse för rikets försvar. Fotografiska bilder, ritningar, anteckningar o. dyl., som tillkommit i strid mot förbudet, skola av vederbörande polis- eller militärmyndighet tagas i beslag samt insändas till kommandanten. Utlänning äger icke besöka förråd, fabrik, verkstad, varv, kasern eller annan dylik inrättning (etablissemang) vid försvarsväsendet, beträda fartyg eller luftfartyg tillhörande försvarsväsendet eller närvara vid arméns, marinens eller flygvapnets övningar, såframt ej sådant tillåtes enligt föreskrifter, som av Konungen i kommandoväg utfärdas. Straffet för överträdelse av dessa i kungörelsen stadgade förbud är där bestämt till dagsböter eller, där omständigheterna äro försvårade, fängelse i högst sex månader.

I *främmande länder* finnas en mängd bestämmelser av olika slag till skydd mot spioneri eller sabotage, gällande antingen i fredstid eller i krig. Under krig gälla väsentligt skärpta bestämmelser. Här skola lämnas en del upplysningar om denna lagstiftning ur de synpunkter, som i detta sammanhang närmast äro av intresse. Därvid lämnas å sido bestämmelser om internering eller andra särskilda tvångsmedel och om utlänningskontrollen.

Bestämmelser av detta slag förekomma stundom i strafflagarna. Sålunda har i *finska* strafflagen hösten 1939 intagits ett stadgande om straff för den som mot förbud, vilket av vederbörande myndighet antingen muntligt eller genom anslag på platsen tillkännagivits eller eljest bör anses hava kommit till hans kännedom, eller svikligen förskaffar sig eller annan tillträde till fästning, örlogshamn, krigsfartyg, försvarsväsendets tjänsterum eller kasern-, läger-, övnings- eller förrådsområde, som är i försvarsväsendets besittning, eller till fabrik eller annan för försvaret verksam inrättning eller som gör försök därtill. Straffet är, där icke strängare straffpåföljd för gärningen anordnades i lagen är utsatt, böter eller fängelse i högst två år. I *schweiziska* strafflagen av år 1937 stadgas fängelse eller böter för den som obehörigen bereder sig tillträde till anläggningar och ('Anstalten oder andere Örtlichkeiten'), till vilka militärmyndigheterna förbjudit tillträde, eller utan tillstånd avbildar eller beskriver militära anläggningar eller föremål eller mångfaldiga dylika avbildningar eller offentliggör dem eller gör försök till sådant brott eller medverkar därtill. Enligt *tyska* strafflagen straffas den som uppsåtligt i en fästning eller krigshamn eller annan militär anläggning eller på ett krigsfartyg till tjänsteman lämnar felaktig uppgift om namn, yrke och dylikt eller vägrar lämna sådan uppgift. Med fästning jämställas härvid ve-

derböriligen kungjorda s. k. säkerhetsområden eller fabriksanläggningar, där förnödenheter, som äro behöfliga för krigsmakten, framställas. Straffet är böter eller, då på grund av omständigheterna kan antagas, att uppehållet på platsen eller vägran att lämna uppgift etc. sammanhänger med förräderi eller spioneri, fängelse i högst ett år. Vidare stadgas bötesstraff för den som utan tillstånd av vederbörande militära myndighet tager fotografier inom sådant säkerhetsområde eller av en byggnad, i vilken finnas lager av vapen eller krigsförnödenheter, eller av någon annan militär anläggning eller som sprider sådana fotografier.

I *Norge* gäller en lag den 18 augusti 1914, som i viss mån motsvarar 1913 års lag. Där i stadgas bl. a., att Konungen eller den han därtill bemyndigat kan av försvarshänsyn förbjuda ovidkommande personer dels tillträde till fästningsverk, krigsfartyg, hamnar, signalstationer eller byggnader och anläggningar, där föremål av intresse för rikets försvar framställas, iståndsätas eller lagras, eller till bestämt angivna områden, dels ock att övervara militära övningar eller försök. Överträdelse av sådant förbud medför böter, 'hefte' eller fängelse intill ett år, om strängare straff eljest icke är tillämpligt å handlingen. Vidare stadgas straff för den som svikligen förskaffar sig tillträde till förenämnda försvarsanläggningar och byggnader eller bereder sig tillfälle att närvara vid militära övningar eller försök samt för den som väl icke kan överbevisas om spioneri men som anträffas under omständigheter, som kunna giva grund till misstanke, att han företagit eller ämnar företaga handling, som i lagen eller enligt spioneribestämmelserna i allmänna strafflagen är belagd med straff, och nekar uppgiva sitt namn m. m. eller lämnar oriktig uppgift därom.

I vissa andra länder ingå de förfaranden, varom nu är fråga, mer eller mindre i de egentliga spioneribrotten. Så är fallet i Frankrike, Belgien och England.

Den *franska* strafflagen belägger med stränga straff dels den som skaffar sig tillträde under förklädnad, falskt namn eller med döljande av sin identitet eller nationalitet till befästningar, arsenaler, arméns arbetsplatser, läger, bivacker eller kvarter, till byggnader avsedda för försvarsändamål, kommersiella byggnader som äro av betydelse för försvaret, luftfartyg eller armerade fordon, militära etablissement av något slag eller till byggnader eller arbetsplatser, varest arbetas för försvarets räkning, dels den som inom en av militär myndighet förbjuden zon utan tillstånd fotograferar, utför teckningar eller kartor inom eller intill militära platser, arbeten, posteringar eller etablissement, dels ock den som obehörigen uppehåller sig inom ett genom dekret förbjudet område omkring militära befästningsarbeten eller etablissement. Försök straffas lika med fullbordat brott.

I *belgiska* strafflagen stadgas likaledes stränga straff för den som genom förklädnad eller genom att dölja sin identitet eller genom att vilseleda vederbörande vakt, klättra över stängsel e. dyl. berett sig tillträde till fästningar, arbeten för försvaret, posteringar, fartyg som tillhöra eller nyttjas av staten, militära etablissement, depåer eller magasin eller verkstäder eller laboratorier, där arbeten av betydelse för försvaret utföras. Ett lindrigare straff, fängelse i åtta dagar — tre månader och böter 26—100 fr., stadgas för den som utan tillstånd av vederbörande militära myndighet inom område, som fastställas av försvarsministern, omkring befästningar, militära arbeten, posteringar, militära etablissement, vissa flyganläggningar eller militära depåer eller magasin verkställer topografiska mätningar eller tager fotografier.

I den *engelska* lagen om statshemligheter (1911) stadgas stränga straff för den som i uppsåt att skada rikets säkerhet och intressen närmar sig eller beträder en enligt lagen förbjuden plats ('prohibited place') eller där gör

skisser eller anteckningar eller tager fotografier, som kunna vara användbara för en fiende. Bland förbjudna platser inbegripas enligt lagen dels försvarsanläggningar, fabriker, hamnanläggningar, telegrafanläggningar, expeditioner m. m. samt andra platser, där tillverkning eller reparation sker av fartyg, vapen eller annan materiel för krigsbruk, allt under förutsättning att de tillhöra staten, dels andra platser, där fartyg, vapen eller annan materiel för krigsbruk tillverkas, dels varje plats, tillhörig staten, som av vederbörande minister förklarats vara en förbjuden plats enligt lagen, enär underrättelser därom eller skada därå kan vara till gagn för fienden, dels ock under samma förutsättning järnvägar, vägar, kanaler eller andra kommunikationsleder eller gas-, vatten- och elektricitetsverk eller andra allmänna anläggningar eller platser, där fartyg, vapen eller annan materiel för krigsbruk finnes.

Med anledning av kriget ha bestämmelserna i hithörande hänseenden i de flesta länder skärpts. Härom må beträffande Frankrike, England och Finland nämnas följande.

Frankrike har enligt en förordning den 8 september 1939 med hänsyn till samfärdseln m. m. indelats i två zoner, armézonen och inre zonen. Armézonen indelas i en främre zon ('zone avancée'), en eller flera reserverade zoner och en icke reserverad zon. Inre zonen uppdelas i en eller flera speciella zoner och en inre zon i egentlig mening. Armézonen fastställas av krigsministern. Den avancerade zonen och de reserverade zonerna fastställas av respektive kommenderande general. Beträffande franska medborgares rätt att vistas i landet gäller i huvudsak följande. De få utan tillstånd vistas i varje del av inre zonen i egentlig mening, som ej är underkastad belägrings-tillstånd. I övrigt gälla olika regler med avseende å vistelserätten i de olika reserverade zonerna. I främre zonen äger respektive kommenderande general rätt att bestämma härom. Särskilda inskränkningar gälla beträffande trafiken med motorfordon. För utlänningar gälla strängare regler.

England har genom 'Emergency Powers (Defence) Act' stadgats, att vederbörande minister eller amiralitetet kan, när det är nödvändigt och lämpligt för försvaret eller krigets effektiva fullföljande eller för att tillgodose tillförsel och tjänstbarheter som erfordras för samhällsorganisationen, förklara en ort såsom skyddad plats ('protected place'). Till sådan ort äger ingen få tillträde utan vederbörligt tillstånd. Den som anträffas där utan tillstånd kan avlägsnas. Vidare kan ett område förklaras skyddat ('protected area'). Till sådana områden kan tillträde förbjudas för den som när förbudet utfärdas icke är bosatt där samt för fientliga utlänningar. Vidare stadgas att ingen får obehörigen passera områden avsedda för försvaret eller järnvägar, dockor och skeppsvarv eller beträda fordon, fartyg eller luftfartyg som äro avsedda för rikets tjänst. Fotografiapparater få ej medföras å skyddade platser eller områden eller andra platser, där förbud häremot meddelats med hänsyn till försvarets intresse. I fråga om sådana platser och områden gälla vidare förbud mot fotografering och avbildning. Ytterligare förbud häremot kunna även utfärdas. Sådana förbud meddelas av vederbörande minister. Vid fientligt anfall kunna dessa myndigheter bestämma att områden skola evakueras.

Finland utfärdades den 16 oktober 1939 med stöd bl. a. av lagen om krigstillstånd en förordning angående interimistiskt förbud att resa till särskilda orter och vistas därstädes. Enligt denna skulle till område i Viborgs, Kuopio, Uleåborgs och Lapplands län, varom inrikesministeriet bestämde, icke annan än den, som där hade stadigvarande hemvist, äga inkomma utan tillstånd. Sådant tillstånd skulle meddelas av polismyndigheterna. Under kriget skärptes bestämmelserna i olika avseenden.

De sakkunniga.

Såsom i den allmänna inledningen framhållits motsvarar 1913 års lag icke längre tidens krav. Lagen har endast haft i åtanke att bereda skydd för försvarshemligheter. De i lagen berörda åtgärderna, särskilt avspärrning, ha emellertid betydelse även i andra avseenden. Lagen bör sålunda skydda ej blott försvarshemligheter utan även andra statshemligheter rörande folkförsörjningen etc., som inbegripas under de föreslagna nya bestämmelserna i 8 kap. strafflagen. Vidare bör skyddet avse ej blott spioneri utan även sabotage och obehörig propaganda bland krigsmanskapet.

Gällande lag gör ingen åtskillnad på freds- eller krigstid. Emellertid torde hithörande föreskrifter böra anpassas efter olika lägen. Helt andra krav ställas på åtgärder vid krig eller krigsfara än under fred. Lagen bör täcka det behov av skydd, som med visshet kommer att påkallas även i en kritisk situation. Sådana exceptionella åtgärder som t. ex. internering av svenska medborgare, som anses farliga för rikets säkerhet, böra däremot ej behandlas i lagen. Skulle behov uppkomma av dylika bestämmelser, böra de meddelas genom särskild provisorisk lagstiftning.

Under krig måste största uppmärksamhet ägnas åt den verksamhet, vilken utövas av spioner eller sabotörer, som landsätts bakom fronten från luftfartyg. Sabotaget avser framför allt att träffa militära mål, kommunikationsmedel, krigsmateriefabriker, fartyg, hamnar o. s. v. Sabotören kan lätt göra skada, om ej dylika anläggningar äro avspärrade och bevakade. Redan vid krigsfara måste därför broar, vissa fabriker o. dyl. bevakas.

Spioneri och sabotage kunna även befaras från dem som äro anställda vid sådana fabriker eller företag. Erfarenheter från utlandet ha visat, att den blivande spionen eller sabotören redan i fredstid ofta tagit anställning vid det företag, där han vid krigstid tänker spela förrädarens roll. Mot sådana spioner eller sabotörer böra emellertid åtgärder vidtagas genom inre kontroll. Motsvarande gäller personalen vid krigsmakten, därvid särskilt bör beaktas faran av statsfientlig agitation.

Lagens huvudsyfte bör vara att hindra tillträde för obehöriga till anläggningar och områden, som äro av vikt för försvaret eller folkförsörjningen. Uppenbart är att vid krig vissa andra restriktioner i medborgarnas rörelsefrihet måste införas. Att i förväg överblicka behovet härav torde emellertid ej låta sig göra. Dylika åtgärder gå också utöver syftet med nu förevarande lag.

Med de utvidgningar av lagens räckvidd som sålunda påkallas uppkommer frågan vilken myndighet som skall äga meddela förbud, som här avses. Det torde vara av vikt, att lagen närmare reglerar i vad mån befogenheten bör tillkomma militär eller civil myndighet. Särskilt vid krig böra militärmyndigheternas befogenheter, till undvikande av onödig omgång och av friktioner mellan myndigheterna, utökas.

Förbudet bör i första hand kunna avse anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område, som tillhör försvarsväsendet eller nyttjas av detta eller för dess räkning, samt krigsmaktens företag, övningar eller försök. Emellertid

bör förbudet redan i fredstid kunna utvidgas till att avse anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område, som eljest är av betydelse för försvarsväsendet. Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden bör det kunna avse även anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område, som är av betydelse för folkförsörjningen. Erfordras förbud av sistnämnda slag i fredstid, torde det däremot vara tillräckligt, att länsstyrelse meddelar fridlysningsbeslut.

Förbudet bör ej blott avse beträdande eller vistelse utan även fotografering, avbildning eller beskrivning ävensom innehav av sprängämnen. Därigenom markeras lagens syfte att hindra spioneri och sabotage.

När fråga är om anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område, som tillhör eller nyttjas av försvarsväsendet, eller krigsmaktens företag, övningar eller försök, bör bemyndigandet lämnas vederbörande militära befälhavare. Detta kan naturligen ske genom generella bestämmelser. Gäller det anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område, som eljest är av betydelse för försvaret, bör rätten i fredstid tillkomma länsstyrelse. Samma bör gälla vid krig eller krigsfara i fråga om anläggning etc., som är av betydelse för folkförsörjningen.

Vid krig eller krigsfara kan man emellertid ej bibehålla denna uppdelning. Man måste då tänka sig, att militärmyndigheterna i större eller mindre utsträckning övertaga de civila myndigheternas befogenheter. Särskilt gäller detta fästningar och krigsskådeplatser. De författningar, som avse dessa situationer, torde utgå ifrån att länsstyrelserna även å sådana platser skola i huvudsak bibehålla sina funktioner, med förpliktelse att så långt möjligt är stödjande militärmyndigheterna. Kungörelsen den 27 oktober 1939 (nr 773) om särskilda åligganden, som under vissa förhållanden tillkomma länsstyrelserna och dem underlydande myndigheter, innehåller sådana bestämmelser om länsstyrelsernas åligganden, även om länsstyrelsen nödgats flytta från residensorten.

Enligt fältreglementet för armén gäller beträffande befolkningens skydd att för utrymning av särskilt hotade orter och områden för luftskyddsändamål armékårchef skall göra framställning till vederbörande länsstyrelse. Därest icke särskilda föreskrifter utgivits för civilbefolkningens undanföran- de från hotad gräns- eller kusttrakt eller kårområde, skall armékårchef enligt bestämmelse av överbefälhavaren och i samarbete med vederbörlig länsstyrelse vidtaga erforderliga åtgärder. Har civilbefolkningen icke kunnat undanföras, skall den tillhållas att icke lämna sina boningsplatser men får icke tillåtas uppehålla sig där viktig militär verksamhet pågår. Det torde vara givet att i verkligheten militärmyndigheterna måste kunna vidtaga erforderliga avspärrningsåtgärder å krigsoperationsområdet. Erfarenheterna från Finland tala därvid sitt tydliga språk. Även vid krigsfara kan det vara av betydelse att militärmyndigheterna utöva kontroll över civilbefolkningen inom hotade områden. Lagen bör därför lämna möjlighet för Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser härom vid krig eller krigsfara. De sakkunniga föreslå i sådant hänseende, att Kungl. Maj:t bör erhålla rätt att fastställa särskilda

områden, förslagsvis benämnda *säkerhetsområden*, där militärmyndigheterna skola kunna få utfärda förbud, varom i lagen är fråga. Krigsskådeplats bör vara säkerhetsområde. Givet är dock, att militärmyndigheterna vid behandlingen av hithörande frågor i möjligaste mån böra samarbeta med civila myndigheter, såsom länsstyrelse, statens utrymningskommission o. s. v. De befogenheter som lagen avser att lämna få naturligen ej tagas till intäkt för förvisning av viss person från hans bostad e. dyl. utan böra hava mera allmän karaktär. Däremot bör hinder ej föreligga att med stöd av lagen låta evakuera ett område, om krigsoperationerna så fordra det. En laglig grund härför bör finnas likaväl som för utrymning för luftskyddsändamål.

Vid krig eller krigsfara bör Kungl. Maj:t vidare över huvud erhålla rätt att meddela förbud mot fotografering, avbildning eller beskrivning av militära trupper, krigsmateriel o. dyl. I detta hänseende ha i andra neutrala länder, bl. a. Schweiz och Belgien, vittgående förbud meddelats i samband med nuvarande krig.

Uppenbart är, att förbud varom nu är fråga i viss utsträckning måste kunna utfärdas av länsstyrelserna på grund av deras allmänna plikt att upprätthålla ordning och säkerhet. Vissa företag och anläggningar åtnjuta skydd enligt särskilda bestämmelser. Sålunda gäller t. ex. i fråga om järnvägar enligt järnvägstrafikstadgan, att den som utan vederbörligt tillstånd beträder sådan del av järnvägs område, som icke är upplåten för allmänheten, skall dömas till böter. Betydelsen av att förbudet utfärdas enligt förevarande lag är i dessa fall, att påföljden för överträdelse kommer att avsevärt skärpas.

I nuvarande 3 § av 1913 års lag stadgas straff för den som utan vederbörande myndighets tillstånd avbildar eller beskriver någon för rikets fasta försvar avsedd anläggning eller del därav eller till sådan anläggning hörande anordning för försvarsändamål. Denna bestämmelse åsyftar enligt motiven rikets fästningar eller andra befästningsanläggningar, som användas för försvaret, eller ock del därav ävensom i övrigt varje under arbete varande dylik anläggning. Vidare åsyftas bl. a. för försvaret avsedda byggnader, anläggningar, förbindelseleder, telegraf- och telefonledningar ävensom ledningar för elektriska strålkastare. Stadgandet är avsett att komplettera bestämmelserna i 8 kap. strafflagen om straff för obehörigt utforskande av försvarshemligheter. Det har också kommit i tillämpning, där bevisningen ej ansetts tillräcklig för den tilltalades fällande enligt 8 kap. strafflagen.

På grund av de utvidgningar av straffbestämmelserna för utforskande av statshemligheter, som de sakkunniga föreslå i 8 kap. strafflagen, och med hänsyn till de möjligheter att meddela förbud mot fotografering, avbildning och beskrivning av försvarsanläggningar o. dyl., som nu förevarande lagförslag ger, torde emellertid detta stadgande bliva överflödigt. Det har därför icke upptagits i förslaget.

I överensstämmelse med chefens för försvarsstaben yrkande böra strängare straff för överträdelse av förbudena stadgas än i 1913 års lag är fallet.

Med hänsyn till de omfattande utvidgningar, som föreslås, bör 1913 års

lag ersättas med en helt ny lag. Lagen torde böra erhålla rubriken 'lag med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.'

I fråga om de särskilda bestämmelserna i förslaget må ytterligare nämnas följande.

1 §.

Det i denna paragraf upptagna förbudet avser anläggningar och områden som tillhöra försvarsväsendet eller nyttjas av detta eller för dess räkning.

Förbudet bör få utfärdas av Kungl. Maj:t eller den militära befälhavare som Kungl. Maj:t bemyndigat. I fråga om kasernområden, militära skjutfält o. dyl. bör förbud i regel utfärdas. Vad angår militära övningsfält synes ej erforderligt med någon fullständig avspärning, bl. a. därför att ett sådant förbud ej torde kunna upprätthållas. Vederbörande truppförbands befälhavare synes böra erhålla rätt att under pågående övning eller där eljest så erfordras förbjuda tillträde för utomstående till truppförbandets övningsfält. Förutsättningen för ett förbud bör ej vara att inhägnader uppsättas, men sker ej detta bör övervakning och kungörande av förbudet verkställas i erforderlig utsträckning. Ett önskemål är, att i fråga om försvarsverket tillhörande befästningar, fartyg, verkstäder, flygplatser och andra dylika anläggningar genom försorg av den myndighet, under vilken anläggningen lyder, erforderliga avspärningsanordningar vidtagas. Likaså bör vid användning av materiel eller dylikt tillses, att kunskap därom icke vinnes av obehöriga.

2 §.

I paragrafens första stycke avses anläggningar, områden etc. som tillhöra enskilda men äro av betydelse för försvaret, t. ex. för militära arbeten. Militär myndighet kan naturligen enligt 1 § få rätt att meddela sådant förbud, när fråga är om krigsmaktens företag, övningar och försök.

Angående innebörden av begreppet folkförsörjning i andra stycket hänvisas till vad som anförts under 8 kap. strafflagen.

3 §.

Första stycket innehåller bestämmelser om säkerhetsområden. Dessa böra kunna göras tämligen vidsträckta. När ej krig råder, böra de främst avse områden där befästningar finnas eller anläggas. Kungl. Maj:t bör naturligen vid bemyndigandet kunna meddela de bestämmelser om förutsättningar och former för rättens utövande, som kunna anses påkallade.

4 §.

Denna paragraf innehåller straffbestämmelser för överträdelse av förbud. Straffet bör vara dagsböter eller fängelse. Uppenbart är, att straff ej bör följa enligt lagen om gärningen är att anse som spioneri eller utforskande av hemligheter. I sådant fall bör 8 kap. strafflagen tillämpas.

Då straffskalan är högre än den som stadgas i kungörelsen angående förbud för utlänning att beträda fästningar och försvarsanläggningar torde denna kungörelse böra jämkas efter den nu föreslagna bestämmelsen.

Beträffande den som förhjälpes annan att bryta mot förbudet böra de allmänna delaktighetsreglerna i strafflagen vinna tillämpning.

I nuvarande lag stadgas i 1 § straff för den som genom att lämna oriktiga uppgifter om sina personliga förhållanden eller eljest svikligen berett sig tillträde till vissa försvarsanläggningar eller på sådant sätt berett sig tillfälle att, efter det han obehörigen inkommit i sådana anläggningar, där kvarstanna. Straffet är böter eller fängelse i högst sex månader. Betydelsen av stadgandet är bland annat, att straff kan följa för den som obehörigen använder svensk militäruniform, ett fall som den svenska strafflagen i olikhet med åtskilliga andra strafflagar i regel ej kriminaliserar.

Bestämmelsen torde böra bibehållas i den form, att det för överträdelse av förbud enligt 1—3 §§ fastställda straffet bör gälla även där någon genom förklädnad eller genom att lämna oriktig uppgift om sina personliga förhållanden eller eljest svikligen berett sig tillträde till anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område eller tillfälle att närvara vid företag, övningar eller försök, som i 1 § avses. Något särskilt straff för den som efter det han inkommit å sådant ställe etc. olovligen kvarstannat torde ej erfordras.

I detta sammanhang torde böra påpekas, att i följd av de nya bestämmelserna torde erfordras en utvidgning av kungörelsen den 9 maj 1916 angående vad militär personal har att iakttaga vid upprätthållande av allmän ordning m. m.

5 §.

Detta stadgande, som avser sjömätning eller lodning, överensstämmer fränsett vissa formella jämkningar med 4 § av gällande lag.

6 §.

Såsom en lucka i nuvarande lag torde få betecknas, att bestämmelser saknas om förverkande av fotografier, avbildningar, beskrivningar eller mätningssuppgifter, som tillkommit under förfarande, som i lagen är förbjudet, samt av för fotografiernas tagande samt avbildningarnas, beskrivningarnas eller mätningarnas verkställande använda apparater och materiel ävensom sprängämnen, som avses med förbud enligt lagen. Stadgande i sådant hänseende har upptagits i denna paragraf. Stadgandet är formulerat i anslutning till bestämmelsen i 29 § av förslaget till ny lydelse av 8 kap. strafflagen. Härom hänvisas till vad i det föregående anförts.

Redogörelse för mål om ansvar enligt 8 kap. strafflagen under tiden 1 januari 1914—1 april 1940.

Av de rättsstatistiska uppgifterna från underrätterna framgår, att under åren 1914—1938 talan om ansvar för brott, som avses i 8 kap. strafflagen, förts mot sammanlagt 51 personer, därav 20 utlänningar. Ofta ha flera personer stått tilltalade i samma mål. Störst i detta avseende är det s. k. Bodenmålet år 1921 (se nedan), i vilket 10 personer voro inblandade. Målens antal har utgjort 28. Sammanlagt ha av underrätt 24 personer ådömts straff jämlikt lagrum i kapitlet. Emellertid ha 7 av dessa personer i högre rätt blivit antingen befriade från ansvar eller ock ådömda bestraffning jämlikt andra lagrum än de i 8 kap. upptagna. Nedanstående uppställning utvisar de lagrum, enligt vilka återstående 17 personer blivit dömda, samt de år, då domarna meddelats av underrätt.

Lagrum i 8 kap.	Antalet dömda personer											Summa
	1914	1915	1916	1917	1918— 1920	1921	1922— 1930	1931	1932	1933	1934— 1938	
15 § 2 st.	3	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	8
19 §.....	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2
20 § 1 st.	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2
20 § 2 st.	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2
25 § 2 st.	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
26 § 2 st.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
28 §.....	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Summa	4	4	2	4	0	1	0	1	0	1	0	17

¹ Dömd jämlikt 3 § 9 mom. tryckfrihetsförordningen och 8 kap. 28 § strafflagen.

Av uppställningen framgår, att brotten koncentrera sig till tiden för förra världskriget. Medan under åren 1914—1917 antalet dömda personer uppgår till 14, utgör motsvarande antal för tidsperioden 1918—1938 sålunda endast 3.

Under år 1939 och tiden 1 januari—1 april 1940 ha 11 personer dömts till ansvar av underrätt jämlikt 8 kap. 21 a eller 21 b § strafflagen eller båda dessa lagrum, 1 person jämlikt 8 kap. 18 § andra stycket, 20 § andra stycket och 21 a § samma lag samt 10 personer jämlikt 3 § 9 mom. tryckfrihetsförordningen och 8 kap. 28 § strafflagen.

Av särskilt intresse är det relativt stora antal fall eller 8, då stadgandet i 15 § andra stycket om straff för den som tager *gåva eller förläning av främmande makt* för att dess fördel emot riket främja eller riket eljest skada vunnit tillämpning. Samtliga dessa personer ha ådömts bestraffning för det de tagit gåva av främmande makt för att dess fördel emot riket främja. Stundom har det uppburna beloppet varit jämförelsevis litet. I ett fall utgjorde det endast 100 kronor (se N. J. A. 1914 not. B. 734). I andra fall hade tilltalade erhållit en betydligt större gottgörelse. En rysk undersåte, som under år 1916 bedrev spioneri här i riket för Rysslands räkning med uppdrag att utforska folkstämningen i fråga om ett

deltagande i världskriget, uppbar sålunda 3 800 rubel i ryskt mynt och 4 385 kronor i svenskt mynt. Av handlingarna i målen framgår, att i målen varit fråga om spioneri och att vederbörande härför uppburit ersättning av främmande makt. I dessa mål har sålunda en spion, då det kunnat utrönas, att han emottagit dylik ersättning, ådömts ansvar enligt 15 § andra stycket. Rättsfallet i N. J. A. 1914 s. 358 torde vara belysande för den ståndpunkt, som rättspraxis intagit i förevarande avseende. Detta mål gällde en dansk undersåte, som på uppdrag av utländsk man bedrivit spioneri vid Bodens fästning och därför uppburit betalning. Häradsrätten och hovrätten dömde till ansvar med stöd av 20 § andra stycket. Möjligen ha dessa domstolar icke ansett det styrkt, att uppdragsgivaren handlat för främmande makts räkning. Högsta domstolen fann emellertid utrett att så varit förhållandet och ådömde bestraffning jämlikt 15 § andra stycket. Att märka är, att icke ens ideell konkurrens ansetts föreligga mellan detta lagrum och 20 § andra stycket. En minoritet i högsta domstolen dömde för fortsatt brott och åberopade 15 § andra stycket, 20 § andra stycket samt 4 kap. 3 §. — På grund av tillämpningen av 15 § andra stycket har straffet kommit att utdömas enligt en väsentligt strängare straffskala, upptagande straffarbete från och med fyra till och med åtta år, än om brottet hänförts under 20 § andra stycket, där straffskalan utgöres av straffarbete från och med ett till och med med fyra år.

Ett spionerimål, som tilldragit sig stor uppmärksamhet, är det s. k. *Mannbymålet*. I detta mål yrkade åklagaren ansvar å fanjunkaren Mannby jämlikt 8 kap. 20 § strafflagen för det han vid besök å Bremön den 2 och den 3 september 1914 tagit obehörig kännedom dels om en efter krigsutbrottet i augusti 1914 verkställd flyttning av ett å nämnda ö befintligt telefonkabelfäste, dels ock om storleken av den å ön vid samma tid förlagda landstormens styrka och ammunitionsutrustning. Underrätten utlät sig i utslag den 30 nov. 1915: Vidkommande själva saken vore i målet emot Mannbys bestridande styrkt, att han, som den 2 och den 3 september 1914 gjort ett besök å Bremön, därvid i föregiven avsikt att inspektera och avlämna hemliga order hos den på ön förlagda landstormen skaffat upplysningar om öns försvarsberedskap såsom landstormens styrka och förläggning och posternas placering samt utforskat arbetena till döljande av det för förbindelsen mellan Bremö fyr och fastlandet avsedda telefonkabelfästet. Av vad i målet förekommit vore uppenbart, att yppandet av nämnda sakförhållanden för främmande makt kunnat skada rikets försvar. På grund härav och då det måste anses, att Mannby haft vetskap därom, att sakförhållandena bort hemlighållas, samt i målet ej förebragts sådana omständigheter, varav kunde slutas, att Mannby ej haft för avsikt uppenbara hemligheterna för obehörig, prövade häradsrätten rättvist att jämlikt 8 kap. 20 § strafflagen i dess lydelse enligt lagen den 9 maj 1913 fälla Mannby att hållas till straffarbete i ett år; och funne häradsrätten skäligt förordna att nämnda straff genom Mannbys hållande i häkte skulle anses verkställt till två månader. Tillika bleve Mannby jämlikt 28 § i strafflagen för krigsmakten den 7 oktober 1881 dömd till avsättning från sin tjänst som fanjunkare i arméns reserv. Hovrätten bestämde med hänsyn till vad i målet framkommit tiden för det straffarbete, vartill Mannby i målet gjort sig förfallen, till 8 månader. Kungl. Maj:t bestämde i utslag den 23 juni 1916 tiden för straffarbetet till 4 månader och att detta skulle anses verkställt genom hans hållande i häkte.

I det s. k. *Bodenmålet* påstod åklagaren vid Stockholms rådhusrätt ansvar å 10 personer under yrkande, att som de bedrivit verksamhet, som åsyftat att med våldsamma medel omstörta rikets grundlagar och införa rådsrepublik och arbetarklassens diktatur, de måtte fällas till ansvar jämlikt 8 kap. 1 § strafflagen för försök till högförräderi eller, om detta yrkande icke kunde bifallas, jämlikt 2 § i samma kapitel för stämpling till högförräderi. Därest denna talan icke vunne bifall, yrkade åklagaren ansvar å vissa av de tilltalade för spioneribrott. Av de tilltalade voro nio finska flyktingar av vilka de flesta deltagit å de rödas sida i inbördes-

kriget i Finland. Åtalet grundades till stor del på handlingar, som anträffats vid husundersökning hos de tilltalade. Bland dessa handlingar märktes ett utkast till bildandet av en karelsk republik, vilken enligt vad åklagaren gjorde gällande bl. a. skulle vara den strategiska utgångspunkten för 'Skandinaviens revolutionerande'. Vidare hade anträffats, jämte annat, en planritning över ett fort i Bodens fästning samt en handling, innehållande redogörelse för fästningens besättning samt de olika fortens och deras bestyckning. I utslaget fann rådhusrätten icke någon av de tilltalade hava blivit övertygad om försök till högförräderi. Däremot fann rådhusrätten bindande omständigheter och liknelser förekomma mot dem därom att de deltagit i stämpling, innebärande att med våldsamma medel upphäva eller ändra någon av rikets grundlagar. Mot de tilltalades enständiga nekande kunde full laga bevisning dock icke anses föreligga härutinnan. Yrkandena om ansvar för högförräderibrott blevo sålunda ogillade. Två av de tilltalade dömdes till ansvar jämlikt 8 kap. 20 § andra stycket strafflagen för det de i avsikt att uppenbara handlingarna för främmande makt satt sig i besittning, den ene av förenämnda planritning över ett av fortens i Bodens fästning och den andre av angivna handling med redogörelse för fästningens besättning m. m. Därjämte dömdes en tredje av de tilltalade jämlikt 8 kap. 23 § strafflagen för det han avvetat de ifrågavarande spioneribrotten men underlåtit att upptäcka dem. Den sistnämnde jämte en av de förra blevo sedermera på grund av bristande bevisning frikända i högre rätt.

Bland de mål, där underrätten fällt till ansvar jämlikt stadganden i 8 kap. strafflagen men utgången i överrätterna blivit en annan, märkes *förräderimålet 1916* (N. J. A. 1916 s. 483). I detta mål voro tre personer tilltalade med anledning av anföranden, som de hållit vid en av socialistiska ungdomsförbundet anordnad kongress för behandling av frågan om den ställning, som arbetarklassen borde intaga vid ett eventuellt krigsutbrott. Mot en av de tilltalade åberopades jämväl, att han inför kongressen föredragit ett av honom och vissa andra personer författat manifest. Åklagaren påstod vid underrätten ansvar å de tilltalade för det de genom sina berörda åtgärder gjort sig skyldiga till sådan stämpling till landsförräderibrott, som i 8 kap. 8 § strafflagen avses, samt till sådant försök att genom uppmaning eller annorledes förleda till landsförräderi, varom stadgas i samma lagrum. Eventuellt yrkades ansvar å de tilltalade jämlikt 10 kap. 14 § strafflagen för uppmaning till brott eller till ohörsamhet mot lag och laga myndighet. Underrätten fann de tilltalade icke vara lagligen övertygade om stämpling till förräderi. Däremot dömde underrätten dem jämlikt 8 kap. 8 § strafflagen jämförd med 3 § och 6 § 3 mom. samma kapitel för försök att förleda till landsförräderi. Hovrätten, där såväl åklagaren som de tilltalade sökte ändring, fann att de tilltalade icke gjort sig förfallna till ansvar enligt 8 kap. strafflagen men väl, att de vid kongressen haft yttranden, som innefattat uppmaning till straffbar ohörsamhet mot laga myndighets bud samt att en av de tilltalade jämväl uppmanat till uppror. Hovrätten dömde dem till ansvar jämlikt 10 kap. 14 § första och andra styckena strafflagen. Målet följdes till högsta domstolen av justitiekanslersämbetet samt av de tilltalade. Justitiekanslersämbetet förklarade, att ämbetet läte bero vid hovrättens ogillande av åtalet, i vad detsamma avsett ansvar för stämpling till landsförräderi, men yrkade bifall till den i övrigt förda ansvarstalan. Högsta domstolen befriade en av de tilltalade från ansvar i målet. I fråga om de båda övriga fann högsta domstolen, beträffande den ene, att han genom det av honom hållna anförandet sökt förleda åtminstone till sådan straffbar ohörsamhet mot laga myndighet, som bestode i värnpliktigas underlåtenhet att efterkomma inkallelse till krigstjänstgöring, och beträffande den andre, att han genom att föredraga ovannämnda manifest måste anses hava sökt förleda till enahanda brott ävensom eljest till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet. Högsta domstolen gjorde ej annan ändring i det slut, vartill hovrätten kommit i vad angick åtalet mot dessa båda personer, än att högsta domstolen nedsatte de av hovrätten utdömda straffen.

I det s. k. *Fagerstamålet* (N. J. A. 1939 s. 36) gällde åtalet ansvar enligt 8 kap. 21 a § strafflagen för lämnande till främmande makt av uppgifter om tillverkningen av hårdmetall. Såväl underrätten som hovrätten fällde enligt denna paragraf. Högsta domstolen däremot fann icke de insamlade uppgifterna kunna anses äga sådant sammanhang med rikets försvar eller eljest hava sådan betydelse för detta, att paragrafen vore tillämplig å förfarandet.

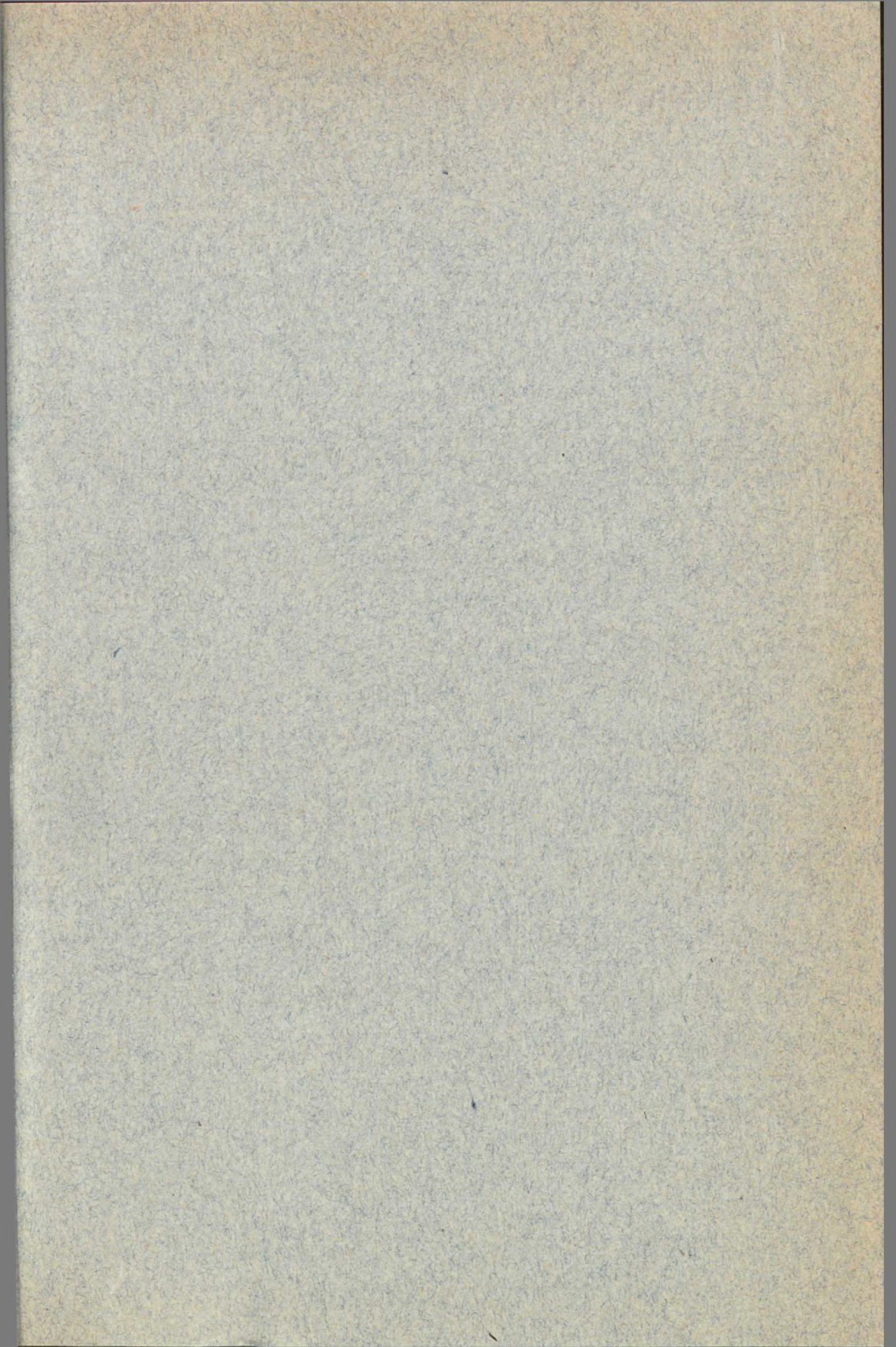
Ett par andra mål, där utgången är av intresse, skola även här beröras.

En person dömdes av underrätten jämlikt 8 kap. 20 § andra stycket strafflagen för det han satt sig i besittning av föremål, vars uppenbarande för främmande makt kunnat skada rikets försvar och som han vetat böra hemligt hållas, till straffarbete två år sex månader. Hovrätten däremot dömde honom genom utslag den 26 april 1918 jämlikt 3 § i lagen den 9 maj 1913, innefattande vissa bestämmelser till skydd för hemligheter av betydelse för rikets försvar, att undergå fängelse sex månader. Hovrättens utslag vann laga kraft.

Genom utslag den 22 juni 1919 dömdes en person av underrätten jämlikt 19 kap. 21 § och 8 kap. 25 § andra stycket strafflagen att undergå fängelse sex månader, enär han under hösten 1916, med vetskap om annans uppsåt att skada egendom i Finland eller Ryssland, för att därvid tillhandagå förvarat sprängämne samt genom sitt berörda förfarande satt riket i fara för represalier eller annan åtgärd från främmande makts sida av för riket menlig art. Hovrätten fann, att straff för det brott, till vilket personen i fråga skulle ha gjort sig skyldig jämlikt 8 kap. 25 § andra stycket strafflagen, förfallit, enär stämningen i målet delgivits mer än två år efter den tid åtalet avsåge, men dömde honom för det han med sådan vetskap som ovan nämnts förvarat sprängämnen, enligt 19 kap. 21 § strafflagen, till fängelse i fyra månader. Genom utslag den 26 juni 1920 fastställde högsta domstolen på besvär av den tilltalade hovrättens utslag i målet (N. J. A. 1920 not. B. 489).

Beträffande slutligen de mål som avdömts under tiden efter ikraftträdandet av 1939 års spionerilagstiftning må följande upplysningar lämnas. Intill den 1 april 1940 ha fem spionerimål avdömts. I två av målen ha fem personer stått tilltalade i vartdera målet och i de övriga en person i varje mål. Av dessa personer ha sex varit av utländsk börd, därav tre numera svenska medborgare. Straff ha av underrätten ådömts enligt 21 a § åtta personer, enligt 21 b § en person och enligt båda dessa paragrafer två personer. Straffen ha varierat mellan straffarbete i ett år tre månader och fängelse i tre månader. Därjämte har en person dömts jämlikt 18 § andra stycket, 20 § andra stycket och 21 a § till straffarbete i tre år.

Statens offentliga utredningar 1940

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. strafflagen m. m. jämte därmed sammanhängande författningar. [8]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Promemoria med förslag till vissa åtgärder mot missbruk av tryckfriheten. [5]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande ang. uppgörelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad rörande vissa markfrågor m. m. i Stockholm. [6]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till åtgärder för befordrande av produktionen å enskilda skogar i vissa delar av Norrland. [3]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Betänkande med förslag till lag om krigsskadeersättning. [4]

Betänkande med förslag till lag med vissa bestämmelser om livförsäkring vid krig m. m. [7]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande och förslag ang. reglering av församlingsindelningen i Stockholm och revision av den för huvudstaden gällande lagen om församlingsstyrelse. [1]

Försvarsväsen.

Betänkande ang. omorganisation av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse m. m. [2]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.